

UVOD

Evropsku kooperativu Longo mai, u početku nazvanu Evropska pionirska sela, osnovale su 1973. godine grupe Spartakus iz Beča i Hidra iz Švajcarske. Ono što je svoje-
vremeno bio samo pokušaj malog broja mladih da izgra-
de globalnu životnu alternativu razvijalo se i menjalo to-
kom trideset godina, baš kao što su se menjali i politički,
društveni i ekonomski konteksti. Tema ovog rada je rađa-
nje Longo maija iz osnovnih ideja, sprovođenje tih ideja
u praksi i njihov teorijski i praktični razvoj do današnjeg
dana. Više razloga me je navelo da izaberem ovu temu.
Živim i radim u Longo maiju od 1973. godine, što znači
da od početka pratim njegov razvoj. Bilo je više pokušaja
da se ovaj pokret predstavi u celini: godine 1983. sociolog
Žilber-Fransoa Kati¹ napisao je knjigu o predistoriji i
prvoj deceniji Longo maija oslanjajući se na oko 1500
novinskih članaka i longomajevske arhive, kao i na upit-
nike i razgovore sa članovima; advokat i romansijer Lik
Vilet² opisao je, 1993. godine, dve decenije pokreta iz
ugla dobronamernog prijatelja.³

Longo mai je objavio brojne tekstove o najraznovr-
snijim temama. Do danas, međutim, ne postoji nijedan
tekst koji “iznutra” sagledava nastanak, razvoj i buduće
perspektive pokreta. To bih pokušala da učinim u ovom
radu. Ali Longo mai nije monolitan blok s “jedinstvenom
mišlju”, već federacija kooperativa u kojoj živi između 150
i 200 osoba sa svojim idejama i vizijama. U ovom tekstu
težim izvesnoj objektivnosti, ali na njega će svakako utica-
ti moja stanovišta i moj lični angažman. Moja istraživanja
zasnivaju se na raznim publikacijama Longo maija i grupa

EVROPSKA KOOPERATIVA LONGO MAI: IDEJE I PRAKSA

MARIJA BEATRIS GRAF-ROBEN

S francuskog prevela Slavica Miletić

1 Gilbert François Caty: *Les héritiers contestés – Longo mažet les medias d’Europe*, Anthropos, Paris, 1983.

2 Luc Willette: *Longo mažet 20 ans d’utopie communautaire*, Syros, Paris, 1995.

3 Postoje četiri magistarska rada i jedan istraživački izveštaj o Longo maiju; vidi bibliografiju.

Spartakus i Hidra, na razgovorima sa članovima, prijateljicama i prijateljima, na novinskim člancima i mom ličnom iskustvu. Većina članka u raznim publikacijama napisana je u prvom licu množine. Koristiću tu formu samo onda kad opisujem aktivnosti u kojima sam učestvovala s drugima. Da bih ilustrovala neke odlomke u tekstu i opisala predistoriju u kojoj nisam učestvovala, izabrala sam sagovornice i sagovornike koji govore svojim rečima. Nisu mogli da dobiju reč svi članovi Longo maija, niti su svi citirani, jer to ne dopušta obim ovog rada.

U prvom delu, osvrnuću se na političku situaciju krajem 60-ih i početkom 70-ih godina prošlog veka, na aktivnosti grupa Spartakus i Hidra, i na motive kojima su se one rukovodile kad su osnovale Longo mai.

338 Drugi deo biće posvećen sprovođenju dva oblika društvene kritike: izgradnji alternativnih formi života i ekonomije, i aktivnostima usmerenim na obelodanjivanje i suzbijanje disfunkcionisanja društva i problema koji iz njega proizlaze.

U trećem delu govoriću o Longomajevcima i Longomajevkama, njihovom obliku organizacije – samoupravljanju – i sredstvima izražavanja. Poći ću od prakse i tragova koje su ostavile razne teorije, od utopista XIX veka do maja 1968. godine.

Na kraju se suočavam sa izazovima s kojima se Longo mai suočava posle trideset godina prakse: u kom kontekstu postoji Evropska kooperativa na početku XXI veka? Šta je ostalo od početaka, šta se fundamentalno promenilo? Šta privlači mlade? Kako bi se moglo razvijati i učvršćivati ono što je već stvoreno i, istovremeno, otvarati prostor za nove inicijative?

I. POČECI

Da bismo razumeli kontekst u kojem su se razvijale grupe Hidra i Spartakus, evo malog pregleda događaja koji su obeležili kraj 60-ih godina i koji su – barem neki – snažno podstakli revolt mladih.

U svetu:

– U Africi su mnogi oslobodilački pokreti stekli nezavisnost u odnosu na bivše kolonizatore.

– U Latinskoj Americi zavedene su vojne diktature. Godine 1967. Če Gevara je ubijen u Boliviji.

– Godine 1967. izbija rat između Izraela i arapskih zemalja u kojem Izrael odnosi pobedu za šest dana.

– U Vijetnamu se vodi rat. Godina 1968. obeležena je ofanzivom Vijetkonga i početkom pregovora između Sjedinjenih Američkih Država i Severnog Vijetnama.

– Sjedinjene Države potresaju rasni nemiri, rađaju se pokreti kakvi su “Crni panteri” ili “Crna moć”. Jačaju protesti protiv rata u Vijetnamu.

U Evropi:

– Gotovo svuda u Evropi na vlasti su konzervativne vlade, a Španija i Portugal su još diktature. Ujedinjavanje Evrope polako napreduje na ekonomskom planu. Šest država su članice Evropske ekonomske zajednice (EEZ). Godine 1968. potpredsednik Siko Mansholt prvi put predstavlja Savetu plan poljoprivrednih reformi. Više zemalja nastoji da se pridruži EEZ.

– Brežnjev je na čelu partije u SSSR-u.

– U Čehoslovačkoj je Aleksandar Dubček izabran za prvog sekretara Partije. Posle “Pražkog proleća” trupe četiri zemlje članice Varšavskog pakta upadaju u zemlju i uspostavljaju “red”.

– U Francuskoj generalni štrajk posle studentske pobune 1968. dovodi do raspuštanja De Golovog parlamenta. Od izbora za zakonodavna tela degolisti su imali apsolutnu većinu.

– U Nemačkoj je od 1966. godine na vlasti velika koalicija SPD/CDU-CSU. Drugog juna 1967. godine student Beno Onezorg ubijen je za vreme demonstracija metkom u leđa. Stvorena je Vanparlamentarna opozicija (APO). Jedanaestog aprila 1968. godine studentski vođa Rudi Dučke pogođen je s tri metka. Nekoliko godina kasnije on će umreti od posledica tog atentata. Pobuna nemačkih studenata dostiže vrhunac u kampanji protiv izdavačke kuće Špringer i protiv specijalnog zakona u slučaju unutrašnjih nemira. Drugog aprila 1968. godine Andreas Bader i Gudrun Enslin podmeću požar u jednoj velikoj prodavnici u Frankfurtu. To je početak talasa terorizma koji će potresati Nemačku u narednim godinama.

– U Austriji od 1966. godine konzervativna partija OVP vlada sama. Studentski bunt, koji potresa svet od Los Anđelesa do Pariza i od Berlina do Tokija, u Beču se ispoljava prilično mirno; pokreću se samo kulturne sredine. Vanparlamentarna opozicija je tu rezervisana za neonaciste.

Međutim, svež vetar počinje da duva u jesen 1968. godine, kad se sreću student Akademije

dramskih umetnosti Jakob Mitajs, sin radnika Vilija Štelchamera, studentkinja Akademije dramskih umetnosti Norma Majer i Rolan Pero, zvani Remi, koji je napustio Francusku posle majskih događaja 1968. godine u Parizu.

1.2. Spartakus

Jakob, Norma, Vili, Remi i još nekoliko prijatelja osnivaju omladinsku sekciju Komunističke partije Austrije, nazvanu “Sekcija VI” (po šestom bečkom kvartu). Vilijeva porodica je komunistička, Remi je član KP Francuske, njegov otac i Jakobov otac borili su se u Pokretu otpora, otac Kristijana Pilvajna borio se u Međunarodnim brigadama tokom španskog građanskog rata. Kati Han, i sama potomak bečke komunističke porodice, objašnjava razloge za osnivanje sekcije KP:

Austrijska komunistička partija bila je važna pod nacionalsocijalizmom zato što je to bila jedina partija koja je pozivala na otpor. Po završetku rata ona nije uspela da održi svoju političku poziciju (razlozi su vezani za specifičnosti austrijske istorije: posebnu ulogu socijaldemokratije između dva rata – ‘mala Internacionala’ – austro-fašizam, pobunu radnika u februaru 1934, ‘staljinističke čistke’ u kojima su stradali mnogi austrijski emigranti u Moskvi...). Posle povlačenja savezničkih trupa (Crvena armija je otišla 1955. godine), Komunistička partija postaje sve beznačajnija. [...] U drugim evropskim zemljama, na primer, u Francuskoj, poratne komunističke partije imale su sasvim drukčiji položaj nego u Austriji. I Remi je potekao iz komunističke porodice.

Bio je znatno stariji od nas. On je predložio da pokušamo da osnujemo omladinsku sekciju Komunističke partije. Kritikovao je neke “ideološke i istorijske devijacije” Komunističke partije (npr. ‘Sovjetski Savez, otadžbina socijalizma’ = socijalizam u jednoj jedinoj zemlji umesto svetske revolucije proletarijata, potiskivanje, pa čak i likvidacija revolucionarnih krila komunističkih partija u Zapadnoj Evropi posle Drugog svetskog rata da se ne bi ugrozili poredak Jalte i sovjetska moć u zonama uticaja SSSR-a). Međutim, i na njega i na nas snažno su uticale tradicije radničkog pokreta, antifašističkog otpora, pa dakle i komunističkih partija. Upravo u to vreme pojavili su se drugi oblici opozicije; gotovo svi oslobodilački pokreti u Transkontinentali bili su marksističko-lenjinistički orijentisani (čak i po svojim strukturama). Ne treba smetnuti s uma da se sve to zbivalo u kontekstu ‘hladnog rata’, i da je vrlo brzo bilo jasno ko je na kojoj ‘strani’.⁴

Sekcija VI imala je konkretne ideje i predloge koji su se ticali “revolucionarne strategije i taktike u radu sa omladinom, stila rada, dinamike grupa, formiranja mladih kadrova i drugih lokalnih i kosmičkih utopija”.⁵ Oni su želeli da regrutuju mlade za Partiju.

Sekcija VI je prvi put javno istupila u vreme meteža koji je izazvala poseta iranskog šaha Beču. Ona je skrenula pažnju na sebe akcijom

protiv zatvaranja jednog doma za mlade delinkvente koji je držala organizacija Karitas. Dom je već nekoliko meseci funkcionisao po načelima samoupravljanja. Sekcija VI organizovala je demonstracije, a potom i niz “hepeninga” – logorovanje ispred bečke gradske skupštine, zauzimanje katedrale Sv. Stefan i jednog praznog kaveza za tigrove u zoološkom vrtu Šenbrun. Te akcije su pokrenule javnu raspravu o skandaloznom stanju u austrijskim popravnim domovima, koja je trajala više godina. “Otvorite domove” postao je slogan akcije koja je na kraju naišla na pozitivan odjek. Oni su u početku samo šačica koja traži reformu. Malo kasnije reformu je sprovela vlada Bruna Krajskog. U istoj godini članovi Sekcije VI zauzeli su krov fabrike lokomotiva Raksverk u Viner Nojštatu, u blizini Beča, u znak protesta protiv nacrtanog zakona o “deetatizaciji” i protiv zatvaranja te fabrike.⁶ Zatim su istupili na omladinskom sajmu “Tvenšop”: za vreme jednog koncerta, zauzeli su pozornicu i pročitali manifest koji je rasrinkavao taj “potrošački vašar”. U njihovim očima, taj festival je bio ne samo pokušaj da se “omladina pokori” podsticanjem sklonosti ka potrošnji već i otvorena provokacija: tu je bilo izloženo društvo raskoši nedostupno šegrtima i mladim radnicima.

Između kraja 1969. i leta 1970. godine definisani su prioriteti borbe; suočeni s neuspehom mobilizacije Komunističke partije, oni odlučuju da povedu sistematsku akciju u korist mladih i da grade međunarodne veze:

4 Pisani prilog Kathi Hahn, maj 2003.

5 “Zaveštanje Sekcije VI, mrtve od gađenja na krovu Raksverka, 14. oktobra 1969”, koje je pročitao Jakob na plenarnoj sednici Centralnog komiteta KP Austrije 27. oktobra 1969.

6 Raksverk je zatvoren 1966. godine. Tada je 27.000 radnika ostalo bez posla.

Trebalo je mobilisati najsiromašnije i najpotlačenije slojeve stanovništva, šegrte i mlade radnike, oslanjajući se, uprkos svemu, na solidarnost svih naprednih i demokratskih snaga, na primer u Socijalističkoj partiji, i na simpatije i tradiciju stare generacije radnika.⁷

U svom “zaveštanju” Sekcija VI objašnjava zašto napušta KP. Ona iznosi sledeće optužbe na račun Partije: nedostaje joj “najelementarnija solidarnost”, njena organizacija je teška i birokratska, ona odustaje od svih pokušaja da privuče mlade.

Partija se nije aktivno angažovala ni u jednoj akciji, koliko god ona bila važna na političkom planu. [...] U Partiji vlada moda koja nalaže ne samo da koegzistiramo s buržoaskim vrlinama, već i da im se pridružimo. [...]

Ponavljam da mladom Austrijancu koji se instinktivno buni protiv društva nikad ne bi palo na pamet da se poistoveti s političkim turistima 25% angažovanim u VDS-u⁸ ili sa organizatorima tombola ili plesnih čajanki u FOJ-u.⁹ Biti autonoman ili veran Partiji u načinu jedenja kobasica, jedno je te isto. Posledice takvog stanja su pasivnost, demobilizacija i osipanje članstva. Omladinski pokret ne postoji.¹⁰

Odluka da se osnuje Spartakus, “borbena organizacija mladih”, doneta je za vreme kampa u Mircušlagu, u Štajerskoj, 1970. godine. Tokom osnivačke skupštine u prostoriji KP-a u Mircušlagu, kamp su napali Norbert Burger i članovi NDP-a.¹¹ Ubrzo potom, kad je izneta optužba da je Spartakus “podružnica Bader-Majnhofa” u Austriji i kad je na njegov stan u Beču bačena bomba, grupa je odlučila da napusti Austriju i da se pridruži Hidri u Bazelu.

1.3. Hidra

Posle događaja u maju 68. u Parizu i drugim svetskim prestonicama rađaju se pokreti u švajcarskim univerzitetskim gradovima, posebno u Bazelu i Cirihu. Pokret u Cirihu su ubrzo kriminalizovale i ugušile, po nemačkom modelu, policija i agresivna desnica. U liberalnoj klimi Bazela pokret je mogao da se razvija i da okupi brojne mlade akademce, ali i šegrte, gimnazijalce i mlade radnike.

U sledećem delu teksta oslanjajući se uglavnom na razgovore vođene u novembru 2002. sa osobama koje su učestvovala u aktivnostima Hidre.

Hanes Rajzer opisuje susret mladih Švajcaraca i Spartakusa koji je trebalo da rezultira stvaranjem jedinstvene grupe, austrijsko-švajcarske osovine, što je prilično neuobičajeno u germanofonskom prostoru:

341

7 Jakob Mytteis, *Sećanja* (neobjavljeno)

8 Nezavisno udruženje studenata, blisko KP-u.

9 Nezavisno omladinsko udruženje, blisko KP-u.

10 Jakobov govor na plenarnoj sednici austrijske Komunističke partije, u oktobru 1969; vidi fusnotu 5.

11 Mala partija ekstremne desnice.

U tom uzburkanom vremenu nekoliko prijatelja iz bečkog Spartakusa došlo je u Bazel. Oni su krenuli u 'obilazak onih mesta u Evropi gde se nešto komešalo'. Opisali su svoja iskustva i svoje akcije, i to nam je bilo privlačnije i bliže našim željama nego teorije o kojima su govorili veliki lideri nemačkog studentskog pokreta tokom obilaska Švajcarske. Osetili smo da nas privlači taj kolektiv koji nije razdvajao privatni život od političke akcije.¹²

Niki Buš govori o počecima Hidre koja je, na unutrašnjem planu, ukinula ograde između društvenih slojeva i koja se nije plašila kontakata s drugim političkim strujama. Hidrino delovanje bilo je "transkantonalno", što je retka pojava u Švajcarskoj:

Osamdeset odsto Hidre činili su šegrta. Ostalo su bili studenti koji su 'otkrili' šegrte. Oni su bili zaprepašćeni kad su saznali kakvo stanje vlada u preduzećima; naime, u švajcarskim školama deca su bila podeljena, i bilo je vrlo malo dodira između društvenih klasa.

Hidra je bila organizacija šegrta. Oni su radili u skladu s tradicionalnim sindikalnim metodama. Sastavljali su izveštaje sa svedočanstvima šegrta o nekvalitetnoj obuci, izrabljivanju itd.

Hidri je bilo važno da pridobije simpatije širih slojeva stanovništva. Njeni izveštaji

imali su veliki odjek, štampa se prema njima odnosila prilično blagonaklono. U to vreme još je postojala liberalna levičarska štampa.

Tokom tih akcija postali smo svesni da konkretni rezultati rađaju osećanje snage i istinsku želju za promenom. Hidra je bila levičarska, radikalna, demokratska i vrlo pragmatična. Ona je kritikovala nemački pokret iz 68. godine zbog njegovih teorijskih uzleta i distance prema stanovništvu. Izveštaji šegrta bili su razumljivi, oni su ih sami pisali. Želeli su da osvoje simpatije liberalnih krugova levice i buržoazije, a nisu zazirali ni od kontakata s konzervativnim sredinama.

Hidra nije želela da se bavi samo teorijom, htela je da pokaže konkretne primere.

Za razliku od Spartakusa, koji je radio s mladim 'marginalcima', Hidru su pretežno činili 'pošteni' šegrta.

Albert Vidmer opisuje nekoliko tipičnih akcija Hidre:

Akcije kojih se najbolje sećam su kampanja protiv Švarcenbaha,¹³ s genijalnim sloganom koji bi se mogao prevesti ovako: 'Za Švajcarsku nije opasan prevelik broj stranaca, već prevelik broj budala'. U to vreme omeli smo više tih skupova. Druga akcija odnosila se na popravne domove u kojima su mladima delili drogu da bi ih primirili. Hidra je bila kategorično protiv droga. Ne-

¹² Hannes R., pismo Lucu Viletu (neobjavljeno)

¹³ Džejmš Švarcenbah pokrenuo je početkom 70-ih prvu široku inicijativu da se ograniči broj stranaca u Švajcarskoj. Njegova inicijativa doživela je neuspeh.

ki mladi su pobjegli tako što smo im mi pozajmili svoje lične isprave. Posle nekoliko meseci bio sam uhapšen zbog toga.

Kasnije smo otkrili da politički angažman u dve zemlje nije dovoljan i želeli smo da nađemo ljude u celoj Evropi koji misle kao mi, tamo gde su postojale zanimljive konfrontacije.

Ubrzo su usledile prve zajedničke “prekogranične” akcije Hidre i Spartakusa. U njima se pojavio jedan značajan element koji će postojati i u svim potonjim akcijama: stvaranje “horizontalnih” kontakata između ljudi u raznim zemljama, ljudi koji su se borili protiv istih teškoća. Hanes R. se priseća:

Prva evropska akcija koju smo vodili zajedno bila je usmerena protiv multinacionalne kompanije obuće Servas. Polazeći od svog sedišta u Nemačkoj, ona je otvorila preduzeća u više evropskih zemalja, dobijala je subvencije, kupovala fabrike, otpuštala radnike, preuzimala postojeće prodajne mreže i uništavala lokalnu proizvodnju. Sindikati su bili nemoćni da prevaziđu svoje nacionalne strukture i da stanu na put toj ‘industrijskoj pirateriji’. Mi smo osnovali omladinske ‘Internacionalne brigade’,¹⁴ koje su povezivale radnike tog preduzeća iz više zemalja i organizovale konferencije za štampu u tim zemljama da bi raskrinkale aktivnosti vlasnika preduzeća.

Sisel Brodal govori o politizaciji članova Hidre:

Želeli smo da znamo ko su ti ljudi koji štrajkuju. Obilazili smo Evropu da bismo se sreli s ljudima koji se bore. Rudnici, tradicionalni radnički bastioni, zatvarani su širom Evrope. Rudari su se branili. U Flandriji su konfrontacije trajale više godina. Tu smo upoznali lidera belgijskih rudara Dezirea Dilsta. Ostali smo prijatelji sve do njegove smrti pre nekoliko godina. Želeli smo sve da saznamo, kako ljudi žive, šta mažu na hleb, ko profitira od njihovog rada, kako rade; želeli smo da upoznamo istoriju i tradicije raznih regiona itd. Te ‘sociološke studije’ pomogle su nam da razumemo situaciju u Evropi i da razmišljamo o tome šta bismo mogli da učinimo, s kim, protiv koga, zašto i za koga, kako se tada govorilo. Toga se sećam kao jedinstvene i dragocene politizacije, bliske svakodnevnom životu ljudi.

343

Nismo imali novca, prodavali smo novine. Imali smo spisak osoba kod kojih se moglo jesti i prespavati. Bila je to sjajna škola.

Rudnici su ipak bili zatvoreni, lučki radnici su postali višak kad su uvedeni kontejneri, grafičke radnike su zamenili računari. To su bili ključni sektori – njihovi štrajkovi su tada mogli da parališu celo društvo. Brutalna restrukturacija povukla je nezaposlenost i malodušnost.

Hidra i Spartakus i dalje su organizovali velike skupove u nastojanju da okupe mlade iz više zemalja i da pozovu i ljude koji se bore. Pionirska

¹⁴ Upućivanje na “Interbrigade” iz građanskog rata u Španiji 1936–38.

sela su, između ostalog, osnovana i kao mesta neprestanog okupljanja. Hanes R.:

Svakog leta organizovali smo međunarodne kampove mladih s prijateljima iz Spartakusa, s kojima smo bili sve bliskiji. Želeli smo da izađemo iz nacionalnog geta i njegovih struktura koje su stvorile dede tadašnjih patrona. Želeli smo svoju Evropu, Evropu mladih i radnika. Evropa koja se tada radala pre je bila Evropa multinacionalnih kompanija i nemačkih policijskih zakona.

Ali u “gradskim džunglama” margina za kritiku društva postajala je sve uža. Sisel kaže:

344 Mnogi mladi buntovnici videli su samo dve mogućnosti da izraze svoj otpor prema društvu: uzimanje droga, što je tada bila novina, ili manje-više aktivne simpatije za terorizam, koji se tada rađao.

Mi smo smatrali da ta autodestrukcija može da se upotrebi kao opravdanje za kriminalizaciju svih mladih pobunjenika. Pokušali su čak da kažu da postoje veze između Hidre i Bader-Majnhofa. Mi smo, međutim, želeli prostor u kojem bismo mogli da razvijamo svoj revolt...

Spartakus i Hidra počeli su da traže izlaz iz tog ćorsokaka. Alber:

Pratili smo izbliza mnoge konfrontacije, na primer limburških rudara, bretonskih seljaka, štrajk lučkih radnika u Engleskoj i tako dalje. Ustanovili smo da one ne daju ne-

posredne rezultate. Počeli smo da čitamo utopiste XIX veka. Tokom jedne rasprave rodila se ideja o Longo maiju. Čitali smo utopiste zato što smo želeli da nađemo nove forme zajedničkog života.

Nezaposlenost mladih ocrtavala je horizont, bilo je sve manje perspektiva. Umesto da se popnemo na barikade sa svojim zahtevima, želeli smo da pokušamo da sami ostvarimo jedan oblik socijalne utopije, barem u početku. Među nama je bilo ljudi s intelektualnim bagažom, bilo je mnogo diskusija, često se govorilo o radničkom pokretu. Imao sam osećaj da više nisam nevezani, usamljeni elektron u društvu. Iako smo odrasli u blagostanju, bili smo deo tog društva, radničkog pokreta. Remi nam je preneo istoriju, mnogo nam je govorio o svom životu – mogli smo da pratimo crvenu nit počev od njegovih roditelja, preko Pokreta otpora, rata u Alžiru, maja 68, sve do Spartakusa, Hidre... Imalo smo osećaj da pripadamo jednom mnogo širem pokretu.

1.4. Osnivanje Longo maija

1.4.1. “Križa – jedna ofanziva”

Šezdesetih godina mogli su se opaziti znaci ekonomske krize. Nivo nezaposlenosti je rastao, stanovništvo planinskih regiona se osipalo. Terminologija restrukturacije i racionalizacije ušla je u svakodnevni jezik. Godine 1972. Spartakus i Hidra sastavili su tekst pod naslovom: “Križa – jedna ofanziva”, u kojem su analizirali političku situaciju i opisali ekonomsku krizu kao strategiju ljudi na vlasti:

Dvadeset godina zadovoljni... Posle rata: rekonstrukcija, konkurencija u porastu, žvakaća guma, razvoj masovne proizvodnje, radna mesta za sve – na pokretnoj traci – i životni standard raste, spačetak, trosoban stan s kuhinjom, sve ide kako treba!

Evropski radnik upoređivan je sa zecom koji je pojeo slona i potpuno je zaokupljen varenjem. Istovremeno, vlastodršci su uništavali Evropu:

Budućnost Evrope je jasna: prazna stara mešina, ogromni moderni industrijski centri, visokokvalifikovani radnici i tehničari okruženi armijom nekvalifikovanih i poslušnih ruku i mrtvim regionima ispražnjenim od svih prirodnih bogatstava. Kako hraniti te stotine hiljada ljudi?

U tekstu se pominje i poljoprivreda, koja će kasnije postati jedna od glavnih preokupacija Longo maija:

Industrija je uništila sitno seljaštvo. Razvio se drukčiji svet, s drukčijim zakonima i drukčijim 'vrednostima'. Poljoprivredna proizvodnja nije mogla da prati industrijsku. Ona je ostala vezana za hiljadugodišnje ritmove, dok su troškovi života mnogo brže rasli, i tako sitan seljak gleda kako se plodovi njegovog rada smanjuju, a na kraju i poništavaju pred galopom industrijskih vrednosti. Taj nepovoljan odnos, udružen s mehanizacijom poljoprivrede, povlači stalno za-duživanje a ubrzo i potpunu propast sitnog seljaštva. I ono žuri da izbegne u gradove.

Za evropsko stanovništvo to znači:

[...] da Evropa postaje potpuno zavisna od velikih proizvođača hrane.

Raskrinkava se ratna industrija:

Industrija oscilira između rata i mira. Glavni znaci poslednjih meseci – masovno otpuštanje, jačanje klasnih borbi u Evropi, skraćivanje radnog vremena, slabljenje nekih industrijskih sektora – sve ono što može ličiti na brojne simptome agonije kapitalizma – zapravo su samo pripreme ili vesnici gigantske restrukturacije svetske ekonomije...

O naftnoj krizi se kaže:

Prekomerna industrijalizacija gradova i uništavanje poljoprivrednih regiona nisu jedini 'uspesi' evropskih gazda. Oni su uspeli i da likvidiraju sva prirodna bogatstva evropskog tla, sirovine i energiju. Oni, naravno, nisu pokušali da razviju nove oblike energije koji bi mogli da zamene uglj i naftu.

Prioriteti borbe i ovde su jasno definisani – sistematska akcija u korist mladih:

Dva potencijalna neprijatelja – radnička imigracija i omladina

U poslednjoj deceniji su se, na sreću, pojavila dva moguća neprijatelja: radnici imigranti, koji nemaju šta da izgube, i mladi, nova generacija. Oni su brojni, pojavili su se naglo, nisu bili željeni. Uske i zastarele ekonomske strukture nisu bile na vreme pripremljene da prime sve te nove ljude.

Oni dolaze na tržište rada kao konkurenti. Za njih nema dovoljno radnih mesta, a ne postoje ni uslovi za njihovu obuku.

Rezultat: omladinski proletarijat koji će biti otpisan, diskriminisan, kriminalizovan i gurnut u razna geta.

Ogroman je postotak nezaposlene omladine, pristigle u vreme kad je konkurencija već bila velika. U “krizi” koja nastupa, sistem je suočen sa eksplozivnom masom mladih koju je dosad obasipao uglavnom udarcima i pretnjama. Ti mladi su krajnje opasan potencijalni neprijatelj sistema. Oni kojima će budućnost nužno pripasti ne mogu se potkupiti oveštanim frazama.

Oni objavljuju da žele akciju:

346

Otkad smo počeli svoju borbu, svakog dana konstatujemo da mladost čeka, da čeka svoju šansu baš kao što je čekaju i radnici, čak i stari. Svi oni čekaju, svi koji su nezadovoljni i koji razmišljaju. Čekaju da se podigne neka sila, nešto čiji su oni deo, neka vrsta nove Internacionale koja neće ponoviti stare greške – čekaju mogućnost da se jednom zauvek raskrsti s prošlošću. I da počne nešto novo.

Mi smo počeli.

1.4.2. Osnivački kongres u Bazelu

Od 18. do 20. decembra 1972. godine u Bazelu su se okupili mladi iz 10 evropskih zemalja. Oni su odlučili da stvaraju evropske zajednice

mladih. Zato su zatražili od vlada svih evropskih zemalja da im stave na raspolaganje “nekoliko kvadratnih kilometara – svaka na svojoj teritoriji – u ekonomski mrtvim i napuštenim regionima”.¹⁵ U svojoj rezoluciji te zajednice opisuju kao “eksperimentalne zone jedne solidarne, pacifističke i demokratske Evrope koja će biti građena na temeljima zajedničkog života (na osnovu Opšte deklaracije o ljudskim pravima) i samoizdržavanja radom u poljoprivredi, zanatstvu i industriji (na zadružnoj osnovi). Oni smatraju da “jedno takvo iskustvo može dati živi sadržaj ideji solidarne, pacifističke i demokratske Evrope”, i pozivaju:

... sve mlade, profesionalce, grupe i institucije koji su malo razmislili i koji bi mogli da doprinesu izvođenju Evrope iz ćorsokaka ili koji bi bili spremni da na proleće kolonizuju zemlju sa ašovima i pijucima, i da se pridruže evropskim komisijama za razvijanje i podržavanje omladinskih komuna. [...]

Omladinske komune nisu usamljena ostrva. One su rasadnik jedne Evrope u kojoj se razmenjuju ne samo robe već i ljudi i ideje koje ih povezuju.

U izveštaju s kongresa¹⁶ nabrojane su osnovne ideje o tim zajednicama mladih:

Evropske zajednice mladih imaće oblik poljoprivredno-industrijskih kooperativa. Ekonomska osnova je poljoprivredno sa-

¹⁵ Apel za stvaranje evropskih zajednica mladih, Bazel, 15. 10. 1972.

¹⁶ Objedinjeni izveštaj s međunarodnog kongresa za stvaranje evropskih zajednica mladih, Bazel, 18–20. decembra 1972, koji je potpisao Holger Vajsvange.

moizdržavanje koje obezbeđuje minimalne uslove za preživljavanje. Zajedničke instalacije i zanatsko-industrijska proizvodnja, počev od vitalnih ljudskih potreba i granica koje nameće priroda, biće organizovane na toj osnovi. [...] Svaki radni kolektiv, sačinjen u skladu s kompetencijama i preferencijama, preuzimaće odgovornost za po jedan sektor aktivnosti. [...] Osporavanje podele rada omogućuje svakom da stekne osnovno obrazovanje polazeći od prakse, opšteg pogleda na život zajednice, planiranja i kontrole nad svim onom što ga se tiče. Zajednica mora ponovo da preuzme sektore koji su sad u nadležnosti države.

Tri radne grupe smišljale su konkretne predloge vezane za poljoprivredu, zajedničke instalacije i zanatsku i industrijsku proizvodnju.

Poljoprivreda:

- kombinacija stočarstva, prerade mleka, intenzivnog ratarstva i povrtarstva. Predračun za samoizdržavanje zajednice od 100 osoba na osnovu uravnotežene ishrane;
- samoizdržavanje, za razliku od poljoprivrede koja zavisi od tržišta: ukidanje posrednika: kontrola proizvoda od planiranja, preko proizvodnje, do potrošnje; u zajednici od 100 osoba, svako ima vrlo malo posla u poljoprivredi.

Zajedničke instalacije:

- energija (voda, vetar, itd.)
- zajednička kuhinja, pekara, radionice itd.

- zdravlje i obrazovanje: sve instalacije u zajednici moraju biti osnova za fizičko i moralno zdravlje;
- sredstva komunikacije moraju biti podložna kontroli svakog člana zajednice.

Zanatstvo i industrijska proizvodnja:

- merila: osnovne potrebe na opštinskom, regionalnom i evropskom nivou (nema proizvodnje za snobove);
- primeri: prerada poljoprivrednih proizvoda, tekstil – odeća, koža – obuća, obrada drveta itd.

I objavljuju čvrstu rešenost:

... da ostvarimo svim svojim snagama ideju evropskih zajednica mladih. [...] Na kraju ćemo izabrati dva ili tri terena na kojima možemo da se sastajemo, svako s lopatom na ramenu, kozom, kravom ili bar piletom pred sobom, za početak.

347

1.4.3. *Potruga za terenom*

Rečeno – učinjeno. Male grupe su se zaputile u više evropskih zemalja u potrazi za pogodnim terenom.

Sisel kaže:

Posle bazelskog kongresa dali smo se na traženje terena. Ja sam se našla u Belgiji, gde je tokom leta bilo lepo, ali je u ostalim godišnjim dobima neprestano padala kiša. Srećom, tu nismo ništa našli. Remi nas je podsticao da tražimo, ali je on već imao na umu

Provansu. Kasnije smo otišli u Pre Žiro kod Pjera Pelegrena. To je bio lep period.

Moja osetljivost skida sve maske sa svakodnevnostvarnosti, i ona se, evo, pojavljuje onakva kakva jeste, magična; ja sam realista.

Žan Žiono, *Noje*

348 Remi, rodom iz Provanse, poznao je Pjera Pelegrena, nekadašnjeg Žionovog pastira koji je imao farmu u francuskom delu Provansalskih Alpa. On je veoma dobro poznao istoriju pacifističke zajednice koju je pisac iz Manoska osnovao 30-ih godina u seocetu Kontadur u Visokoj Provansi. U to vreme, Pelegren je bio vrlo blizak Žionou, koji ga je podstakao da postane seljak. Kasnije je napisao knjigu o svom iskustvu u Kontaduru.¹⁷ Žan Žiono je uputio Remija na Pjera Pelegrena kad ga je ovaj pose-
tio posle događaja iz 68. godine. I Remi se sad obratio Pelegrenu s molbom da mu pomogne da nađe komad zemlje za prvo Evropsko pionirsko selo. On je znao za jedno brdo, u malom selu Liman, koje je vlasnik ostavio neobrađeno.

Pjer Pelegren se seća dolaska pionira:

Oni¹⁸ su želeli farmu. Politika im je bila veoma važna, ali mene to nije zanimalo. Za mene je istina u poljoprivredi. Do osnivanja Longo maija nisu dovele diskusije. Oni su želeli da se vrate zemlji, da izgrade solidnu osnovu da bi mogli da rade i nešto dru-

go. Zaista su došli da rade, i upravo ih je to spaslo. [...] Spasla ih je i činjenica da su imali kapital. Braća Nik i Tomas Buš su prodala svoju kuću u Bazelu. Tako su ti mladi ljudi postali vlasnici zemlje. To se nije slagalo s njihovim anarhističkim idejama – anarhista ne želi da bude vlasnik. Ali tako barem nisu mogli biti oterani sa svoje zemlje, što im se kasnije dogodilo u Nemačkoj i Švajcarskoj.

Ideja o osnivanju Longo maija rezultat je logičnog niza događaja. Nije zanimljivo predstavljati revolucionarni pokret koji samo osporava. Spartakus je morao da napusti Austriju. Trebalo je pronaći nešto čvrsto, a to je bila farma, to je bila zemlja.”¹⁹

1.5. Počeci

Pjer Pelegren nje samo pronašao zemljište već je pružao gostoprimstvo grupi tokom tri meseca. U početku je dolazio gotovo svakog dana da prati prve korake gradskih devojaka i mladića koji nisu imali pojma o poljoprivredi:

Došli su, raskrčili i počistili, i naučili nekoliko pokreta. To im je bilo vrlo naporno, ali je dobro što su uložili te napore. Sasvim je drukčije kad se dođe na gotovo.²⁰

Kuće su bile u ruševinama, izvori izgubljeni, brežuljak je bio pokriven niskim hrastovima, novac je otišao na kupovinu zemlje. Trebalo je graditi, pronaći vodu, stvoriti njive i baštu i na-

¹⁷ Pierre Pellegrin, *Le Contadour, mythes et réalités*, Sud-Est Lumières, Digne les Bains, 1992.

¹⁸ Grupe Hidra i Spartakus.

¹⁹ Razgovor s Pjerom Pelegrenom, Montlo, januar 2003. 20Ibid.

ći novac da bi se moglo jesti. To je bilo u junu 1973.

Pridružila sam se pionirima početkom jula te godine. O njihovom projektu mi je govorila moja drugarica iz gimnazije Brigitte Vindhav, koja je poznavala Spartakus više godina.

Atmosfera tog prvog leta duboko me je obeležila: treba zamisliti grupu od tridesetak mladih koji su krenuli u sopstvenu veliku avanturu spremni da se odreknu karijere i pret hodnog života da bi izgradili jedan drukčiji, novi život. Oni su čvrsto verovali u svoj projekat iako je budućnost bila potpuno neizvesna. Nisu unapred zamišljali teškoće koje su ih čekale, bili su čvrsto rešeni da se s njima, kad na idu uhvate u koštac i da ih savladaju. Računali su jedni na druge.

Pionirska sela dobila su ime Longo mai. Longo mai je provansalski pozdrav koji znači: “Neka dugo traje”.

II. GLOBALNA ALTERNATIVA

II. A. IZGRADNJA

Za grupu osnivačica i osnivača Longo maija, borba protiv sistema kojem su se suprotstavljali sastojala se, s jedne strane, od pokušaja da u praksi ostvare svoje vizije “idealnog društva”, a s druge od suprotstavljanja zlima koja je proizveo postojeći sistem. To su dve glavne ose tokom trideset godina postojanja Longo maija. Vidi mo ih u stvaranju kooperativa s poljoprivrednom proizvodnjom kao materijalne baze, u ob-

liku unutrašnje organizacije, to jest samoupravljanju, i u političkim akcijama vođenim u ime Longo maija i kasnije u ime CEDRI-a²¹ i Evropskog građanskog foruma.²²

Način postupanja u tim domenima često je isti i rukovodi se sličnim merilima jer se oni znatnim delom podudaraju i presecaju. Nije ih moguće razgraničiti, i bilo bi teško opisati svaki zasebno, nevezano s celinom. To je jedan od osnovnih zahteva: ne napraviti rez u svakodnevi između profesionalnog rada, privatnog života i političkog angažmana.

Značajan kriterijum je uvek bilo kretanje “centara” ka “periferijama”, gde ima više prostora za nove inicijative: na primer selo, a pre svega planinski predeli, ili sektor vune, koji u poređenju s drugim vrstama proizvodnje igra marginalnu ulogu na evropskom tržištu, ali i angažman za prava izbeglica ili za oslobađanje Otela de Karvalja u Portugalu²³ – teme koje početkom osamdesetih godina još nisu bile “u modi” među evropskom levicom. Danas to, na primer, znači obelodanjivanje skandaloznih uslova sezonskih radnica i radnika u sektorima voća i povrća u Evropi i sve doslednije angažovanje u raznim pitanjima vezanim za poljoprivredu.

Jednako je važna i veza između teorije i prakse. Refleksije i akcije nisu bile samo objašnjene javnosti već smo pokušavali, koliko god smo mogli, da ih smestimo u okvir širih filozofskih i političkih koncepcija. Kao protivteža onima koji su svojevremeno nazivani “levičarska naklapala” ili političarima koji su često mnogo govorili ali nisu sprovodili u delo svoje verbalne uzlete, fraze po-

²¹ Odbor za odbranu izbeglica i imigranata; vidi str. 370.

²² Vidi str. 373.

²³ Vidi str. 372.

put “milimetar prakse vredí više nego kilometar teorije” ili “krčiti umesto govoriti” (*roden statt reden*) postale su popularne krilatice u Longo maju. To, međutim, može da stvori pogrešan utisak; naime, mi smo uvek nastojali da razumemo sve što se kaže i napiše o onom što radimo. Tokom prve dve godine u prvom planu je bio rad na farmi, često iscrpljujući, i tek 1975. godine otkrili smo, kao što kaže Žilber Kati:

[...] ravnotežu, kao u vreme Hidre i Spartakusa, između teorijskih refleksija o društvu i konkretnih rasprava o svakodnevnoj praksi.²⁴

350 Nismo uvek uspevali da postignemo željenu ravnotežu. Neprestano su se pojavljivale tenzije između “sektora” i “politbira”, kako smo zvali te dve struje, između onih koji su se radije okretali poljoprivredi ili zanatstvu i onih koji su vodili političke akcije. Tokom poslednjih godina, međutim, “unutrašnja poljoprivredna politika” i “spoljni” politički angažman sve više se presecaju u pitanjima koja se tiču primarnih sektora na međunarodnom nivou.

II.A.1. Poljoprivreda

Pesma o zemlji

*Ko reče: sve je sprženo?
Žar više nećete bacati seme u zemlju?
Ko reče da je zemlja mrtva?
Ne, ona samo zadržava dah.*

*Ona će sve to nadoladati, preživće.
Nemojte misliti da je zemlja slaba.
Ko je rekao da zemlja ne peva?
Da je zauvek ubijena?*

*Ne, odvraća ona, prigušujući ječanje
Iz svih svojih rana, iz svih svojih posekotina,
Jer je zemlja naša duša,
A duša se ne lomi pod čizmama.*

Vladimir Visocki²⁵

U izveštaju osnivačkog kongresa Evropskih pionirskih sela nabrojane su smernice buduće poljoprivredne politike: polikultura, samoizdržavanje, kontrola proizvoda počev od planiranja, preko proizvodnje, do potrošnje i prodaje, transformacija poljoprivredne proizvodnje u skladu sa osnovnim ljudskim potrebama i granicama koje postavlja priroda.

Ideje su bile dobre, ali mi smo bili devojke i mladići iz gradova i nismo imali pojma o poljoprivredi; nešto su znali samo Hanes Lemler i Roland Špendlingvimer, koji su nekoliko godina studirali agronomiju, ali su imali vrlo malo praktičnog iskustva. Jedna anegdota iz tog vremena govori o kupovini dva jareta, tako mlada da im još nisu nikli zubi. Kasnije se ispostavilo da su im zubi već ispali od starosti...

Tokom druge godine, Erve Tripar, pastir po zanimanju, i Žilber Krisifiks, sin belgijskog seljaka, pridružili su se Longo majuu. Prva znanja o stočarstvu, povrtarstvu i ratarstvu stekli smo zahvaljujući Pjeru Pelegrenu. Ali nismo skrivali svoje neznanje:

²⁴ Gilbert Caty, *Les héritiers contestés*, Paris, 1983.

²⁵ Ruski pesnik, umro 1980.

Pošto smo konstatovali nekoliko žalosnih šupljina u našoj opštoj kulturi, posebno u oblasti poljoprivrede, gajenja životinja, zanatstva, trgovine, sitne industrije, građevinarstva, mehanike, medicine, knjigovodstva, prava, voda, šuma i paleontologije, najednom smo shvatili da je naš prvorazredni politički zadatak da se prijateljimo s nekoliko stotina hiljada prosečnih Evropljana koji se u sve to razumeju malo više od nas i čiji stručni tehnički saveti ne bi završili u nezahvalnim ušima.²⁶

U to vreme mislili smo da će longomajevske farme za nekoliko godina proizvoditi ne samo dovoljno hrane za sve nas već i da će nam omogućiti potpuno samoizdržavanje.

Na prvom kongresu Evropskih pionirskih sela 1974. godine u Flihliju (Švajcarska), prikazali smo rezultate proračuna koji je sačinio Pjer Pelegren:

Dakle: s 0,60 hektara po osobi obezbedićemo egzistenciju za 200, 300, 400, 500, 1000... mladih Evropljana na napuštenim poljima i pašnjacima u planinskim regionima.²⁷

Posno tlo Provanse i nedostatak iskustva uskoro su se pokazali kao prepreke za ambicije mladih planinskih seljanki i seljaka. Biodinamičke kulture koje su zasadile pridošlice – u kojima je okolina videla “nežne sanjare” – dale su vrlo

mršave rezultate. Digli smo ruke od toga i počeli da koristimo veštačko đubrivo jer nam je izgledalo besmisleno da insistiramo na biološkim metodama u regionu u kojem svi koriste hemiju. Na proizvodnju hrane nismo gledali kao na cilj po sebi, već kao na sredstvo za preživljavanje. Tek 90-ih godina, kad su postale svesne poraznih posledica sve veće upotrebe hemijskih sredstava u industrijskoj poljoprivredi, kooperative Longo maija počele su da se bave biološkom poljoprivredom.

Što se tiče metoda, koristili smo, na jednoj strani sekire i konje, ali nismo prezirali traktore a kasnije ni kružne pile. Kristijan de Tuš, poslednji stručnjak za vunu u Francuskoj, opisuje taj stav u jednom članku o preradi vune:

Naravno, ne treba se uljuljkivati u paseizmu, u potpuno zastarelom empirizmu... (Trebalo) doprinositi ponovnom uspostavljanju ekonomske i društvene ravnoteže pomoću modela koji vodi računa o kvalitetu života, konkretnog gazdovanja, izdržavanja od sopstvene zemlje.²⁸

Iako većina pionira nije znala ništa o tome, postoji sličnost između njihovih ideja i ideologija “trećeg puta” koje su formulisali personalisti 30-ih godina i na koje ću se vratiti u poslednjem poglavlju:

Nasuprot tradicionalnim nostalgičnim i liberalističkim teorijama koje potiču iz jednog

351

26 Jakob Mytteis, Završni izveštaj s 1. kongresa Longo maija u Flihliju, *Messages de Longo ma* ž broj 0, jesen 1974.

27 Ibid.

28 Christian des Touches, “La laine, moteur de civilisation”, *Archipel*, 14, januar 1995.

prošlog vremena, izazov personalista bio je nova modernost koju su osećali kao svoju; oni su, na primer prihvatili progresističke tehnike stavljene u službu čoveka.²⁹

Mikroekonomija

Ubrzo će se pokazati da je potpuna autonomija Longo maija neostvariv, a zapravo i ne naročito poželjan cilj. Godine 1993. rezimirana su nekadašnja pitanja koja su i dalje bila aktuelna:

Pokazalo se da je nemoguće – a zbog opasnosti od povlačenja u sebe i nepoželjno – ostvariti potpunu autarhiju. Onda se postavilo pitanje načela koja uređuju razmenu sa spoljašnjim svetom. Cilj nam je bio da potpuno ovladamo proizvodnim lancem, uključujući i preradu, distribuciju i prodaju proizvoda. To je značilo direktan kontakt između proizvođača i potrošača, i između grada i sela.

Potpuno ovladavanje komplementarnim ciklusima proizvodnje osigurava rentabilnost resursa i potencijala planinskih i brdskih regiona.³⁰

Istovremeno s planiranjem proizvodnje počeli smo da lupamo glavu nad lokalnom i regionalnom ekonomijom nastojeći da razvijemo svoje koncepcije. Poslali smo upitnike u 5400 op-

ština u Švajcarskoj, Austriji, Francuskoj i Italiji da bismo stekli opštu sliku o poljoprivredi u evropskim planinskim regionima. “Izveštaj FAO-u”³¹ sačinjen posle 18. konferencije FAO-a o evropskoj poljoprivredi, održane u Parizu februara 1976. godine, sadrži analizu poslatih upitnika, kao i konkretne predloge za “reorganizaciju proizvodnje u mikroekonomskom okviru jedne ili više dolina.” Ideal autarhije, koncept koji sadrži opasne tendencije kao što je izolovanost, i koji su razvili nacionalistički i reakcionarni³² teoretičari, napušten je u korist ideje o regionalnoj ekonomiji:

U okviru jedne takve mikroekonomije koja ne teži utopijskoj autarhiji već široj autonomiji, poljoprivredna preduzeća moraju najpre da pronađu ravnotežu čuvenog tradicionalnog ekonomskog trokraka: polikultura, uzgajanje više vrsta životinja, raznovrsno zanatstvo – to jest inteligentnije korišćenje tla zahvaljujući raznovrsnoj poljoprivredi, stočarstvo (ovce, goveda) u zoni komplementarne ispaše, i obezbeđivanje novca za preradu sopstvenih proizvoda u sitnoj radinosti.³³

Godine 1993. ovako smo opisali ideju mikroekonomije:

29 Thomas Keller, *Deutsch-französische Dritte-Weg-Diskurse*, Munich, 2001, str. 9.

30 Hannes Reiser, Gotthard Klingler, “La coopérative Européenne Longo Maï”, *Archipel*, 2, novembar 1993.

31 Food and Agriculture Organization of the United Nations (Organizacija ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu)

32 Vidi, na primer: Fihte o zatvorenoj trgovačkoj državi.

33 Poruka Fao-u – Izveštaj o životnoj sredini u planinskim regionima Evrope, april 1977 (kollektivno autorstvo)

To je, u stvari, vrlo jednostavno: osvrnemo se oko sebe i osmotrimo lokalne resurse u regionu, raspitamo se šta su ljudi ranije proizvodili i prerađivali, i s kojim drugim regionima su ostvarivali komplementarnu razmenu proizvoda. Dodamo malo moderne tehnologije prilagođene našim potrebama. Tako bi se mogao rezimirati koncept na kojem počiva Longo mai i koji se može primeniti u bilo kojoj zemlji.³⁴

Rentabilnost?

Ekonomija prilagođena ljudskim potrebama i prirodnim uslovima ne može biti rentabilna po merilima svetskog tržišta. U “Povelji akcije za ponovno osvajanje zemljišta srednjih i visokih planina” suočili smo se s pojmom rentabilnosti:

Pojam rentabilnosti ovde treba da bude povezan sa zadovoljavajućim uslovima života za ljudske grupe posmatrane kao lokalne zajednice, zato što je očigledno iluzorno uključiti planinske zone u obrasce rentabilnosti po merilima aktuelne industrijske i trgovinske makroekonomije.³⁵

Posle više od 20 godina kritika rentabilnosti je tema jednog uvodnika za *Messages de Longo maž* (Poruke Longo maija):

Kad je zarađivanje novca jedini cilj, dopušteno je izgubiti sve ostalo. Društvo koje u

ime svog napretka uništava svoju budućnost, osnovu sopstvenog opstanka, svoju prirodnu sredinu i društvene odnose, može i mora biti opisano kao iracionalno i opasno. [...]

S druge strane, smatra se sasvim nenormalnim, pa čak i nerealnim iskustvo egzistencije zasnovane na uzajamnosti i poklonu, prijateljstvu, neposrednoj, slobodno izabranoj organizaciji i proizvodnji koja odgovara prirodnim uslovima i ljudskim potrebama.³⁶

Longo mai kao mreža proizvodnih kooperativa koja ne teži autarhiji ima potrebu za novcem kao sredstvom razmene sa “spoljnim svetom”, iako u unutrašnjim odnosima novac ne igra nikakvu ulogu. Postavlja se, dakle, pitanje kako pronaći novac i istovremeno očuvati najveću moguću nezavisnost. Na to pitanje ću se vratiti u jednom od narednih poglavlja.³⁷

353

II.A.1.1. Put vune

Hiljadama godina čobanin izvodi iste pokrete – pokrete pastira koji vodi u sigurnost životinje i ljude.

Pjer Pelegren³⁸

Gajenje ovaca i dobijanje vune čine deo evropske kulture. Ta sirovina – oduvek prisutna u našoj civilizaciji kao motor razvoja nekih regiona – poslednjih decenija je izrazito obezvređena.

34 *Messages de Longo maž* zima 1992–93, tematski broj 20 ans Longo maž (kolektivni rad s Helgom Švarc na čelu).

35 Povelja Longo maija za planine, 1978 (kolektivno autorstvo).

36 Johannes Vogeles, “Critique de la rentabilité”, *Messages de Longo maž* '82, jesen 2002.

37 Vidi str. 361.

38 Pierre Pellegrin, op. cit., str. 131.

Na primeru vune pokazaću kako je Longo mai sproveo ideju kontrole proizvodnog lanca koji ide od poljoprivrede i stočarstva, preko znanstvske i industrijske prerade, do neposredne prodaje, i koji okuplja druge odgajivače i radionice za preradu vune širom Evrope, i kako se potom angažovao u revalorizaciji vune kao sirovine, što ga je odvelo do vlada većeg broja zemalja, kao i do evropskih instanci.

Gajenje ovaca i prerada vune u Longo maiju

Od oktobra 1973. godine pioniri su, po savetu Pjera Pelegrena, sastavili svoje prvo stado ovaca, životinja koje se najbolje prilagođavaju datim klimatskim uslovima. Vrlo brzo se postavilo pitanje šta će se raditi s vunom. Onda su kupili mašine i instalirali ih u kooperativi Espezon (Ardeš), koja više ne postoji.

354 Januara 1976. Longo mai je saznao da u blizini Briansona postoji predionica vune izgrađena u XIX veku, koja je prestala da radi 1968. godine. Ona je mogla da bude kupljena zahvaljujući sredstvima prikupljenim u švajcarskim parohijama. Posle pet meseci – posle unutrašnjeg preuređenja i revizije mašina i turbine za proizvodnju električne struje – predionica je bila spremna da nastavi s radom.

Predionica u Šantmerlu jedino je proizvodno preduzeće u tom selu koje inače živi gotovo isključivo od turizma. Tu se prerađuje vuna svih ovaca Longo maija i drugih odgajivača. Svake godine se opere, kardira, uprede, istka i isplete 12 do 15 tona sirovine. Pre toga, naravno, treba ostriči ovce:

Striganje je veština koja se uči i usavršava. Biti strigač, to znači živeti nomadski u jednom delu godine. [...] Striža daje dobar pregled najraznovrsnijih oblika gajenja ovaca. [...] Iz finansijskih razloga, danas je striža teret za odgajivače: konkurencija sintetičkih vlakana spustila je cene sirove vune i one više ne mogu da pokriju troškove striže.³⁹

S Kristijanom de Tušom, poslednjim francuskim ekspertom za vunu, u kooperativi u Limanu svake godine organizuje se obuka iz striže i sortiranja vune. Striža danas zauzima važno mesto u životu izvesnog broja “druge generacije” Longomajevaca zato što im omogućuje da putuju i upoznaju regione širom Evrope:

Zahvaljujući striži pronašli smo zajedničku strast. Mi već tri godine strižemo ovce, pre svega u Austriji. Početna ideja ponikla je u kooperativi u Koruškoj [...] i sad imamo mnogo mušterija koje s poštovanjem i dobro raspoloženi govore o longomajevskoj ekipi za strižu.

Zatim smo krenuli dalje i počeli da strižemo kod prijatelja u Sloveniji i Mađarskoj: to je bila prilika da osetimo sve promene koje su se zbivale u tim zemljama pred ulazak u Evropsku zajednicu i da saznamo šta ljudi o tome misle. [...] Istovremeno smo bili i nastavnici jer smo stupili u kontakt s Poljoprivrednim fakultetom u Beču i jednim sindikatom austrijskih odga-

39 Denis Buffet, Denis Brutsaert, “Les tondeurs, contrôleurs de qualité itinérants”, Archipel, 14, januar 1995.

jivača, kako bismo obezbedili obuku u toj oblasti.⁴⁰

Predionicom samoupravlja desetak Longomajevaca koje tu i žive. Oni govore o njenom funkcionisanju:

Samoupravljanje je pre svega novi oblik organizacije rada. Svako se trudi da što pre stekne predstavu o celini i da se osposobi da obučava novajlije u tom poslu. Tu treba dodati i birokratiju koja nije poverena nekom Gospodinu Generalnom Direktor i njegovim sekretaricama...⁴¹

Morali su da budu stvoreni ili ponovo otkriveni novi “komercijalni odnosi” između predionice i odgajivača na jednoj strani i kupaca na drugoj:

Direktna prodaja, bez posrednika, potrošačima, porodicama i grupama u gradu, ili učesće odgajivača u komercijalnom sistemu razmene, u stilu ‘Mi šišamo tvoje ovce, a ti nama plaćаш u sirovoj vuni’, ili pak ‘Ti nam doneseš svoju vunu, a mi ti platimo u ćebadima, puloverima, čarapama...’ [...] Tako male količine vune od različitih rasa ovaca ne zanimaju veliku industriju...⁴²

Gotovi proizvodi prodaju se u prodavnici predionice, na lokalnim pijacama u blizini drugih

kooperativa, preko narudžbenice iz kataloga koji kruži među prijateljima. Predionica je jedina kooperativa Longo maija koja je finansijski autonomna. Zvanično postoje plate, ali one se slivaju u zajedničku kasu. Ovce se ne gaje samo zbog vune, već i zbog pečenja, jagnjećih kotleta ili ragua. U nekoliko kooperativa (Liman, Ajzenkapel, Trenas) prodaja jagnjećeg mesa je nezanemarljiv izvor prihoda.

Stado ovaca iz Limana provede veći deo godine u Provansi, ali se tokom leta penje na planske pašnjake iznad Brianson. Tokom nekoliko godina ovce i pastiri silaze s pašnjaka i vraćaju se u Liman pešice (oko 250 km). U međuvremenu se tradicija transhumancije (bačijanja) gotovo ugasila, između ostalog i zbog vrlo strogih propisa.

“Politika vune”

Oснаženi svojim poznavanjem materije, “vunari” iz Longo maija počeli su da primećuju ono što se događa u susednim zemljama. Gotovo svuda isti scenario: pad cene sirove vune, zatvaranje malih tekstilnih preduzeća. Okupljeni oko Kristijana de Tuša, francuski eksperti za vunu i – podstaknuti tim projektom – odgajivači, strigači i zanatlije koji se bave preradom vune – ne samo iz Longo maija – osnovali su 1989. godine ATELJE (ATELIER),⁴³ da bi uspostavili saradnju između različitih grana proizvodnog procesa i podstakli regionalni razvoj.

40 Roman Graf, “Saltimbanques de l’utopie”, *Nouvelles de Longo maž* 84, maj 2003.

41 Marie-Thérèse Chaupin, Christophe Calais, “10 ans de la filature Longo maž à Briançon”, *Messages de Longo maž* 23. januar 1986.

42 Ibid.

43 Association Textile d’Etude, de Liaison, d’Innovation d’Echange et de la Recherche (Tekstilno udruženje za proučavanje, povezivanje, inovaciju i istraživanje)

To udruženje, koje je poniklo u Francuskoj, ali je preraslo u evropsko, danas je član Evropske grupe za vunu (European Wool Group), interprofesionalne organizacije sastavljene od sindikata, grupa odgajivača i tekstilnih preduzeća. Ono ima za cilj valorizaciju evropske vune, podsticanje razmene iskustava na međunarodnom planu i predstavljanje zajedničkih interesa grupe pred Evropskom unijom i drugim organizacijama. Takođe se bori i za priznavanje vune kao poljoprivrednog proizvoda⁴⁴ i nastoji da podrži projekte zasnovane na ideji mikroekonomije koja koristi lokalne resurse. Koordinaciju između te dve organizacije obavlja Mari-Terez Šopen iz predionice u Šantmerlu.

356 Godine 2002, kad je švajcarskoj Centrali za vunu – zaduženoj za sakupljanje vune od odgajivača – pripretilo zatvaranje, i kad je vuna švajcarskih ovaca bila osuđena na spaljivanje, Longo mai je pokrenuo peticiju za održavanje te federalne strukture. Peticiju je potpisalo 20.000 osoba. Debata o budućnosti vune vođena je u javnom prostoru, ali i u najvišim instancama. Zatvaranje Centrale za vunu je sprečeno, a zakon iz 1999. godine, koji je obustavio saveznu pomoć za vunu u skladu s kriterijumima svetske trgovine, promenjen je kad je Švajcarska 2003. usvojila novi zakon o poljoprivredi, po kojem je država ponovo mogla da subvencionise vunu.⁴⁵

Istorija i kultura

U predionici u Šantmerlu nalazi se i Dokumentacioni centar o vuni koji je osnovao ATELJE pomognut subvencijama Evropske zajednice. U okviru tog centra članovi Longo maija su 1998. godine realizovali dokumentarni film “Vuna i čovek” u saradnji sa članovima Evropske grupe za vunu u Francuskoj, Španiji, Portugalu i Italiji.

Pored toga, Longomajevke, Longomajevci i nekoliko njihovih prijateljica i prijatelja postavili su modnu reviju/spektakl na temu vune, praćen video-projeksijama i originalnom muzikom. Prikazani su modeli kreirani posebno za tu priliku. Predviđena je turneja tokom leta i jeseni 2003. godine po Francuskoj, Švajcarskoj i Nemačkoj.

Na primeru vune dobro se vidi kako se može kontrolisati proizvod od početka do kraja i kako mu se, istovremeno, može dati “politička” dimenzija (bez zanemarivanja njegove istorije i kulture): pošto je vuna po zakonima svetskog tržišta marginalan proizvod, sloboda akcije u toj vrsti politike je, naravno, veća nego kad su posredi vino ili povrće. Lako se mogu otkriti mehanizmi koji upravljaju jednim sektorom proizvodnje i onda se, u skladu s njima, može intervenisati kad su uložili relativno skromni u poređenju sa onima u drugim sektorima. Pored toga, rad članova ATELJEA ne diktiraju finansijski interesi; za lobiranje u evropskim i dru-

44 Evropska zajednica tretira vunu kao industrijski proizvod i ne dodeljuje joj nikakve poljoprivredne subvencije.

45 Ta akcija je izazvala brojne polemike o tome da li u ime Longo maija mogu da se iznose predlozi na državnom nivou. Na kraju je ATELIER učestvovao u radnim komisijama i sačinio konkretne predloge za švajcarsku politiku vune, a Longo mai je delio peticiju.

gim institucijama dovoljna su vrlo mala sredstva a ono može dovesti do konkretnih rezultata.

II.A.2. Proizvodnja u kooperativama Longo maija

Longo mai – Liman, Francuska

Kooperativa u Limanu, u departmanu Provan-salskih Alpa, s njegova tri zaseoka – Pižonije, Granž-Nev i St. Ipolit – najveća je i najstarija longomajevska kooperativa. Na tom imanju su od 1973. godine ruševine rekonstruisane u lokalnom stilu, što znači da je građevinski materijal bio tesani kamen... Pomoćne zgrade, štale i stolarska radionica izgrađene su od zemljane cigle. Tu u proseku žive šezdesetak odraslih i trideset petoro dece, ali ne prođe ni dan bez posete prijatelja ili “radoznalaca” koji ostanu barem na ručku ili večeri, a ponekad se zadrže nekoliko dana.

Od 240 ha pod šipražjem i niskim hrastom, 45 ha koristi se za poljoprivredu i baštovanstvo. Gaje se i proizvode hlebna pšenica, ozimi krupnik (pir), leblebije, povrće, voće, lekovite biljke, provansalske biljke, razno bobičasto voće, kao i živina (jaja), svinje i ovce (za potrošnju i reprodukciju), med (60 košnica) i džemovi. Sami pravimo hleb. Na divljem delu brežuljka seče se drvo za grejanje soba i zajedničke sale, a od kultivisanog i divljeg lekovitog bilja proizvode se pomade i esencijalna ulja. Većinu proizvoda trošimo sami, a jedan deo prodajemo. Prihod od prodaje jagnjadi, ovaca, živine, hleba, meda, medicinskog bilja i pomada, džemova i malina, dovoljan je za kupovinu dopunskih prehrambenih proizvoda. Pored toga, proizvode se gotovo sve cerealije, kao i seno i slama koji su potrebni za gajenje životinja. Samo živina se

hrani kupovnom biološkom hranom. Nedavno je otvorena tekstilna radionica u kojoj se jedan deo prerađene vune iz predionice koristi za izradu jorgana i komada tkanine koji se dekorišu tehnikom serigrafije.

Pored poljoprivredne proizvodnje postoji i regionalni radio s celodnevnim programom koji se kreira na licu mesta. Ne treba zaboraviti ni drugu vrstu proizvodnje, objavljivanje publikacija *Nouvelle de Longo mai*, *Archipel* i *L'Ire des Chènaies*. U Limanu se obavlja konačna redakтура i priprema za štampu. Na 15 km od Limana nalazi se turističko selo Le Manjan kojim u potpunosti upravlja Longo mai.

Longo mai – Ma de Grenije, Francuska

Za razliku od drugih francuskih kooperativa, Ma de Grenije (opština Kafan, Buš-di-Ron) nalazi se na nadmorskoj visini od 22 m u ravnicima Kroa, staroj delti reke Dirans, u blizini Karmarge. U njoj živi oko 10 do 15 odraslih i osmoro dece. Glavna aktivnost kooperative je biološko povrtarstvo. Devedeset pet odsto proizvodnje se isporučuje, u obliku nedeljnih paketa, mreži pretplaćenih potrošača u obližnjim gradovima (Arl, Avinjon, Eks-an-Provans i Marsej).

U leto i zimu tu boravi stado ovaca iz Trensa, leti se proizvodi čuveno seno iz Kroa zahvaljujući tradicionalnom navodnjavanju koje omogućuje tri košenja, a konzerverija je dostupna tokom cele godine za prerađivanje voća i povrća iz svih kooperativa. U poslednjih nekoliko godina eksperimentiše se s povrtarskim kulturama dobijenim od nehibridnog semena, a u saradnji s drugim seljacima koji se bave bioprodukcijom i naučnicima radi se na poboljšavanju kvaliteta regionalnih proizvoda.

Trenas, Francuska

Kooperativa se nalazi na obronku Centralnog masiva, na 1000 m nadmorske visine, u opštini Šaneak, u departmanu Ardeš. Tu tokom cele godine žive dvanaest odraslih i petoro dece. Eksploatiše se oko 60 hektara, od toga su 4 ha obrađena i na njima se gaje krompir, cerealijske, povrće i krmni kupus. Ima oko 8 hektara šume i 50 hektara pašnjaka za stado krava i stado ovaca. Longo mai – Trenas pripada jednom udruženju proizvođača koje poseduje mali pogon za proizvodnju suhomesnatih proizvoda. Tu se kolju i tranširaju životinje čije je meso namenjeno za prodaju. Ono se u paketima šalje kupcima iz departmana. Mleko od tri krave koristi se za pravljenje putera, jogurta i sira za potrebe kooperative. Od kestinja sakupljenih u donjem Ardešu pravi se džem od kestena. U pilani i stolarskoj radionici proizvode se drvena građa i nameštaj za druge kooperative, kao i za prodaju.

Montoa, Švajcarska

Smeštena u podnožju visoravni u sklopu Jure, u selu Undervelije (kanton Jura), farma Montoa proteže se na 11 hektara. Tu je stalno nastanjeno od osam do deset odraslih i šestoro dece. Njihovi biološki proizvodi (teleće i jagnjeće meso, jabuke i krompir, med i kozmetika) prodaju se preko kataloga malom krugu kupaca.

U sastavu farme postoji i prodavnica u kojoj se – po porudžbini ili na licu mesta – prodaju proizvodi drugih kooperativa, na primer proizvodi Predionice, tegle s povrćem, džemovi i tako dalje. Od 1996. godine Montoa ima sopstvenu mikrocentralu koja svake godine proiz-

vede oko 100.000 kWh; trećinu od toga troši farma, a dve trećine se uključuju u državnu mrežu.

Na ovoj farmi se obavljaju poslovi vezani za longomajevsku kartoteku.

Ulenkrug, Nemačka

Najmlađa kooperativa nalazi se u selu Štubendorf, u pokrajini Meklenburg (nekadašnja Pomeranija). Njenih 40 hektara ranije su bili obrađivani u ogromnim parcelama. Retka mala gazdinstva u okolini bila su vrlo raspršena. Na ovoj farmi tokom cele godine žive dvadeset odraslih i desetero dece. Povrtnjak od 0,5 hektara obezbeđuje povrće, a stado ovaca meso za potrošnju na farmi i za prodaju. Osnovano je udruženje sa još sedam seljaka koji isporučuju svoje biopovrće za tržište Grajfsvalda. Uz pomoć stotinak kompanjoni i kompanjona koji su izabrali Ulenkrug kao svoje “radilište solidarnosti” i koji su tu održavali svoje godišnje sastanke, započeta je 2000. godine izgradnja velike kuće koja će imati sobe za stanovanje i sale za sastanke. Aktivnosti na farmi – na primer, berba krompira, seča drveća, ali i kulturni događaji u staroj štali – u kojima redovno učestvuju grupe iz Berlina, Rostoka itd., često stavljaju na ozbiljnu probu kapacitet gostoprimstva u Ulenkrugu.

Hof Stopar, Austrija⁴⁶

Ova farma se nalazi u dvojezičnom regionu (slovenačko-nemačkom) Koruške, u opštini Bad Ajzenkapel (Železna Kapla). Ona obuhvata 17 hektara, od toga 10 hektara šume i 7 pa-

46 Vidi odeljak o regionalnim udruženjima.

šnjaka i livada na strmim padinama. Pored proizvodnje za samopotrošnju, tu se proizvode i ovčje meso i med za prodaju, a šuma zadovoljava potrebe farme za drvetom za ogrev i gradnju. Posle otvaranja granica prema zemljama Istočne Evrope, putnici se rado zaustavljaju u Stoparu. Tu se tokom deset godina održavala većina koordinacionih sastanaka mreže AIM.⁴⁷

Finka Sonjador, Kostarika
(vidi str. 370)

Nižnje Selišće, Zakarpatje, Ukrajina
(vidi str. 378)

Kuća Longo maija u Bazelu, raskrsnica puteva
U godišnjem izveštaju za 1999/2000. društva Pro Longo mai, u čije ime se prikupljaju sredstva u Švajcarskoj, Kristof Gesler objašnjava ulogu kancelarije u Bazelu koja se zove i “centrala”:

Nakon što je godišnji izveštaj sačinjen, računici zaključeni, napravljen bilans, postavlja se pitanje: kakva je uloga “bazelske kancelarije” u tom arhipelagu poljoprivrednih i zanatskih kooperativa? [...] Jednom reči koja pre 25 godina nije postojala, Longo mai bi se mogao opisati kao “mreža” u kojoj je Bazel samo jedan čvor. Doduše čvor koji je obeležio potonju istoriju zato što je prvi zavezan u decembru 1972. godine, kada je konstituisano udruženje Evropska pionir-

ska sela; Bazel je i dalje sedište organizma za podršku svim aktivnostima [...] tačka preseka u kojoj se sve informacije susreću i povezuju pre nego što se proslede dalje.⁴⁸

Zahvaljujući svom geografskom položaju u središtu longomajevskog arhipelaga, Bazel je često mesto susreta raznih kooperativa i tačka predaha na putovanjima između Meklenburga i Koruske ili Zakarpatja i Provanse:

Čekaonica? Stanična hala? Pijačni trg? Starogrčka agora? Ne, mala kuća s nekoliko spratova u starom gradu, opremljena svim infrastrukturama potrebnim da se nešto pokrene kad postoje ideje.⁴⁹

II.A.3. Regionalna udruženja

Većina kooperativa danas je deo regionalnih udruženja sitnih seljaka koji zajednički prodaju svoje proizvode. U Austriji to je Verein Velchaltaler Bergbauern – Coppla Kasa, udruženje koje je osnovala mala grupa seljanki i seljaka iz Ajzenkapela kad se smanjio dohodak u planinskim regionima. Pored prodaje šljivovice, suhomesnatih proizvoda, meda, džema, suvog voća, biljnih pomada, esencijalnih ulja, vune itd., udruženje prodaje drvo u okviru šireg društva šumara, organizuje marševe, zakuske, proslave i obuku svojih članova. Godine 2000. više od 50 gazdinstava bilo je učlanjeno u Copplu Kasu.

U Francuskoj je 1966. godine osnovano udruženje PašAlp. Njegovi članovi su limanska

359

47 Vidi str. 376.

48 Christoph Gessler, “La maison de Bâle”. Godišnji izveštaj Longo maija 1999/2000, str. 47.

49 Ibid., str. 48.

kooperativa i Kabreri, kao i još tridesetak malih proizvođača. Merila pripadnosti utvrđuje povelja: kvalitetni proizvodi, metode koje poštuju prirodnu sredinu, prerada na farmi, neposredna prodaja koja podstiče kontakt između proizvođača i potrošača.

Ta udruženja su, između ostalog, ponikla iz stava da je Zajednička poljoprivredna politika (Politique agricole commune – PAC) Evropske zajednice, koja favorizuje industrijsku poljoprivredu, dospela do svoje granice, što jasno pokazuje krize i skandali poslednjih godina, i da, prema tome, treba braniti seosku poljoprivredu:

360

[...] mondijalizacija ekonomije u okviru Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske trgovinske organizacije jeste objava rata sitnim seljacima na celoj planeti. [...] Sadašnje i buduće bitke vode se oko kontrole semena, etiketiranja živog sveta, genetski modifikovanih organizama, otpora predvidljivoj industrijalizaciji bioproizvodnje... Mora se hitno zahtevati podsticanje farmerske poljoprivrede zato što samo ona može garantovati kvalitet proizvoda, zaštitu prirodne sredine, stvaranje radnih mesta zahvaljujući uvođenju novih postrojenja, i zato što samo ona u poljoprivrednom svetu može obelodaniti sve češće skandalozno postupanje prema sezonskim radnicima.⁵⁰

Evropski sastanak o seoskoj poljoprivredi

Na inicijativu Pašalpa i Konfederacije seljaka⁵¹ održan je u Forkalkjeu, početkom februara 2003. godine, susret u kojem je učestvovalo stotinak osoba iz 15 zemalja: Belgije, Danske, Nemačke, Italije, Norveške, Austrije, Poljske, Portugala, Švedske, Švajcarske, Slovenije, Španije, Češke i Mađarske.

Cilj tog skupa bio je nalaženje zajedničke definicije poljoprivrede. Rezultati seminara preneti su komisiji za poljoprivredu u Briselu. U završnom kominikeu rezimirane su tri glavne teme:

- proizvođači farmeri izdvajaju se svojim najdirektnijim mogućim načinom prodaje [...] koji omogućuje da se odmah utvrdi poreklo proizvoda...;
- potreba da se brani kvalitet naših proizvoda. [...] Farmerska proizvodnja je kvalitetna poljoprivreda; ona se ostvaruje u duhu trajne poljoprivrede koja poštuje zemlju, tlo, životinje, radnike i potrošače [...];
- dimenzije gazdinstava. Zahtevamo da one budu po meri čoveka, ponekad se može reći po meri porodice, a u svakom slučaju one treba da imaju dobrovoljno ograničene dimenzije. Naime, to omogućava poštovanje kvaliteta i kontrolu nad proizvodom, ali i bolju raspodelu proizvoda i održivost brojnih seljaka.⁵²

⁵⁰ Bertrand Burollet, "Rencontre paysanne", Archipel, 102, februar 2003.

⁵¹ Vidi i str. 398.

⁵² Ka boljem poznavanju farmerske poljoprivrede u Evropi. Dokumenti sa evropskih sastanaka koje je 31. januara i 1. i 2. februara 2003. godine u Forkalkjeu organizovao PašAlp, Proizvođači Farmeri Seljaci Visoke Provanse... <http://paisalp.free.fr>.

U poslednjem poglavlju vratiću se na ta regionalna udruženja.

II.A.4. Prikupljanje sredstava

Zemlja je kupljena novcem koji su braća Niki i Tomas Buš obezbedili prodajom svoje kuće u Bazelu. Ko god je mogao dao je malo novca za kupovinu najosnovnijih stvari. Trebalo je brzo naći još sredstava za razvijanje projekta, neophodna ulaganja i početak proizvodnje.

U početku je cilj bio stopostotna autonomija. S Pjerom Pelegrenom satima smo računali kolike su životne potrebe sto osoba. Ako smo želeli potpuno da zavisimo od proizvodnje, to je značilo (a i danas znači) da svi moraju da rade samo za to. A čak ni u tom slučaju nije bilo izvesno (kao što nije ni danas) da grupa može da preživi samo od planinske poljoprivrede.

Plaćeni rad “napolju” nije dolazio u obzir. Postavilo se, dakle, pitanje: kako nastaviti s poljoprivredom – u skladu s vizijama “pionira” – a ne ukinuti neophodno slobodno vreme za političko delovanje?

Nekadašnji članovi Hidre, “pragmatični Švajcarci”, smislili su originalan metod prikupljanja novca. Hanes Rajzer, koji je učestvovao u razvijanju tog metoda i više od dvadeset godina radio u “finansijskom sektoru”, kaže:

Ekonomski sistem akumulira novac i ne zna gde da ga stavi. Šalje ga na Mesec, trpa ga u naoružanje, itd. Mi smo otkrili da jedan deo tog novca može vrlo lepo ići i u razvoj vitalnih stvari. Nalazili smo se u siromašnom regionu na periferiji i odlučili smo da

tražimo novac tamo gde ga ima na taj način što ćemo objašnjavati ljudima šta to mi radimo.

Otišli smo da vidimo osobe koje su angažovane u društvenom sektoru u Švajcarskoj i koje same prikupljaju sredstva za svoje projekte; ti ljudi su nam u početku pomogli. Polazeći od Hidrinih kontakata izgradili smo, malo pomalo, krug prijatelja Longo majja. U tom krugu smo našli nastavnike, sindikaliste, grupe i pojedince koji su delili naše društvene ideje i koji su zaradili malo novca u vreme velike poratne konjunktura, levo orijentisanu crkvu, zanatlije i nekoliko “liberala” koji su želeli da investiraju svoj novac u društvene projekte. Njihov stav bi se mogao ovako opisati: svetu su potrebna rešenja, Longo mai je jedan zanimljiv poduhvat, učestvovaćemo u njemu. Takav stav je prilično uobičajen u protestantskim zemljama. Francuzi, ali i Austrijanci među nama nikad ga nisu zaista razumeli. Mi, Švajcarci, često smo kritikovani što tražimo novac od klasnog neprijatelja!⁵³

U Longo majju oni koji žele da realizuju neki projekat sami se bave traženjem sredstava. Lični kontakt s donatorima, telefonski poziv ili poseta, vrlo je važan; po tome se Longo mai razlikuje od onih kojima je “fund-raising” profesija:

Sreli smo na hiljade ljudi s kojima smo razgovarali. Činjenica da su kasnije mnogi Švajcarci posetili neku od kooperativa da bi

361

53 Razgovor s Hanesom Rajzerom, maj 2003.

videli rad i rezultate objašnjava simpatije javnog mnjenja prema Longo maiju. Ali ne treba zaboraviti da je Švajcarska, u poređenju s Francuskom, mala zemlja u kojoj postoje gotovo 'porodični' odnosi i da tu nekoliko hiljada osoba ima veću sociološku težinu nego što bi se moglo pomisliti na osnovu njihovog stvarnog broja. Na toj osnovi Longo mai je tokom godina izgradio svoju organizaciju prikupljanja sredstava.⁵⁴

362 Metoda se pokazala uspešnom. Možda i previše uspešnom jer se Longo mai upuštao u sve ambicioznije projekte i akcije solidarnosti. Pošto je za to bilo potrebno sve više sredstava, uzeli smo beskamratne kredite od privatnih lica. Dugovi su počeli da se gomilaju. Novinska kampanja 1980. godine⁵⁵ stavila je tačku na tu politiku zaduživanja; trebalo nam je gotovo deset godina da otkrijemo praksu poklona i još deset da svedemo dugove na nulu, ili blizu nule.

Tokom prvih dvadeset godina tim vidom prikupljanja sredstava bavila se jedna grupa od pet-šest osoba, što je ostalim zadrugarkama i zadrugarima omogućavalo da žive bez finansijskog pritiska, da se bave poljoprivredom u skladu sa svojim vizijama i da budu politički aktivni. Tek u poslednjih desetak godina ljudi iz svih kooperativa učestvuju tokom čitave godine u prikupljanju sredstava; danas "grupa za finansije" kao takva više ne postoji. Novac se deli pre-

ma potrebama kooperativa posle zajedničkih rasprava koje se manje-više redovno odvijaju za vreme "interkooperativnog sastanka".⁵⁶

U samom Longo maiju taj metod finansiranja često je dovođen u pitanje. Više proizvodnje za samopotrošnju ili više proizvodnje za prodaju – glavni problem je uvek isti: kako očuvati što veću nezavisnost. Tu se mišljenja razlikuju, kao što jasno pokazuje učešće u prikupljanju sredstava. Generalno, odnos između prikupljenog novca i subvencija, s jedne strane, i prodaje proizvoda s druge, iznosi 50 naspram 50, s varijacijama od jedne kooperative do druge. Udeo prodaje se poslednjih godina povećao.

Hanes R.:

Naravno da smo zavisni kad nam je potreban novac. Ali želeli bismo da biramo svoju zavisnost, da to bude zavisnost koja ne pogđa naš identitet i dostojanstvo. Želeli bismo da budemo zavisni od ljudi koji na neki način podržavaju našu utopiju. Longo mai nije statičan entitet, već izraz volje za promenom, jezgro koje želi da izađe iz okvira vladajućeg društvenog sistema, a ne nekakva niša. Ljude koji podržavaju Longo mai susretali smo uglavnom u kontekstu naših političkih akcija – akcija "Besplatan smeštaj za čileanske izbeglice", akcija solidarnosti sa seljacima koje je ugrozila suša, kampanja Nikaragva, angažman za očuva-

54 Rapport sur le développement et la gestion des bases financières du groupe Longo mai *Mes-sages de Longo mai* posebno izdanje o 4. kongresu, redakcioni odbor pod upravom Vilija Štelzhamera, Limans, 1979.

55 Vidi str. 363.

56 O distribuciji i kontroli finansija vidi str. 384.

nje prava azila kroz akcije CEDRI-a⁵⁷ itd., Ljudi su podržavali Longo mai zato što smo imali i takve aktivnosti. Kada smo počinjali, smatrali su nas marginalcima, a danas se Longo mai u nekim krugovima vidi kao jedno od mogućih rešenja za budućnost.

Pitanje nezavisnosti – ne samo materijalne – postavljeno je u publikaciji *Messages de Longo mai* 1993. godine:

Da ne bude nesporazuma: nikad se nismo uljuljkivali iluzijom da možemo da živimo u autarhiji. U naše vreme to više nije moguće. Ipak, uspeali smo da očuvamo svoju nezavisnost dvadeset godina, u smislu da niko nije mogao da se meša u naše stvari i još manje da nas učutkava. Štaviše, slobodni radio koji vodimo i razne publikacije koje objavljujemo ne zavise od plaćenih reklama i mogu sebi dozvoliti da bobu kažu da je bob. Sve to možemo zahvaljujući mreži prijatelja koja se proteže u mnogo zemalja. Možemo da računamo da će ta mreža pružiti finansijsku podršku našim novim projektima ili učestvovati u kampanjama solidarnosti [...] čak i kad se nađemo na nišanu džangrizave administracije. Jer nezavisnost uvek uznemirava.⁵⁸

Na tragu poslednje napomene sledi opis nekoliko napada na Longo mai.

II.A.5. Napadi na Longo mai

1973: Proterivanje iz Francuske

Septembra 1973. godine tadašnji ministar unutrašnjih poslova Remon Marslen, proterao je iz Francuske osam članova-osnivača Pionirskih sela. Kao zvaničan razlog navedena je blizina visoravni Albion⁵⁹ – tu ne bi trebalo dozvoliti nastanjivanje “mladih Evropljana, opasnih levičara”.

U odgovor na to, proterani pioniri su osnovali nove kooperative u Švajcarskoj, Nemačkoj i Belgiji (nijedna od tih kooperativa danas više ne postoji). Četiri godine kasnije odluka o proterivanju je ukinuta.

Nepredviđena posledica – nekoliko novinskih članaka o proterivanju u kojima se čulo za Pionirska sela.⁶⁰ Više stotina mladih Francuskinja i Francuza pohrlili su u Liman da bi podržali projekat ili prosto da bi videli o čemu se radi. Bilo je, naravno, teškoća u organizaciji i smeštaju posetilaca, ali je to pre svega izazvalo jednu značajnu promenu: priliv mladih Francuskinja i Francuza stavio je tačku na “nemačku prevlast” jer je broj pionira naglo porastao.

1979/80: Novinska kampanja

U decembru 1979. godine Longo mai je odlučio da započne akciju u korist seljaka iz oblasti Noakali u Bangladešu. U isto vreme, evropska kooperativa traži dozvolu od kantona Bazel-grad da

363

⁵⁷ Vidi str. 370.

⁵⁸ Posebno izdanje *20 ans Longo mai* (20 godina Longo maija), zima 1992/93.

⁵⁹ Donedavno je francuska udarna sila bila stacionirana na visoravni Albion.

⁶⁰ Na primer, “Après l’expulsion de huit ressortissants étrangers dans les Alpes de Haute-Provence. L’histoire d’un refus de séjour”, *Le Monde*, 17. 10. 1973; “Jeunes? Etrangers? Dehors!”, *Libération*, 3. 10. 1973.

raspiše javni zajam od 15 miliona švajcarskih franaka. Mada se do tada moglo reći da je švajcarska štampa uglavnom naklonjena Longo maiju, njen stav se preko noći promenio 10. decembra 1979: u trideset listova pojavili su se članci koji su iznosili teške optužbe na račun Longo maija. Žiber Kati je analizirao tu novinsku kampanju u svojoj knjizi *Osporeni naslednici*:

364

Desetog decembra trideset listova objavilo je članak o Longo maiju, a neki su mu čak posvetili celu stranicu; 11. decembra članci su se pojavili u šezdeset jednom listu što znači da je skandal – moglo se već reći: afera Longo mai – poprimio nacionalne razmere. [...] Sve u svemu, samo u Švajcarskoj, od 10. decembra 1979. do 29. februara 1980. godine, dakle za osamdeset jedan dan, pojavila su se 533 članka, ne računajući radijske i televizijske emisije i komentare, brojna longomajevska saopštenja ni članke koji su se pojavili u Austriji, Španiji, Finskoj, Francuskoj, Velikoj Britaniji, Italiji i Nizozemskoj.⁶¹

Longo mai se optužuje da je proćerdao poklone:

Ono što smo saznali tokom poslednje dve godine, a posebno u poslednjih šest meseci o 'operacijama' tog velikog preduzeća više je nego žalosno. Nekadašnje nade potonule su u lošem upravljanju i sektaškim praksama;

posle samo osam godina progutalo ih je jedno preduzeće koje je u osnovi birokratsko i potpuno zatvoreno. Iz redova prvih pionira izdvojila se jedna kasta gospodara koja je sebi dala pravo da se služi grubom silom...⁶²

Longo mai se optužuje da je izdao osobe koje su ga podržavale, da vrši psihološki pritisak na mlade ljude koji žele da se pridruže pokretu i da ih prisiljava da se pokore. Zamera mu se nemar, nered, raskošan život "vođa", ugnjetavanje žena, itd. Izvori tri švajcarska lista koja su obavila istraživanje o Longo maiju – *Basler AZ*, *Schweizerischer Beobachter* i *Blick* – bili su svedočanstva "bivših Longomajevaca" koji su do danas ostali anonimni. Samo nekolicina od brojnih novinara koji su napisali te članke kročila je u neku od kooperativa Longo maija.

U Francuskoj je prvi članak protiv Longo maija objavio levičarski nedeljnik *La gauche ouverte*. Spisateljica Fransoaz d'Obon bila je na čelu francuske kampanje. Ona je pre svega napadala Remija, koga je odranije poznavala, kao "gurua sekte Longo mai". Izašli su članci u listovima *Rouge*, *Sud* i *La Bugada* koji, po Žilberu Katiju, svedoče o tome da je "novinarska strast potpuno pomračila poznavanje fenomena zajednice ili poljoprivrednog gazdinstva u seoskoj sredini". Tri meseca kasnije pojavili su se članci u listovima *Le Matin*, *Libération* i *Le Monde* koji su pokazali "nijansirani stav".⁶³

Ž. Kati komentariše kampanju:

61 Gilbert Caty, op. cit., str. 136-7.

62 "Longo mai la grande vie à crédit", na prvoj strani lista *Basler AZ*, 10.12 1979.

63 G. Caty, op. cit., str. 250.

Uočimo, ipak, da su poprište te novinske kampanje bile pre svega Francuska i Švajcarska; uz nekoliko izuzetaka (na primer, u Koruškoj) austrijska štampa se očigledno držala na odstojanju od rasprave, a nemačka je reagovala sa znatnim zakašnjenjem i upotrebila je samo tešku artiljeriju *Spiegela*. [...]

Iako se sve to ticalo samo dve zemlje, novinska kampanja imala je obim, frekvenciju, ostrvljenost, žar, strasnu žestinu kakvi se retko viđaju u savremenoj štampi. Sve to je utoliko neobičnije što nisu bili u pitanju ili u igri politički režim, niti finansijski skandal po italijanskom ili švajcarskom modelu, pa čak ni opasna teroristička ili zločinačka banda. Ne, jednostavnije i skromnije – jedna komuna, svakako originalna i značajna, ali koju ipak čine samo stotinak osoba, u proseku starih 22–23 godine.⁶⁴

Longo mai je reagovao specijalnim izdanjem *Messages – "Blitzkrieg"* i deljenjem 15.000 letaka na švajcarskim ulicama:

Uzbuna! Listovi koji više od nedelju dana organizuju paljbu nisu naveli nikakav dokaz protiv nas, već samo sumnje i lažne i anonimne dojave. [...] Naši kritičari ne prezađu ni od čega. Ne libe se da zadaju najniže udarce. Oni su, izgleda, njuškali i kopali po našim korpama s prljavim vešom.

Najalarmantniji je ton tih članaka. On nije ni kritički ni polemički, već podstiče

mržnju i hajku na ljude. To nije dostojno Švajcarske. To priziva u sećanje, na neprijatan način, izvesne velike istorijske kampanje u kojima su grupe i pokreti koji su imali različito mišljenje obeležavani žigom srama. Terali su ih da nose žutu zvezdu ili su ih opisivali kao izopačene neprijatelje naroda...⁶⁵

Longo mai je tužio listove koji su ga napali zbog klevete i dobio je gotovo sve procese, što je tek nekoliko godina kasnije pomenuto u antrfileima tih istih novina.

Brojni roditelji Longomajevaca ustali su u odbranu svoje dece. Švajcarski pisci Fridrih Dierenmat i Adolf Mušg napisali su pisma podrške Longo maiju. Šezdeset nekadašnjih pripadnika Pokreta otpora i logoraša u austrijskim koncentracionim logorima potpisali su tekst u kojem se kaže da su mladi iz Longo maija najbolje shvatili njihovu poruku da se treba boriti protiv fašizma.

U očima Longo maija ta novinska kampanja imala je za cilj da odseče Evropsku kooperativu od podrške koju je zadobila u širokim krugovima stanovništva. Nekoliko projekata – na primer, zajam – morali su da budu napušteni. Možda su ti projekti bili odveć ambiciozni, možda je Longo mai precenio svoje snage, ali to nimalo ne opravdava tako žestoku kampanju. Što se tiče privatnog života, ne pravdamo se javno iako se on, po "longomajevskim principima" ne može odvojiti od profesionalnog rada i političkog angažmana.

64 G. Caty, op. cit., str. 246.

65 *Messages de Longo mai* posebno izdanje *Blitzkrieg*, januar 1980. Kolektivno autorstvo.

Na jednoj konferenciji za štampu u Bernu
II. decembra Remi je zaključio:

Pre deset godina smo predvideli da će, ako vremena postanu teška zbog finansijske krize u Evropi, vladajuća društva, samoživa kao sva vladajuća društva, panično reagovati protiv svih onih koji uznemiruju, i svih onih koji bi mogli doneti neke inovacije. [...]

Mladi Longo maija ne žele da cela njihova generacija bude bačena na kolena, drogirana ili poslata da obija izloge u Ciri-hu ili drugde. Jer na taj način je lako nametnuti poštovanje prema industrijskom poretku, koliko god da on znači svetski nerred. [...]

366 Želja da se izađe iz postojećih okova očigledno je kriminalna. Pa dobro, mi ćemo još dugo biti prilično kriminalni i napadaćemo kao prave neprijatelje sve one koji se odnose represivno prema toj generaciji koja mora konačno da nađe svoj put. Put koji joj pokazuju nije dobar. [...] Treba naći neki drugi. A ako je nalaženje drugog puta uvek kriminalna radnja, u redu, onda ćemo još dugo biti kriminalci, ali konstruktivni, nećemo objijati izloge...⁶⁶

1989: Upad policije u Liman

Dvadeset devetog novembra 1989. godine 200 policajaca upalo je kooperativu u Limanu. Naoružani mitraljezima ušli su oko 7 sati i 30 minuta na sve farme i trgli odrasle, decu i pse iz sna. Zvanični razlog za raciju bio je traženje kurdskih terorista. Međutim, jedini Kurd koji se nalazio u Limanu bio je advokat i dugogodišnji prijatelj Longo maija Husein Jildrim.⁶⁷ Posle viščasovnog ispitivanja u policijskoj stanici u Manosku on je pušten. Nakon celodnevnog pretresanja i ispitivanja, policajci su uhapsili dva mlada Malijca bez dokumenata koji su prolazili poljoprivrednu obuku u Longo maiju. Oni su proterani iz Francuske. Dvesta policajaca – članova francuske tajne službe DST, obaveštajne službe, Sudske policije, Mobilne garde, specijalnih jedinica (CRS), žandarmerije, iz Pariza, Liona i Marselja, koji su tu došli po dojavu jednog svedoka “pokajnika” koga je Švedska izručila Nemačkoj kroz nemački Bundeskriminalamt – morali su da odu praznih šaka. Od tadašnje socijalističke vlade nikad nismo dobili objašnjenje a kamoli izvinjenje.

U brošuri pod naslovom *To je bilo jedne srede* objavili smo svedočenja stanovnika Limana, kao i dve stotine izjava solidarnosti i protesta upućenih francuskoj vladi iz cele Evrope.⁶⁸ U

66 Izveštaj s konferencije za štampu u Bernu, II. 12. 1980.

67 Posle državnog udara u Turskoj 1980. godine, H. Jildrim bio je jedan od poslednjih branilaca Kurda sve dok nije i sam uhapšen i podvrgnut torturi. Godine 1982, pošto je oslobođen zahvaljujući međunarodnoj kampanji organizacije Amnesty International i Međunarodne komisije pravnika demokrata u Ženevi, napušta Tursku. Jildrim je učestvovao u višeraznim kampanjama CEDRI-a. Danas živi u Švedskoj kao politički izbeglica.

68 C'était un mercredi, brošura na brzinu sačinjena u Limanu 6. decembra 1989. sedamdeset strana formata A4.

svom svedočenju Remi nudi jedno moguće objašnjenje te racije:

[...] Naime, tačno je da su neke naše akcije i stavovi neprijatni pobornicima “mišićave” Francuske u opandurenoj Evropi. [...] Ovo nije prvi put da je Longo mai poslužio toj lepoj gospodi kao zamorče za njihove velike manevre koordinacije na evropskom nivou. Još u leto 1979. francuska i austrijska policija izvršile su istovremeni prepad, istog dana, otprilike u isti sat i iz vrlo različitih i vrlo glupih razloga, što nas je nateralo da stavimo prst na čelo. Desetog decembra te iste 1979. godine četrnaest velikih dnevnih listova iz čitave Evrope istovremeno su napali Longo mai...

Mislimo da sad ponovo igramo ulogu zamorčeta za eksperimentalnu primenu Šengenskog sporazuma. Eksperimentalnu i nezakonitu. [...]

Eto, dobri ljudi, kakvu vam Evropu spremaju: gadnu rabotu u kojoj bilo koji doušnik koji je bilo gde, od Hamburga do Palerma i od Berlina do Bresta, istrtljao bilo šta, može da pošalje prvog evropskog građanina koji tuda naiđe u ćorku ili na policijsko saslušanje.

“Sekta Longo mai”

Štampa je redovno opisivala Longo mai kao sektu. Najviše buke napravila je knjiga *Sekte – stanje uzbuje*,⁶⁹ s dugačkim poglavljem o Evropskoj ko-

operativi. Knjigu je izdao Centar za dokumentaciju, edukaciju i akciju protiv mentalnih manipulacija (CCMM). Ona se zasniva uglavnom na svedočenjima osoba koje su izvesno vreme živele u nekoj od kooperativa, a onda zaključile da je Longo mai opasna sekta.

S dosijeom sačinjenim od svedočanstava nastavnika, lekara, sociologa, roditelja, prijateljica i prijatelja, osoba koje su i same izvesno vreme živele u nekoj od kooperativa, psihologa, lokalnih vlasti itd., Longo mai je tužio CCMM kad je ovaj ponovo izdao knjigu 1995. godine, i dobio proces u decembru 1996. UNADFI⁷⁰ je morao da izbriše Longo mai sa svoje liste koja se pojavila u izveštaju francuskog parlamenta o sektama.

II.B. POLITIČKE KAMPANJE I AKCIJE SOLIDARNOSTI

Političke akcije i kampanje prethodile su stvaranju kooperativa i pratile su ih tokom trideset godina njihovog postojanja. One su usmerene na razotkrivanje disfunkcionisanja i nepravdi, širenje informacija, solidarnost sa ugroženim ljudima, predlaganje rešenja i, po mogućnosti, sprovođenje tih predloga. Pokušaću da ilustrujem kriterijume i način delovanja Longo maija pomoću nekoliko primera. Među mnoštvom kriterijuma najveću težinu imaju osnovne ideje:

Pokušaj da se ostvare život i utopija u skladu sa sopstvenim vizijama, i odbrana utopije i dostojanstva drugih – to su od samog

69 CCMM, *Les sectes – état d'urgence*, Albin Michel, Paris, 1995, drugo izdanje.

70 Union Nationale des Associations de Défense de la Famille et de l'Individu.

početka bile dve ideje vodilje Longo maija.⁷¹

Veza s nekim od sektora delatnosti Longo maija ili poznanstvo, pa i prijateljstvo sa ugroženim osobama, takođe su igrali značajnu ulogu. Vodili smo borbe u područjima koja su bila na margini interesovanja tradicionalne levice, prekogranične akcije koje su imale ulogu primera i koje nam nisu izgledale sasvim nerealne.

368 Posle analize situacije, raspravljali smo, kad god je to bilo moguće, sa ugroženim osobama o koracima koje bi trebalo preduzeti. Zatim smo se savetovali sa stručnjacima za dato područje (advokatima, naučnicima, itd.). U mnogim slučajevima obraćali smo se direktno opštinama i tražili od njih da učestvuju, pogotovo u Švajcarskoj gde su opštine zadržale izvesnu političku autonomiju i ostale bliske građankama i građanima kao strukture. (Deni de Ružmon ih naziva “osnovnim jedinicama građanske participacije”).⁷² Cilj nam je uvek bio da se direktno obratimo javnosti i da je mobilishemo – nacionalne granice i društvena ili politička pripadnost nisu bile prepreke. U nekoliko slučajeva konzervativni krugovi podržali su kampanje Longo maija, što je uvek iznenađivalo i šokiralo tradicionalnu “levicu”. Najvažnije je bilo stvoriti “horizontalne” kontakte zaobilazeći velike organizacije kao što su partije, sindikati, itd. Često smo mobilisali umetnike, pisce, muzičare, itd. Naše akcije uvek je pratila informacija u odgovarajućim medijima i publikacijama.

II.B.I. Sedamdesete godine

Akcija “Besplatan smeštaj” za čileanske izbeglice

U doba vlade Salvadora Aljendea, Hidra je osnovala društvo prijateljstva “Švajcarska – Čile”. Socijalističko iskustvo Čilea probudilo je velike nade i izazvalo divljenje. Državni udar II. septembra 1973. godine i Aljendeovo ubistvo označili su početak proganjanja svih levih snaga u Čileu, koje će trajati mnogo godina. Niki Buš i Klemens Šaublin iz Longo maija krenuli su s jednom delegacijom građana u Santjago da bi organizovali odlazak ugroženih osoba.

Ubrzo potom, Švajcarska je uvela vize za izbeglice iz Čilea. Longo mai se obratio švajcarskim građanima s molbom da svako prihvati pet izbeglica. Tako su oko dve hiljade Čileanaca uspeali da uđu u Švajcarsku i da tu ostanu. Tokom te akcije uspostavljeni su mnogi kontakti s ljudima koji će postati važan deo budućeg “kruha prijatelja” Longo maija.

“Akcija suša” – “Krizni fond za evropske planinske regione”

Godine 1976. u Evropi je vladala velika suša. Iz relativno pošteđene Provanse, Longo mai je organizovao akciju pomoći za pogođene seljake u okolnim područjima. Desetine seljaka u sudstvu pomagale su da se ispresuje i prenese slama. U Švajcarskoj smo organizovali dobrovoljačke ekipe za ručnu kosidbu trave na str-

71 Hannes Reiser, “25 Jahre Longo mai und jetzt?” (25 godina Longo maija a sada?), *Basler Zeitung*, 29.9.1998.

72 Denis de Rougement, *L'avenir est notre affaire*, Stock, 1977.

mim padinama i delili smo seno. Ta akcija je omogućila da se pred širu javnost iznese tema planinske poljoprivrede, koja se neposredno tiče Longo maija.

Pro Longo mai je poslao pismo svim domaćinstvima u Švajcarskoj tražeći pomoć za regione pogođene sušom. Reagovalo je oko 80.000 osoba. Na ulicama velikih gradova simbolično smo prodavali čašu vode za pet švajcarskih franaka.

Longo mai je odlučio da iskoristi “spremnost na angažman u korist planinskih regiona” i da preobrazi “improvizovanu pomoć u slučaju katastrofe u stalni instrument uzajamne pomoći” da bi se “stvorila materijalna osnova za revitalizaciju tih regiona” na duži rok.⁷³

U oktobru 1977. godine Longo mai je predstavio “Urgentan program za evropske planinske regione”. Između ostalog, on sadrži predloge za “zaustavljanje osipanja planinskog stanovništva”:

- osnivanje zadružnih i javnih preduzeća [...];
- zadružna raspodela visokokvalitetnih planinskih proizvoda na osnovu neposrednog kontakta s potrošačima;
- razvoj seoskog turizma, [...] ljudski kontakti između seoskih i gradskih porodica.

Evropa ne zna šta da radi sa svojom omladinom. Mi možemo da joj damo jedan cilj: rekonstrukcija i revitalizacija planinskih područja.⁷⁴

U februaru 1978. godine osnovan je Krizni fond za evropske planinske regione, saobrazan švajcarskom zakonu. Fond ima za cilj:

[...] da obezbedi podršku i priloge u najširem smislu reči, da spreči odlazak planinskog stanovništva, da ponovo naseli napuštene i opustele regione, i da omogući...⁷⁵

Početni kapital fondacije (25.000) švajcarskih franaka sakupljen je prodajom ploče koju je objavio Longo mai “Oproštaj jednog planinskog seljaka” (pesma Vilija i Nikija). U akciji prikupljanja sredstava Longo mai objašnjava:

Prema švajcarskoj tradiciji, Krizni fond je stvoren kao privatna institucija i mora počivati, barem u prvo vreme, na priložima koji dolaze iz širokih krugova stanovništva. Da bi se obezbedile postojanost u radu i realizacija dugoročnih projekata najvažniji je redovan ‘dobrovoljni porez’ koji mogu organizovati privatna lica, udruženja, savezi, preduzeća i opštine. Do danas se oko hiljadu osoba obavezalo da plaća mesečni doprinos.⁷⁶

369

73 Gotthard Klingler: “Bulletin d’information sur la fondation et la première action du Fonds des crise”, document interne.

74 *Programme d’urgence pour les régions de montagne européennes*, brošura, Coopérative Européenne Longo mai, Bâle, 1977, kolektivno autorstvo.

75 Odlomci iz statuta fondacije.

76 *Programme d’urgence*.

Finka Sonjador u Kostariki

Koncept pribežišta u kojem se izbeglice i oni koji su ostali bez svojih korena mogu reintegrirati i postati nezavisni zahvaljujući ekonomskim praksama mora da bude produbljen, raširen i isproban na plemenit i velikodušan način... Važno je [...] da se ne pravi razlika između izbeglica iz političkih razloga i 'unutrašnjih prognanika' koje su sa sela oterali industrijski centri i ekonomska restrukturacija.

370 Tokom "Foruma za stvaranje zadružnih pribežišta u zonama sukoba" 1980. godine u Ženevi profesor teologije Andre Biler sažeto je opisao ideje koje su 1979. godine navele Longo mai da stvori izbegličku kooperativu Finka Sonjador u Kostariki.⁷⁷

Godine 1979. predstavnici nikaragvanskih sandinista obratili su se Longo maiju da zatraže podršku za osobe koje su, bežeći od građanskog rata u svojoj zemlji, došle u Kostariku. Posle dugih rasprava o tome da li bi projekat u Centralnoj Americi ugrozio opstanak mladih evropskih kooperativa, početkom 1979. godine Longo mai je kupio napuštenu farmu u Kostariki. Uz pomoć tamošnje vlade i humanitarnih organizacija koje su se nalazile na licu mesta, izbeglice i pripadnici kooperative Longo mai počeli su da ostvaruju projekat "prikežišta" na farmi Finka Sonjador. Sandinisti su svrgnuli diktaturu u svojoj zemlji u julu 1979. godine. Stotinak prvih izbeglica koji su počeli da rašči-

šćavaju teren i grade kuće na Finki vratili su se u Nikaragvu.

Između 1980. i 1983. godine nekoliko desetina porodica izbeglih iz Salvadora, kao i nekoliko porodica kostarikanskih bezemljaša i starosedelaca nastanili su se na Finki. Zemljište, koje pripada Longo maiju, stavljeno je na raspolaganje tim ljudima. Roland Špendlingvimer, njegova žena Klodina i njihovo šestoro dece žive od tada u Kostariki na farmi kao predstavnici Longo maija.

Danas tamo oko 400 osoba živi od sopstvene proizvodnje (kafa, šećerna trska, voće, povrće, gajenje životinja).

II.B.2. Osamdesete godine: CEDRI

U duhu "Akcije besplatnog smeštaja" i Finke Sonjador, i kao njihov nastavak, godine 1982, ubrzo posle vojnog udara u Turskoj – kad su evropske zemlje počele da zatvaraju svoje granice za nove izbeglice – osnovan je CEDRI, Evropski komitet za odbranu izbeglica i imigranata. Počeo je da se ocrtava jedan od velikih problema narednih godina u Evropi, i Longo mai je odlučio da deluje. U kratkom predstavljanju CEDRI-a, koje je razaslato kao cirkularno pismo 1988. godine, opisani su razlozi za njegovo osnivanje:

Emigracija, kako ekonomska tako i politička, ne može se posmatrati izvan opšteg konteksta, to jest dominacije nekoliko bogatih zemalja nad celim svetom. Sve dok traje pljačkanje siromašnih zemalja, praćeno

77 Citirano u Christoph Burkard, "Finca Sonador, terre d'accueil", *Messages de Longo mai* 73, zima 1999.

diktaturama, ratovima, masovnim seoskim egzodusom, glađu i bedom, neće presušiti reka izbeglica od koje će samo nekoliko kapi stići u Evropu. Zato CEDRI pokušava da se uhvati u koštac s tim problemom na što globalniji način...

Glavni dodatak u nekoliko reči:

- Odbrana izbeglica koje traže pomoć u Evropi: doček, pravni savet, odbrana od proterivanja, koordinacija između inicijativa azila, tradicionalnih formi azila kao svetišta, mobilizacije stanovništva.
- Intervencija u zemljama odakle dolaze izbeglice, poput opštine Fatsa u Turskoj, koja je proživela iskustvo opštinskog samoupravljanja. Posle puča 1980. godine, 760 građana i celo opštinsko veće pozvani su pred vojni sud. Na inicijativu CEDRI-a, četiri opštinske delegacije iz istočne Evrope⁷⁸ poslate su da posmatraju taj proces.
- Solidarnost, poput one s Kanacima iz Nove Kaledonije (koja se i danas smatra francuskom kolonijom); solidarnost s Kurdima i njihovim predstavnicima u Evropi jer je njihovo pravo na samoopredeljenje brutalno ugušeno; partnerstva evropskih i nikaragvanskih opština.
- Kulturna mobilizacija: izbeglička prava morali bi braniti širi krugovi, a ne samo "ubeđeni". Kultura nas može približiti mnogim temama i pomoći u njihovoj popularizaciji.

– Politička pravda u Evropi: međunarodna akcija solidarnosti sa Otelom de Karvaljom, strategom portugalske Revolucije karanfila (vidi str. 372); donosi se sve više zakona koji izbeglicama zabranjuju bilo kakvu političku aktivnost i omogućuju njihovo proterivanje i diskriminaciju; solidarnost sa onima koji, zbog svog angažmana u korist izbeglica, padnu u zupčanike pravde.

– Obuka izbeglica i imigranata u Evropi; u poslednjih nekoliko godina prihvatamo i obučavamo izbeglice u kooperativama Longo maija, u sektorima poljoprivrede i zanatstva, imajući u vidu njihov povratak u zemlje iz kojih su došli.

– Podrška uzajamnoj pomoći po uzoru na izbegličku kooperativu Finka Sonjador u Kostariki, osnovanu 1978. godine kao pribežište osobama koje su pobegele od Somo-

371

zine diktature u Nikaragvi (u Finki danas živi oko 200 izbeglica iz Salvadora); podrška "Dijemskom krugu" (organizacija malijskih imigranata u Francuskoj za uzajamnu pomoć); podrška sindikatu nadničara SOC u Andaluziji koji nastoji da osnuje kooperativu za nadničare.

Od 1982. do 1990. godine vođene su brojne akcije u ime CEDRI-a, neke od njih trajale su više godina, a neke još traju, na primer odbrana izbeglica koje su potražile pomoć u Evropi. Danas je glavni angažman CEDRI-a podrška organizaciji "Ljudi bez isprava" u Švajcarskoj.⁷⁹

78 Frederik Fire iz Longo maija učestvovao je u jednoj od tih delegacija kao opštinski odbor-nik iz Limana.

79 Vidi i internet sajt grupe Sans-papiers: www.sans-papiers-basel.ch.

CEDRI je objavio brojne brošure sa osnovnim podacima i dokumentima, kao i redovne biltene.

II.B.2.1. Međunarodna kampanja za oslobađanje Otela de Karvalja

Na primeru te kampanje ilustrovaću način rada Longo maija. S jedne strane, čini mi se da ona odgovara većem broju kriterijuma kojima se rukovodimo u političkim kampanjama, a s druge, u njoj sam direktno učestvovala, između ostalog i zato što znam portugalski.

Činjenice

372 Godine 1984. Portugal je doneo novi zakon o unutrašnjoj bezbednosti po ugledu na nemačke i italijanske antiterorističke zakone. U to vreme uhapšeni su major Otelo de Karvaljo i još sedamdeset članova njegove partije FUP.⁸⁰ Otelo je 1974. godine, bio strateg Revolucije karanfila koju je uspešno izveo demokratski pokret u okviru Oružanih snaga i koja je oslobodila Portugal 48-godišnje fašističke diktature, okončala ratove u portugalskim kolonijama u Africi i otvorila put njihovoj nezavisnosti. Optužba je glasila – osnivanje terorističke organizacije.

Analiza situacije

Po novom zakonu o bezbednosti bili su kažnjivi, između ostalog, različiti oblici pripadnosti ili podrške “terorističkom udruženju”. Zakon je predviđao postupak protiv osoba koje su učestvovala u planiranju ili vršenju teroristič-

kih činova, ali i protiv onih koji nisu počinili konkretan prekršaj već su bili optuženi kao moralni tvorci ili simpatizeri terorizma. Mogla je biti izrečena visoka kazna za “zločin mišljenja” zbog viđanja s nekim ili zbog izjava. Bilo nam je jasno da je tu posredi pokušaj proširivanja zakonodavstva koji bi mogao da ugrozi pravnu državu i demokratiju u još jednoj evropskoj zemlji. Bio im je potreban žrtveni jarac, i to je bio Otelo. Portugal je mala zemlja u kojoj se svi poznaju, i zaista je bilo kontakata između članova Otelove partije FUP i članova terorističke organizacije FP-25.⁸¹ Po tom osnovu, Otelo je optužen kao “moralni autor” atentata koji je izveo FP-25 i istovremeno kriminalizovan čovek koji je bio simbol oslobođenja zemlje od diktature. On je u stanovništvu pobudio ogromne nade, ali je uvek predstavljao opasnost za pokušaje restauracije od strane onih koji su morali da napuste zemlju posle revolucije i koji su sada želeli da se vrate. Mi smo u tom slučaju videli predsedan koji je mogao da utiče na političku klimu ne samo u Portugalu već i u celoj Evropi.

Posle Revolucije karanfila, Portugal je postao mesto hodočašća za evropsku levicu ali je posle kontrarevolucije 1975. godine, entuzijazam naglo opao. Razlog više da se nešto preduzme.

Konsultovanje specijalista, međunarodna mreža, prikupljanje informacija

Posle detaljnog proučavanja zakonskih tekstova, zapisnika sa suđenja i više stotina novinskih

80 Forças de Unidade Popular, ekstremna levica.

81 Forças Popular 25 de Abril.

članaka, i posle razgovora sa Otelom, s mnogim advokatima iz različitih zemalja i komitetom za podršku u Portugalu, u julu 1987. godine objavili smo brošuru⁸² u kojoj su bili opisani istorijski i politički kontekst i raskrinkane neregularnosti procesa.

Mediji, diplomatija s “protivnikom”

Više konferencija za štampu u prisustvu grupe evropskih advokata, jedna konferencija Remzija Klarka, bivšeg vrhovnog tužioca (ministra pravde) Sjedinjenih Država, koje su potvrdile da Otelo nije terorista, snažno su odjeknule u Portugalu. Zbog te afere sreli smo se i s tadašnjim predsednikom republike Mariom Soaresom. Više advokata pripremalo je žalbu pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu protiv portugalskog pravosuđa zbog brojnih nepravilnosti u proceduri.

Mobilizacija dve kulturne sredine

Za vreme velike manifestacije koja je održavana svake godine 25. aprila, na godišnjicu Revolucije karanfila, prodavali smo dupli album s pesmama koje nam je dvadesetak umetnika iz celog sveta⁸³ stavilo na raspolaganje posebno za tu akciju, i za koje je brazilski pisac Horhe Amado napisao jedan tekst. Raspoloženje među stanovništvom se promenilo. Iako je samo pre dve godine Otelo smatran “mozgom” terorizma, manifestacija 1989. bila je u znaku njegovog oslobađanja. Sve političke snage u zemlji koje su još

bile privržene idejama revolucije iz 1974. godine podržale su taj zahtev.

Sve kooperative Longo maija delile su ploču i brošuru.

Sedamnaestog maja 1989. godine Otelo de Karvaljo je oslobođen jer je Vrhovni sud Portugala vratio postupak Apelacionom sudu zbog nekog formalnog propusta i zbog toga što je isteklo pet godina, koliko je po zakonu mogao da traje preventivni pritvor. Od tada je Otelo na slobodi. Pokušali smo više puta da ponovo otvorimo proces, ali može se reći da u Portugalu danas to više nikog ne zanima.

II. B. 3. Devedesete godine:

Evropski građanski forum

U oktobru 1989. godine jedan moskovski novinar koga smo sreli 1980, u vreme kad je bio dopisnik *Literaturnaje Gazete* iz Pariza, pozvao nas je u svoj rodni kraj – Zakarpatje u zapadnoj Ukrajini. Pošlo nas je osmoro; među četiri člana naše muzičke grupe *Comedia Mundi* našla sam se i ja.⁸⁴ Deset dana je bilo ispunjeno bogatim programom: prijemi, zabave, izleti, diskusije, proslave. U poslednjih četrdeset godina mi smo bili prvi zapadni Evropljani koji su doputovali u taj region. U svakom pogledu taj izvanredan događaj probudio je mnogo oduševljenja i nada i kod nas i kod naših domaćina. Otvarao se novi svet, susretali smo ljude drukčijih mentaliteta, učinilo nam se da će ubuduće mnoge stvari biti moguće. Kad smo se vratili u Francusku čuli

373

82 Nicholas Busch, Beatriz Graf-Roben: “Le procès contre Otelo de Carvalho – la Révolution des Oeillets au banc des accusés”, brošura, 47. str., CEDRI, 1987.

83 Među ostalima, Mikis Teodorakis, Žorž Mustaki, Reno, Žak Izlen, Čiko Buarke, Mercedes Sosa, Pablo Milanes, Gizela Maj...

84 Vidi str. 393.

smo da je pao Berlinski zid. To je bio početak angažovanja Longo maija u istočnoj Evropi.

U decembru 1989. godine Longo mai je, u duhu vremena, sačinio apel naslovljen *Manifest za Evropski građanski forum*. Evo jednog odlomka:

Velike promene u zemljama Istoka, koje se zbivaju zahvaljujući masovnoj mobilizaciji njihovih populacija, ne pobuđuju među stanovništvom Zapada ništa osim radoznalosti za nešto egzotično. Anestezirani relativno lagodnim životom koji loše prikriva nepodnošljive nejednakosti, oni mlako protestuju protiv toga što su sve odluke koje se tiču njihove budućnosti udaljene od njih i okreću se izvršavanju svojih građanskih dužnosti. [...]

Ako postoji lek za takvo stanje, treba da ga potražimo u brzom preduzimanju neposrednih dodira između građana cele Evrope, nosilaca novih solidarnosti.

374

Godina 1990. prošla je u znaku velikih promena u Evropi, koja je, posle događaja u jesen 1989. izgledala mnogo veća nego pre. Trebalo je delovati:

Pošto su države, partije i crkve pružile dokaz o svojoj zajedničkoj nesposobnosti da nas, građane Evrope, približe, ostaje nam da to učinimo sami. Sazrelo je vreme za takav pokušaj. Dovoljno je samo malo hrabrosti, kako su nam to divno pokazale demokrate iz istočnih zemalja. Između ostalog i zato da bismo iskazali poštovanje pre-

ma njihovoj mirnoj hrabrosti, predložimo da se Evropski građanski forum nazove Veliki susret i da od danas radimo na tom susretu.

U leto 1990. godine četrismo osoba iz istočne i zapadne Evrope obrelo se u Limanu na prvom kongresu FCE-a:

Cilj ovog susreta je stvaranje neposrednih veza između građana istoka, zapada, juga i severa, radi uzajamne pomoći u traženju novih oblika autonomnog razvoja, nezavisnih od mehanizama birokratskog centralizma i neobuzdanog 'slobodnog tržišta'.⁸⁵

Navešću tri primera da bih pokazala kako su te namere sprovedene u praksi:

- U bivšem NDR-u aktivnosti FCE-a su se usmerile na osnivanje nove kooperative Longo maija u Meklenburgu.
- U bivšoj Jugoslaviji FCE se angažovao na tri plana: za dezertere i prigovarače savesti, za nezavisne medije, i za neposredan kontakt između švajcarskih opština i opština u bivšim jugoslovenskim republikama.
- U Nižnjem Selišču u Zakarpatju (Ukrajina) danas žive četiri člana Longo maija koji učestvuju u životu sela i ostvarivanju projekata koji se tiču lokalnog razvoja.

II.B.3.1. Nemačka

U avgustu 1990. godine Forum je odlučio da pošalje jednu evropsku delegaciju na velike demonstracije seljaka u Berlinu, gde su sedam poljopri-

85 Jürgen Holzapfel, "1989–1999: Dix ans après", *Archipel*, 60, april 1999.

vrednih sindikata iz NDR-a protestovali protiv štetnih posledica monetarnog ujedinjenja.

Godine 1993. FCE organizuje u Silovu (Brandenburg) međunarodni simpozijum o “de-etatizaciji poljoprivrede u istočnoj Evropi”.⁸⁶

Malo posle tog simpozijuma u selu Volup u Brandeburgu osniva se društvo kojem pristupa ju stotinak žitelja, opštinsko veće i gradonačelnik, i koje zahteva da opština upravlja državnim gazdinstvom Volup. Pokrajinska vlada u početku izražava podršku, ali Trojhand,⁸⁷ koji je ubrzavao privatizaciju u Istočnoj Nemačkoj, sprečava taj projekat.

Četvrtog novembra 1990. godine, 3000 osoba iz cele Evrope susreću se u Berlinu u “Kući mladih talenata” na poziv FCE-a. Pozivnicu za taj susret naslovljen “4. novembar – da se ne zaboravi” potpisali su, između ostalih, Štefan Hajm, Krista Volf i Fridrih Šorlemer. Na “evropskim okruglim stolovima” o poljoprivredi, medijima i kulturi, obrazovanju, zdravlju, životnoj sredini i pitanju “Kakva Nemačka u kakvoj Evropi?” razmenjuju se informacije i raspravlja se o konkretnoj solidarnosti na evropskom nivou.⁸⁸

Posle četiri godine obeležene konferencijama, delegacijama, protestima, simpozijumima, publikacijama i brojnim diskusijama, Longo

mai odlučuje da se nastani u Volupu, uprkos neizvesnoj situaciji. Presudilo je prijateljstvo, poniklo iz zajedničkih aktivnosti s jednom grupom istočnih Nemaca koji su preko FCE-a čuli o Longo maiju, i odlučili da osnuju kooperativu u bivšoj Istočnoj Nemačkoj. Ali 1995. godine postalo je očigledno da Trojhand odbija sve predloge opštine; tada oni odlučuju: ako ne u Volupu, onda negde drugde:

Odluka je polako sazrevala. Naši prijatelji su ‘tražili nemoguće’ posle ujedinjenja: da državno zemljište, kojim upravlja Trojhand, bude dato u zakup samostalcima posredstvom opštine. [...] ... razumeli smo bezbrojne probleme koje je ujedinjenje donelo stanovništvu. Zajednička svojina nad zemljištem ostala je utopija. Shvatili smo da rešenje problema ne može doći odozgo i da moramo da počnemo sami, malim konkretnim koracima.⁸⁹

375

Godine 1996. Volfran i Štefan našli su u opštini Štubendorf, u Meklenburgu, regionu s najvećom stopom nezaposlenosti u Nemačkoj, imanje Ulenkrug s 42 ha zemlje, okruženo bukovom i hrastovom šumom. Longo mai se zatim obraća Evropskoj uniji s jednim davnajšnjim zahtevom:

86 Posle tog simpozijuma FCE je objavio brošuru pod naslovom *L'avenir de l'agriculture en Europe de l'Est*.

87 Preduzeće za nekretnine Savezne vlade za pokrajine bivše NDR, ranije Treuhand, danas TLG Immobilien GmbH, iznajmljuje, procenjuje, asanira, prodaje svoje nekretnine i njima upravlja.

88 Odlomci iz intervencija Štefana Hajma, Kriste Volf i Hajnriha Finka, bivšeg rektora Berlinskog univerziteta Humbolt, *Archipel*, 60, april 1999. Postoji i brošura *4 novembre – ne pas oublier sa intervencijama na toj konferenciji*, na nemačkom.

89 Jürgen Holzapfel, “Projets à long terme en ex-RDA”, *Archipel*, 60, april 1999.

Umesto da subvencionišete pretvaranje poljoprivrednog zemljišta u ugare širom Evrope, zašto ne biste stavili tu zemlju na raspolaganje ljudima kojima je ona potrebna kao sredstvo za preživljavanje?⁹⁰

Ali dvadeset tri godine kasnije, taj razumni zahtev ponovo se priča gluvima. Kupovinu zemlje finansirao je na kraju krug prijatelja u Švajcarskoj, Francuskoj, Nemačkoj, Belgiji, Holandiji i Austriji. Hof Ulenkrug je prva kooperativa Longo maija kupljena sredstvima Evropskog zemljišnog fonda.⁹¹

II.B.3.2. Jugoslovenska konferencija

376 Kroz ranije susrete i akcije, i zahvaljujući položaju koruske kooperative u blizini slovenačke granice, Longo mai je izgradio prijateljske odnose s mnogim Jugoslovenima.

Kad je u Jugoslaviji izbio građanski rat, u avgustu 1992. godine osnovana je jugoslovenska konferencija. Ona se zatim usredsredila na aktivnosti u domenima medija, ljudskih prava i manjina, dezertera, prigovarača savesti i izbeglica, kao i crkava i opština. Naravno, nije se moglo uticati na okončanje rata, ali je izgledalo da su u tim domenima moguće konkretne intervencije.

Kampanja u korist dezertera i prigovarača savesti

FCE je vodio kampanju u šesnaest evropskih zemalja, a njen cilj je bio da se otvore granice za dezertere i izbeglice iz područja zahvaćenih ra-

tom. To ne ide baš lako, mada sve zemlje Zapadne Evrope zvanično osuđuju građanski rat: bilo bi, dakle, logično da prihvataju one koji odbijaju da učestvuju u njemu, utoliko pre što rat uglavnom vode paramilitarne grupe a ne zvanično zaraćene države. Jedna peticija s 200.000 potpisa predata je Evropskom parlamentu. U njoj se traži od evropskih vlada da daju dozvole boravka dezerterima i prigovaračima savesti. (Među prvim potpisnicima te peticije bili su portugalski general i bivši predsednik Antonio Ramaljo Eanes i demokratski orijentisani oficiri koje smo upoznali tokom kampanje za oslobađanje Otela de Karvalja.) Nije nam poznat tačan broj onih koji su dobili pravo boravka u Evropi zahvaljujući toj kampanji; mnogi od njih su ostali "ilegalci" uprkos svim naporima. Dva dezertera su "aterirala" u kooperative Longo maija. Kasnije su dobili politički azil, jedan u Francuskoj, drugi u Švajcarskoj, i više ne žive u Longo maiju.

Alternativna informativna mreža (AIM)⁹²

Komisija za medije Jugoslovenske konferencije zasedala je prvi put u oktobru 1992. godine u Užgorodu (Zakarpate, Ukrajina) u okviru simpozijuma "Građani i mediji u Zajedničkoj kući Evrope", koji je organizovao FCE. Trideset novinara iz republika bivše Jugoslavije odlučili su da stvore alternativnu medijsku mrežu. Glavni cilj AIM-a bio je da prevlada blokadu informacija između zemalja i regiona zahvaćenih sukobom. To je bilo moguće zahvaljujući

90 Herma Ebinger, Hof Ulenkrug, *Archipel*, 60. april, 1999.

91 O Fondu za zemlju vidi str. 387.

92 Alternativna informativna mreža.

uspostavljanju razmene informacija pomoću elektronske pošte i centralnog računara smeštenog u Parizu: članci i komentari iz bivše Jugoslavije dostavljani su svakog dana u Pariz, odakle su automatski distribuirani u sve redakcije. AIM je želeo da na taj način obezbedi protok informacija između republika i da podrži nezavisne medije u svakoj od novonastalih zemalja.

Godine 1994. AIM je imao redakcije u svim republikama bivše Jugoslavije i na Kosovu.

Novinari su smatrali da je rad u AIM-u njihov doprinos smanjivanju međuetničkih tenzija i podrška svima onima koji ne prihvataju etničke identitete kao osnovni princip države. Bilo je neophodno suprotstaviti se dominantnoj tendenciji – definisanju pripadnika drugih nacija kao neprijatelja.⁹³

Dugoročni ciljevi AIM-a bili su ponovno uspostavljanje poverenja između različitih grupa i nacija na jugoistoku Evrope i podrška procesu demokratizacije:

Međuetnička saradnja je svakodnevna stvarnost, kako među redakcijama tako i unutar svake redakcije. Na primer, AIM Makedonije je jedna od vrlo retkih struktura u toj zemlji u kojoj ne rade samo Makedonci i Albanci već i članovi turske manjine i Romi. U Bosni i Hercegovini novinari tri nacionalnosti rade u redakcijama u Sarajevu i Banjaluci. Čak i na Kosovu koordinatorka redakcije – i sama iz mešane albansko-srp-

ske porodice – okupila je Albance i Srbe u istoj ekipi.

Za AIM je pisalo gotovo 120 novinara. Oni su svakog meseca nudili stotinak članaka. Devedeset medija iz balkanskog regiona – dnevnih listova, magazina, lokalnih radija i televizija – redovno su objavljivali te članke ili se pozivali na AIM. Nezavisni mediji iz celog regiona objavili su više od 12.000 članaka Alternativne mreže.

Nekoliko članova FCE-a pratilo je AIM sve vreme njegovog postojanja. Jedan od njihovih najvažnijih zadataka bio je da obezbede finansiranje jer je AIM nudio svoje članke besplatno nezavisnim medijima u bivšoj Jugoslaviji. Dva glavna izvora finansiranja AIM-a bili su Evropska unija i Savet Evrope. Pored toga, mreža je uživala podršku više evropskih vlada (neke od njih su pomagale u okviru Pakta stabilnosti za Balkan), raznih fondacija, nevladinih organizacija i privatnih osoba. Nekoliko puta, u teškim trenucima, FCE je pritekao u pomoć i stavio AIM-u na raspolaganje neophodna sredstva.

Drugi važan zadatak FCE-a bio je prisustvo na internim sastancima mreže. Oni su se održavali otprilike svaka tri meseca u kooperativi Longo majja u Ajzenkapelu, i okupljali su urenike, koordinatore, tehničare i prevodioce. Za vreme rata odnosi među redakcijama često su bili zategnuti uprkos dobroj volji, i prisustvo članova FCE-a često je doprinosilo opuštenijoj atmosferi.

Godinu 2002. obeležile su stalne improvizacije. To treba pripisati činjenici da je među-

93 Predstavljanje AIMA-a, FCE-Austrija, Ajzenkapel 2000.

narodna zajednica smanjila finansiranje sektora medija u jugoistočnoj Evropi jer se stanje u republikama bivše Jugoslavije relativno stabilizovalo.

Ubuduće više neće biti redakcija u mnogim regionima. Iako tražnja još postoji, restrikcija budžeta onemogućuje redovnu proizvodnju u deset redakcija. AIM predviđa nastavak redakcijske aktivnosti u formi tematskih dosijea, verovatno na svaka dva meseca. Sajt AIM-a – www.aimpress.org – i dalje je aktivan, a nastavlja se i program obuke mladih novinara.

Opštine zajedno – Švajcarska

U tradiciji prethodne saradnje sa opštinama, godine 1992. FCE pokreće akciju “Opštine zajedno – Švajcarska”. Rađaju se partnerstva između švajcarskih opština i opština u bivšoj Jugoslaviji:

Stvorena na inicijativu FCE-a, organizacija Opštine zajedno – Švajcarska odavno leti sopstvenim krilima. Njen cilj je razvijanje partnerstava između švajcarskih i bivših jugoslovenskih opština radi pružanja materijalne pomoći, unapređivanja razmene i podsticanja autonomije i lokalne demokratije, kao i mirnog suživota raznih etniciteta.

Danas postoji šesnaest regionalnih komiteta koji obuhvataju brojne švajcarske opštine i parohije.⁹⁴

Organizacija Opštine zajedno još postoji i nezavisna je od FCE-a.

II.B.3.3. Zakarpatje

Od 1990. godine Longo mai postoji i u Zakarpatju (zapadna Ukrajina) zahvaljujući tome što su uspostavljeni kontakti s grupom studentkinja i studenata koje smo upoznali na prvom putovanju u taj region.⁹⁵

U Nižnjem Selišču Longo mai je izgradio, zajedno sa stanovnicima sela, sirarnicu koja je počela s proizvodnjom u septembru 2002. godine. Mašine, obuku u proizvodnji sira i finansijska sredstva obezbedio je krug švajcarskih prijatelja. Stotinak malih poljoprivrednika koji nisu nalazili tržište za svoje mleko imaju koristi od te mlekare. Novac koji mesečno dobijaju za deset litara mleka na dan odgovara plati srednjoškolskog profesora. Pre nekoliko godina u Užgorodu, odnosno Nižnjem Selišču, otvorene su škola jezika i stolarska radionica. Zajedno sa stanovnicima sela, Longo mai svake godine organizuje proslavu koja privlači više hiljada osoba iz celog regiona. Od maja 2002. godine u domu kulture organizuju se kursevi plesa i razne igre; nekoliko računara priključeno je na Internet. To je i prostor za probe seoske muzičke grupe Hudaki. U ovom trenutku radimo na vodovodu za seoske infrastrukture: dispanzer, obdanište, mlekaru, dom kulture itd. Projekat finansira švajcarsko odeljenje za pomoć u razvoju DEZA.

94 Joëlle Meunier, *Yougoslavie, Archipel*, 60, april 1999.

95 Od tada se svake godine održavaju kursevi jezika u kooperativama Longo maija za studentkinje i studente francuskog na Univerzitetu u Uzgorodu, u saradnji sa institutom CEILA iz Avinjona.

III. SAMOUPRAVLJANJE, MEDIJI I KULTURA

III.1. Longomajevci⁹⁶ i njihova organizacija

III.1.1. "Naši ljudi"

Tokom prethodnih trideset godina više hiljada ljudi posetilo je kooperative Longo maija. Prvobitna grupa osnivačica i osnivača – u početku tridesetak osoba od kojih danas polovina još živi u Longo maiju – znatno se uvećala. Danas u Longo maiju živi oko 200 članova.

Brojni "spartakovci" potekli su iz komunističkih ili socijalističkih porodica. Oni su uglavnom bili studenti i učenici u privredi i nastavljali su antifašističku tradiciju svojih roditelja, koji su se borili protiv nacista u Drugom svetskom ratu.

I među Švajcercima, Nemcima, Englezima i Norvežanima okupljenim u Hidri nalazimo studente i učenike u privredi iz građanskih ili radničkih porodica, ali gotovo uvek bez političke tradicije.

Kad su osnovana Pionirska sela, svi su bili svesni ograničenja tradicionalne političke borbe u okviru sindikata ili partija. Longo mai je morao da izgradi čvrstu osnovu za preživljavanje i slobodan prostor za eksperimentisanje s drugim formama života, a da pri tom izbegne kriminalizaciju. Tu je moglo da se radi željenim tempom. Nisu se svi slagali s tom vizijom. Mno-

go godina su trajale polemike o tome da li je život na selu zaista "politički rad" i da li bi se trebalo više angažovati u gradovima. Žilber Kati i Lik Vilet anketirali su Longomajevce o motivaciji. Vilet piše:

Kad kažemo da su šesnaest Longomajevaca deca radnika, troje deca sitnih poljoprivrednika, a većina potiče iz dobrostojećih porodica, slobodnih profesija ili kadrova, to ne znači bogzna šta. Ono što nam, međutim, izgleda važno jeste pokušaj da razumemo kako i zašto su ti mladi ljudi jednog dana odlučili da napuste utabanu stazu, da skrenu voz svoje egzistencije sa zadatog koloseka, da raskrste sa studijama ili zanatom, sa svojom budućnošću i prijateljima, ponekad i s porodicom da bi se upustili u neizvesnu avanturu.⁹⁷

379

U ovom poglavlju oslanjam se uglavnom na rezultate njihove ankete. Mada je motivacija grupe osnivača bila očigledno politička, većina pripadnika prve generacije Longomajevaca kažu da su želeli da izgrade nešto novo, da preobrazu pobunu protiv sistema u nešto konstruktivno i da žive u grupi, uprkos svim sukobima. Uzajamno razumevanje nije bilo lako. Posle proterivanja osam osnivača iz Francuske,⁹⁸ Longo mai je bio "preplavljen" Francuskinjama i Francuzima, Nemcima i Nemcima, Švajcercima i "manjinama":

⁹⁶ Osobe koje žive u Longo maiju i one koje, na ovaj ili onaj način, osećaju da pripadaju pokretu nazivaju se u raznim publikacijama Longomajevke i Longomajevci, zadrugari i zadrugarke, pripadnici ili članovi Longo maija. Pojavljuje se i termin Longo (mn. Longos), sa ili bez navodnika.

⁹⁷ Luc Willette, op. cit, str. 77.

⁹⁸ Vidi str. 363.

Englezima, Špancima, Holanđanima, Belgijancima, Italijanima... Posle pada Berlinskog zida desetak Nemica i Nemaca iz Istočne Nemačke koji nisu verovali u "obećanja kapitalizma" pridružili su se Longo maiju; kontakti su se proširili, pre svega prema Ukrajini.

Lik Vilet se pita:

Kako omogućiti suživot tako različitih ljudi, Švajcaraca i Ukrajinaca, Belgijanaca i Italijana, Francuza i Nemaca, Malijaca, Austrijanaca, Kurda?⁹⁹

[...] U Longo maiju se sve može naći: italijanski profesor fizičkog vaspitanja, berlinska spremačica, virtuoza na violini i sociolozi; stručna vaspitačica i diplomirani pastir; ali i električar, stručnjak za masline, automehaničari, grafički radnici, diplomirani stručnjak za marketing, oficir švajcarske vojske,¹⁰⁰ pariski advokat, glumice...¹⁰¹

380

Ali zajednički život je ipak moguć, formiraju se brojni "mešoviti parovi", roditelji se trude da njihova deca nauče više jezika. Glavni jezici u Longo maiju i dalje su nemački i francuski, i sve publikacije osim biltena Radio Zenzina¹⁰² prevode se s jednog od ta dva jezika na drugi. Internacionalizam se živi iz dana u dan, komunikacija je postala lakša, ali se i dalje ne podrazumeva.

Messages de Longo mažiz 1993. godine sadrži i jedan tekst o tome:

Melting pot je zaista jedini izraz koji može da opiše stapanje jezika i kultura u Longo maiju. Sama činjenica da ljudi koji su došli s četiri strane Evrope prilično miroljubivo žive i rade zajedno punih dvadeset godina, znatan je uspeh. S njima se povremeno mešaju Kurdi, Kanaci, Malgaši, Latinoamerikanci... a u poslednje dve godine i istočni Nemci, Rusi, Ukrajinci i Rumuni. Afrikanci dodaju tačku na i: 'Ovde se osećamo kao kod kuće, u svom selu. Vi ste najluđe crno pleme u celoj Evropi!' Jedina razlika je to što ne govorimo Bambaru već Franmački i Nemcuski.¹⁰³

Najmlađa generacija, naročito Francuskinje i Francuzi, i Belgijanke i Belgijanci koji su se pridružili Longo maiju tokom poslednjih godina kažu o svojim motivima:

Ne pristajemo na agresiju reklamnih panoa, na društvo koje ih proizvodi, na vrednosti koje ih pokreću i na nasilje onih koji te vrednosti štite. [...] Mi smo relativno mladi i neobični ljudi, mi koji smo pristigli poslednjih godina, uglavnom smo urbani ili rur-

99 Luc Willette, op.cit, str. 98.

100 Albert Vidmer i Pol Braun su oficiri švajcarske vojske. Godine 1995. Albert je učestvovao u jednoj posmatračkoj misiji UN u Gruziji. Godine 1997, 1999. i 2001. radio je, tokom više meseci kao ekspert za ljudska prava za švajcarsko Ministarstvo spoljnih poslova u Hebronu (Palestina).

101 Luc Willette, op. cit., str. 85.

102 Vidi str. 391.

103 *Messages de Longo maž* posebno izdanje *20 ans de Longo maž* zima 1992/93.

bani. Lična odluka da se ostane dolazi na klon temeljnog odmeravanja projekta i neizbežnog dubokog raskida s normalnim i standardizovanim životom svetskog sistema. Počev od ovih oslobođenih prostor-vremena, ratarskih ili hercenovskih, upisanih u jednu jaku istoriju, mi doživljavamo raskide, kako sa infantilizacijom koju indukuju plaćeni rad ili socijalna pomoć, tako i s militantnim konsenzusom i naivnim progresizmom.

Do stupanja u kolektiv doveli su nas razni putevi; ono podrazumeva definisanje ciljeva, svakodnevno kretanje ka njihovom ostvarivanju i neprestano preispitivanje. Usvajajući znanja seljaka i veštine zanatlija, testirajući ih naspram tridesetogodišnjeg iskustva Longo maija, mi sričemo svoj odnos prema prirodi, skroman, savestan i odlučan. [...] Refleksija koja je odbacila smešno tvrđenje da je kapitalizam neizbežan otkriva da sve treba izgraditi, iznad i protiv tehnološko-tržišne tamnice.¹⁰⁴

Zašto su neke/neki otišli?

Na jednoj konferenciji o zadružnom pokretu,¹⁰⁵ generalni sekretar SCOP-a, Antoan Antoni, podseća na osnovna načela kooperativa:

Niko ne može biti zadržan u kooperativi protiv svoje volje, svako je slobodan da je napusti. To je načelo otvorenih vrata.

Mnogi su ostali manje-više dugo, neki su otišli posle mnogo godina. Svako od njih imao je vrlo lične razloge za to, te je bilo kakav pokušaj generalizacije pogrešan. U maju 2003. godine razgovarala sam s nekoliko "bivših Longomajevaca", koji su mi rekli zašto su otišli. Većina je govorila o nedostatku individualne autonomije u grupi, o potrebi za većim ličnim prostorom, o nerešivim sukobima s nekim osobama koje su činile nepodnošljivim život u grupi; V. je imala potrebu za ozbiljnijim studijama izvan Longo maija (u Longo maiju je studiranje dugo smatrano gotovo "tajnom aktivnošću").¹⁰⁶ B. je otišla sa svojim prijateljem koji nije želeo da živi u Longo maiju. Pored toga, "bila je sista kolektivnog života" i "neprestanih rasprava". To joj nije smetalo da i dalje učestvuje u političkim akcijama ili da u Longo maiju provodi odmor sa svojom decom. Razlog za odlazak najčešće je ljubavna veza s partnerom koji ne želi da živi u kooperativi. S., koja je otišla iz Longo maija pre više od petnaest godina, oštro kritikuje način funkcionisanja kolektiva:

Svi osećaju strukture moći, ali o tome se nikad ne govori otvoreno. [...] Sada sam uverena da smo potpuno potcenili dinamiku jedne tako velike grupe i probleme koji iz nje proizlaze. [...] Pokretala nas je ideja o novom kvalitetu života, mogućnost da 'živimo' politički rad, da on bude u direktnoj vezi sa svakodnevnim životom. Taj spoj je

381

104 Cédric Bertaud, Maxime Biaumet, Raphaël Mangano, Sylvain Bineau, "moi aussi, quand j'avais ton âge...", *Nouvelles de Longo mai* 84, maj 2003.

105 Osmog maja 1972. u centru za primenjene književne i naučne studije.

106 U međuvremenu su mnogi Longomajevci završili studije i manje-više druge obuke izvan kooperativa.

bio dobrim delom koban jer je lična sfera – potrebe, brige, problemi – uvek bila u drugom planu...¹⁰⁷

U svojoj knjizi *Budućnost je naša stvar*, Deni de Ružmon posvećuje jedno poglavlje Longo maiju (str. 249–250):

Tako se razvija formula otvorene zajednice, koju ipak pokreće manjina odgovornih, relativno ‘zatvorena’ svojom funkcijom.

Tokom razgovora sa onima koji su neko vreme živeli u Longo maiju redovno sam nailazila na tematiku “unutar i izvan”.

S. kaže:

382 To što jedna grupa postavlja granicu prema ‘spoljašnjosti’ sasvim je prirodan proces razvijanja identiteta. Ali u Longo maiju su ljudi verovali da samo oni žive istinsku alternativu. [...] Volela bih da su ‘granice’ propustljivije. Imam utisak da se ta granica danas više ne postavlja tako strogo, ali se snažno održava u glavi.

Brigite, jedna od osnivačica Longo maija, živi od 1994. godine u blizini kooperative Ajzenkapel:

Moje društveno okruženje je i dalje snažno obeleženo Longo maijem. Ne prođe nede-lju dana da neko iz Ajzenkapela ne svrati kod nas. Naša deca često odlaze na farmu Stopar. Imam utisak da u svom sadašnjem radu¹⁰⁸ koristim znanja akumulirana u Longo maiju. Svojevremeno takav rad u okviru Longo maija nije bio moguć. Kad sam se nastanila u Klagenfurtu, nismo uspevali da se složimo u nekim pitanjima. Bila sam za veliko otvaranje celog Longo maija, tenzije između grupa u Limanu i Ajzenkapelu postale su prevelike...¹⁰⁹

Nikad nije postojala – pa ne postoji ni danas – formalna pripadnost Longo maiju. Pripadnost se ili oseća ili ne oseća, a taj osećaj je, naravno, potpuno subjektivan. Ima onih koji, za razliku od S., misle da su “granice propustljivije” nego ranije. U poslednjem poglavlju vratiću se na pitanje “unutrašnjosti” i “spoljašnjosti”.

Deca

Danas neka od dece koja su rođena u Longo maiju i sama imaju decu, što, naravno, znači da su neki Longomajevci postali bake i deke. U kooperativama danas živi oko sedamdesetpetoro dece. Oni idu u državne škole da bi bili u kontaktu s decom iz sela i regiona.¹¹⁰ Deca žive za-

107 Pismo S. S., maj 2003.

108 Brigite je profesor i istraživač u domenu komunikacija u Beču i Klagenfurtu.

109 Razgovor sa Brigite Buš, maj 2003.

110 Roditelji učenika iz Limana uspeali su, uz pomoć Opštinskog odbora, da ponovo otvore osnovnu školu u tom selu. Škola je bila okupirana godinu dana, gospođa Roben, Aleksova majka i učiteljica u penziji, jedan prijatelj učitelj i roditelji, obezbedili su kurseve. Danas u Limanu postoji i zabavište. Longomajevska deca čine polovinu učenika. U Koruškoj je Longo mai učestvovao u akcijama za održavanje dvojezičnih škola. Vidi: Brigitte Busch, *Le-pena, ein Dorf macht Schule*, Drava, Klagenfurt, 1996.

jedno po starosnim grupama, roditelji na smenu brinu o njima, prevoz do škole se zajednički organizuje. Adolescenti koji pohađaju srednje škole obično žive u internatu zato što su kooperative predaleko od gradova u kojima postoje takve škole.

Većina dece koja su u međuvremenu odrasla ne žive više u kooperativama. Ono što je bila avantura za roditelje, nije to nužno i za decu; oni žele da vide i upoznaju druge stvari, da grade sopstveni život. S mnogima od njih održavamo srdačne odnose, oni često obilaze roditelje, prijateljice i prijatelje. Neki su ostali u kooperativama i preuzeli obaveze.

III.1.2. "Ništa nije poetičnije od samoupravljanja"¹¹¹

Iako sam pomno pregledala sve publikacije, nigde nisam našla opis "samoupravljanja na longomajevski način". S vremena na vreme kratko se pominje način funkcionisanja. On je, zapravo, mešavina različitih teorija koje se primenjuju u praksi, u specifičnom kontekstu, i koje su i nastale zahvaljujući toj praksi.

Pre osnivanja Longo maija, nekoliko članova Hidre i Spartakusa čitali su utopiste XIX veka. Oni su želeli da nađu već isprobane alternativne modele života i ekonomije, ali da izbegnu greške zbog kojih je većina tih pokušaja propala. Kad danas pitamo osnivačice i osnivače šta su zapamtili od tog štiva, šta su primenili i koje greške treba izbegavati, oni se ne sećaju gotovo ničeg. O toj temi ništa nije napisano. Mislim da su većini "pionira" nepoznati detalji tih teorija.

Pokušaj da se danas, posle trideset godina, otkriju sastojci te mešavine teorija izgleda, dakle, prilično besmislen.

Lik Vilet je to pokušao, ali zapravo bez većeg udubljanja:

Uzmite pregršt furijerizma, i još jednu anarhizma [...] dodajte trunčicu blankizma i prstohvat anarho-sindikalizma.¹¹²

Organizacija rada i svakodnevnog života

Definišu se razni domeni aktivnosti i raspodeljuje se odgovornost za sektore: male grupe se bave poljoprivredom, baštom, životinjama, šumom, gradnjom – odluka čime će se ko baviti je spontana i zavisi od želja jer se niko nije formalno obučavao za te aktivnosti.

Tu nalazimo Furijeovu ideju "nizova" i "rada u harmoniji". On kaže o aktivnostima:

383

One treba da se obavljaju u društvu spontano okupljenih prijatelja, zainteresovanih i podstaknutih vrlo aktivnim rivalstvima."¹¹³

Furije misli da rad, kad je dobro organizovan, može biti sredstvo pomoću kojeg pojedinac živi sopstvene strasti i slobodno se razvija:

Falanga kakvu je on zamislio nije, dakle, prosto zajednica čije bi planiranje imalo za cilj poboljšavanje nivoa života i rast proizvodnje; pre svega je reč o stvaranju institucionalne strukture u kojoj rad može postati

¹¹¹ Naslov jedne pesme francuskih kabaretista Patrika Fona i Filipa Vala.

¹¹² L. Willette, op. cit., str. 98.

¹¹³ Charles Fourier: *Oeuvres complètes* III, str. 15–16.

saveznik a ne neprijatelj večnih ljudskih strasti.¹¹⁴

Svi su bili orni za nove aktivnosti. Seča drveta, zidanje kuća, traženje vode, kuvanje za više desetina osoba, branje lavande, čuvanje ovaca – u svemu smo se oprobali. Svako je morao da upozna sve sektore da bi mogao da učestvuje u odlukama koje su bile s njima povezane. S vremenom, i u skladu s karakterom, sposobnostima i željama, postignut je izvestan stepen specijalizacije koji je svakako rezultat želje da se produkuje znanja i usavrše sposobnosti. U početku smo raspravljali o svim detaljima vezanim za rad na sastancima kojima su prisustvovali svi pripadnici kooperative. S razvojem sposobnosti to je postepeno postalo izlišno.

384 Za svakodnevne zadatke u kojima učestvuju (gotovo) svi – kuhinja, kućni poslovi, prevoz do škole i nazad (od 1981. godine dežurstvo u Radio Zenzinu),¹¹⁵ svako se upisuje na listu u nedelju uveče. Rad u sektorima planiraju oni koji su za njih odgovorni, a u poslovima kakvi su berba, plevljenje, izbacivanje đubriva iz štala i staja itd. učestvuju svi. To je način funkcionisanja u Limanu. Naravno, u drugim kooperativama, u zavisnosti od veličine kooperative i broja osoba koje u njoj žive, on je nešto drukčiji. Hajke Šibek, koja živi u kooperativi u Ajzenkapelu, kaže:

Naš način života nije podvrgnut čvrstim pravilima. U Longo maiju nema pisanih zakona... [...] Svaka grupa odlučuje o tome

kako želi da živi, [...] kako će se organizovati za svakodnevne zadatke, da li će praviti raspored za kuhinju ili ne, ko će preuzeti koju odgovornost, ko će gde ići i kada...¹¹⁶

III.1.3. Zajedničke strukture

Još postoji zajednička blagajna, koja se napaja prodajom proizvoda, subvencijama i poklonima. O blagajni, kao i knjigovodstvu, brinu na smenu male grupe. Ne isplaćuju se plate, ali se, u zavisnosti od potreba i mogućnosti, raspodeljuje džeparac. O investicijama koje se tiču određenog sektora odlučuje se zajednički u svakoj kooperativi. Predstavnic-e-i kooperativa predstavljaju planove na "interkooperativnim sastancima" koji se održavaju na raznim mestima. Zatim se odlučuje o prioritetima. Za prikupljanje i raspodelu sredstava zadužena je u poslednjih godinu dana komisija od oko 25 osoba iz svih kooperativa. U užem krugu se efikasnije raspravlja o tehničkim pitanjima.

Opšti sastanci koji su se dugo održavali svake večeri, a danas se održavaju nekoliko puta nedeljno, imaju dugu istoriju. U načelu, tu se raspravlja o svemu i svi treba da učestvuju. Nema glasanja, diskutuje se sve dok se ne postigne konsenzus. Analiza mehanizama po kojima funkcionišu ti sastanci verovatno bi mogla da bude životno delo nekog vrlo hrabrog sociologa ili psihologa...

Početkom 90-ih godine, Matje Fire kaže o sastancima koji su se održavali u velikoj sali Granž Neva:

114 Jonathan Beecher, *Fourier*, The Regents of the University of California, 1986.

115 Vidi str. 391.

116 Heike Schiebeck, *Wandern über die Grenze*, diplomski rad na Univerzitetu u Klagenfurtu, Institut za geografiju i regionalna istraživanja, novembar 2002, str. 114-115.

... svake ili gotovo svake večeri u Granž Nevu (se održava) neformalna generalna skupština na kojoj se raspravlja o svemu. Od interne poljoprivredne politike do Zalivskog rata, od finansiranja antifašističke kampanje u Koruškoj do stava nekog člana koji odveć često gundđa dok bere maline. Naravno, ti neformalni sastanci se ponekad, pa čak i često, pretvore u svađu.¹¹⁷

Sastanci su svakako zamorni posle radnog dana, ali njihova uloga je da se ljudi uzajamno informišu i da se različite aktivnosti postave u širi okvir:

Druga osobina Longo majja jeste to što je uspeo da okupi učenike u privredi i studente, što oni tu žive pod istim krovom... zahtev iz maja 68. godine, koji je Rolan Pero (Remi) proživio u Parizu. Odatle potiče neobična sposobnost sprovođenja onog što po dogovoru nazivamo istraživanje-akcija. Taj tipično maoistički postupak udaljen je od stavova sobnih revolucionara koji se zadovoljavaju menjanjem sveta oko zadimljenog stola između ponoći i pet sati ujutro. On je jednako udaljen i od ograničavajućih neposrednih činjenica, od iznurujućih materijalnih razmatranja na koje obavezuje opstanak grupe...¹¹⁸

Uprkos načelu zadrugnog pokreta "Jedan član – jedan glas", Longo mai je poznao hijerarhije zasnovane na starosti, iskustvu, karakteru,

kompetencijama, jeziku, a ponekad i na "grlatosti", i to je imalo veliki uticaj u zajedničkom odlučivanju. U poslednjih desetak godina Longo mai se, po mom mišljenju, približava tome da svaka osoba kaže šta misli i da autoritet zaista bude zasnovan na kompetencijama. Velika raznovrsnost aktivnosti je svakako problem; teško je zainteresovati se za sve i biti u toku svih zbivanja. Tome ću se vratiti u poslednjem poglavlju.

III.1.4. Odnosi između kooperativa

Danas se Longo mai sastoji od devet samoupravnih kooperativa u Francuskoj, Nemačkoj, Austriji i Švajcarskoj, kojima treba dodati i grupu u Nižnjem Selišču u Ukrajini, Finku Sonjador u Kostariki i centralu u Bazelu. Između tih grupa i mesta postoje odnosi razmene "ljudi" i proizvoda. Živeti neko vreme u drugoj kooperativi znači upoznati drugu realnost i Longomajevce iz drugih kooperativa, i steći izvestan odmak od sopstvene svakodnevice. Kad se povećao broj dece u školskom uzrastu, ta vrsta "nomadizma" je redukovana, ali je i dalje većina upražnjava (sa ili bez dece). Oko tridesetak Longomajevaca na smenu učestvuje u prikupljanju sredstava i administrativnim poslovima u Bazelu.

Hajke Šibek opisuje odnose u kooperativama u svom diplomskom radu:

U kooperativama se praktikuje ekonomija samoizdržavanja, to jest proizvodi se za samopotrošnju. Postoji razmena među kooperativama; usluge se, međutim, ne pruža-

385

117 L. Willette, op. cit., str. 99.

118 G. Caty, op. cit., str. 121.

ju za novac. [...] U unutrašnjosti Longo majia ne postoje računari. Svako ima nešto da ponudi: stado ovaca iz Trenasa provodi zimu u Ma de Grenijeu u Krou, gde se proizvodi vrlo malo mesa. Nekoliko svinja se hrane otpacima od povrća, a tu je i nekoliko pataka koje uklanjaju puževe sa salate. Trenas im isporuči juneću polutku. Svi su zadovoljni. Dobrovoljci iz svih kooperativa učestvuju u berbi grožđa u Kabreriju. Vino se isporučuje kooperativama prema potrebama, a veći deo se prodaje. Ne računamo ko je koliko radio i ko je koliko isporučio.¹¹⁹

386 Ta vrsta razmena razvila se tokom godina s porastom proizvodnje; ona je postojala i u drugim vremenima i na drugim mestima u svetu, ali smo tek kasnije počeli da upoznajemo teorije o njoj. Ovo je odlomak iz *Nouvelles de Longo muž* 2002:

Ekonomija samoizdržavanja odlikuje se činjenicom da funkcioniše bez novca. U društvima koja upražnjavaju takvu ekonomiju, trampa je gotovo uvek bila marginalni element. Postojali su drugi oblici kruženja koji su preživeli do danas u nekim nišama mon-dijalizovane ekonomije tržišta. Brojne nekapitalističke ekonomije bile su zasnovane na poklonu i uzajamnosti; one su često izlazile iz okvira proste ekonomije samoidržavanja i proizvodile vrlo složena društva.¹²⁰

Razmene se ne ograničavaju na proizvode:

Odnosi među kooperativama zasnivaju se na uzajamnoj pomoći, solidarnosti, prijateljstvima. Često učinimo uslugu ne očekujući nikakvu protivuslugu: četvoro Francuza pomogne u izgradnji automehaničarske radionice u Stoparu; Kro isporučuje povrće za vreme sastanka svih kooperativa ili neke proslave u Limanu; u tim prilikama smeštaj, hrana i piće su, naravno, besplatni za ljude iz drugih kooperativa.¹²¹

III.1.5. Pravne strukture – kolektivno vlasništvo

U jednoj prezentaciji projekta upućenog krugu prijatelja u Švajcarskoj, posle uvodnog dela i razmišljanja koja su rezultirala osnivanjem Pionirskih sela, nalaze se karta zemljišta, finansijska predviđanja i opis pravne forme tih zajednica:

Na osnovu ekspertize koju je obavio advokat Halbvahs iz Mulhausa, izabrali smo formu Radničkog proizvodnog društva, u skladu s francuskim Zakonom o radu, III, 2, čl. 27-31 i 39-45. SCOP je društvo akcionara koje u svakom trenutku može da primi nove članove i uveća svoj kapital. SCOP je organizovan na demokratski način. Najviši organ je generalna skupština zadrugara. [...] Svaki zadrugar koji radi za SCOP ima jedan glas bez obzira na to koliki je kapital uneo. Članovi mogu biti i osobe s vrlo malim ka-

119 H. Schiebeck, op. cit., str. 114.

120 J. Vocele, "Réflexions sur la rentabilité", prilog za jednu internu diskusiju.

121 H. Schiebeck, op. cit., str. 115.

pitalom. U našem slučaju, od 40 franaka
naviše.

Stranci mogu postati članovi.

Unutrašnja organizacija SCOP-a može
se odrediti pravilnikom, ali može biti i ne-
formalna.

[...] Pravo glasa imaju samo zadrugari
koji rade u Pionirskim selima.¹²²

Sledeći status najbolje je odgovarao organizaci-
onim idejama zadružnog pokreta i izgledao je
najpogodniji kao pravna osnova zajednice:

Kooperativno udruživanje nije instinktivno
grupisanje, već strukturiran oblik života u
društvu. Možemo s dobrim razlogom da ve-
rujemo da su prvi zadružni oblici života bili
spontani: uzajamna pomoć... Mogu se štavi-
še pronaći primeri 'zadružne preistorije':
kolektivno upravljanje farmama u Vavilonu i
pogrebna bratstva u rimskoj antici imali su
nekih sličnosti sa zadružnim institucijama.
Možemo pomenuti i družine zidara koje su
kružile Evropom u vreme katedrala. [...]

U Francuskoj se prve zadružne aktivno-
sti pojavljuju u seoskoj sredini. [...]¹²³

Antoan Antoni, generalni sekretar Opšte kon-
federacije SCOP-a učestvovao je na 4. kongre-

su Evropske kooperative u Limanu, u septem-
bru 1979. godine. Pored brojnih "praktičnih i
moralnih saveta" koje nam je dao kao jedan od
"pionira teorije kooperative", on je u svom izla-
ganju naglasio četiri osnovna načela koja je vi-
deo u osnivanju i razvoju Longo maija:

Internacionalizam, bez kojeg je svaki podu-
hvat samoživo povlačenje u sebe koje povlači
konkurenciju punu iskušenja i opasnosti;

zadružni duh koji podrazumeva jaku
solidarnost bez kakve se ne može zamisliti
nijedno trajno delo;

velikodušnost koja je vrlo rano navela
naše zadrugare da se upuste u razne opera-
cije spasavanja u zemljama Trećeg sveta, ne-
uporedivo siromašnijim od najsiromašni-
jih socijalnih grupa u Evropi;

i, konačno, realizam koji strukturira
normalne discipline jednog egzaktno pro-
gramiranog poduhvata, u skladu s raspolo-
živim snagama koje su sposobne da deluju u
datom okruženju.¹²⁴

S vremenom je status SCOP-a postao preuzak
za naš način funkcionisanja. On je zahtevao da
članovi dobijaju plate, što je bilo u protivrečno-
sti s potpunim odbacivanjem plata u Longo ma-
iju. Nekoliko godina kasnije zamenjen je statu-

387

122 Pioniersiedlung in Südfrankreich, Komitee für eine Europäische Pioniersiedlung in
Südfrankreich, Nicholas Busch, Bâle, 1973.

123 Odlomak iz predavanja Antoana Antonija, generalnog sekretara generalne konfederacije
SCOP-a, 8. maj 1972, Centar za primenjene književne i naučne studije o temi "Koope-
racija: narodna tradicija, ekonomska realnost, nastajanje preduzeća".

124 IV kongres Evropske kooperative Longo mai, dnevni izveštaj, 3. septembar 1979, *Messages
de Longo mai* posebno izdanje, septembar/oktobar 1979. Dnevne izveštaje pisao je i prevo-
dio svake noći redakcioni odbor sa Vilijem Štelchamerom na čelu.

som GFA-a (Grupisanje poljoprivrednog zemljišta), Udruženjem Longo mai, koje je iznajmljivalo zemljište i brinulo o dobrobiti zadrugarki i zadrugara i strukturom komercijalizacije SICA (Interesno društvo poljoprivrednog kolektiva). U drugim zemljama u kojima postoje kooperative prilagodili smo se državnim zakonima jer još ne postoji evropski statut za kooperative.

Početakom 90-ih godina počeli smo da tražimo status koji bi najbolje odgovarao našem stvarnom funkcionisanju i koji bi nam omogućio da utvrdimo kolektivno vlasništvo nad zemljom i zgradama. U svim prethodnim statusima, vlasnik ili odgovorno lice bio je pojedinac. Longo mai je morao da bude zaštićen od spekulacija i rasprava o nasleđstvu i da istovremeno ispunjava svoju prvobitnu funkciju – rad i samoupravljanje u skladu s društvenim i ekološkim kriterijumima:

Želimo da stvorimo objedinjenu strukturu koju će moći da prihvate sledeće generacije, to jest deca koja odrastaju u Longo maiju i oni koji su nam se pridružili. Ne pravimo razliku između te dve grupe, one su se već pomešale. Prenoseći dobra Longo maija u švajcarsku fondaciju Evropski zemljišni fond uspeali smo da ostvarimo taj cilj. [...] Fondacija će biti vlasnik zemljišta i farmi. Osobe koje žive i rade u kooperativama imaju neograničeno pravo korišćenja. Ako se neka grupa odrekne eksploatacije neke farme, farma će biti stavljena na raspolaganje naslednicima...¹²⁵

U saradnji sa advokatima i beležnicima u zemljama u kojima postoje kooperative Longo maija, obavili smo pravno restrukturiranje kooperativa da bismo ih uneli u Evropski zemljišni fond, fondaciju zasnovanu na švajcarskom zakonu. Njom upravlja Administrativni savet sastavljen od članova Longo maija. Tako su gotovo sve kooperative postale vlasništvo Zemljišnog fonda.

U nekim kooperativama upravljanje svakodnevnim životom preuzele su asocijacije članova.

III.2. Mediji i kultura

III.2.1. Pre Longo maija

Spartakus je imao jedan list koji je neredovno izlazio, *Messages aux Mécontents* (Poruke nezadovoljnim). Većinu članaka su pisali Remi, Jakob, Vili, Mihael Gener i Kristijan Pilvaj. Mnogi su pisani i timski, a Jakob je prevodio Remijeve tekstove jer je u to vreme samo on znao francuski. Oni koji su bili punoletni snosili su odgovornost za publikacije.

List se bavio aktuelnim političkim temama i akcijama. Spartakus je objavljivao i mnoštvo letaka i plakata sa originalnim crtežima. Svi su oni imali direktan, provokativan, borben ton, kao na primer ovaj manifest objavljen u *Messages aux Mécontents* koji je lepljen po zidovima škola za učenike u privredi i popravnih domova:

Jedanaest hiljada mladih zatvoreno je u popravne domove. [...] Prisilni rad, telesne kazne – i hiljade mladih se slamaju u tim

125 Pismo krugu prijatelja, mart 2001, Michael Rössler.

centrima. [...] U Francuskoj i Skandinaviji već godinama postoje samoupravni centri. Zahtevamo otvorene samoupravne centre.¹²⁶

Hidra je povremeno preuzimala naslov Spartakusovog lista da bi objavila izveštaje sačinjene sa šegrtima o njihovim preduzećima. I u Švajcarskoj su opisivane i komentarisane političke akcije; "Interbrigade" su pisale detaljne izveštaje o svojim putovanjima.

Ali Hidra je objavljivala i tekstove u kojima je preuzimala stil Spartakusa, na primer "Manifest Hidre za omladinu" iz 1970. godine:

Easy Rider i Vudstok nisu više jedina alternativa komformizmu, ni jedino oružje protiv fašizma koji proizvodi ovo društvo. Mi smo izabrali. [...] Naša grupa je u borbi. Ona opstaje, ali je svaka izolovana osoba nemoćna. Grupa ne može da se zadovolji time što će postati ostrvo srećnog komunarskog života. Niti time što će popravljati kvarove u društvu. Moramo da naučimo da sami rešavamo probleme. [...] Neposredna demokratija na svim nivoima – to je ono za šta se borimo.¹²⁷

U Hidrinim publikacijama nalazimo, između ostalog, izveštaj Kongresa o ugroženim regionima (koji je ona organizovala), brošuru *Hidra i vojaska* i dokument "Križa – jedna ofanziva" koji je, zahvaljujući svojoj analizi političke situacije, poslužio kao temelj za Evropska pionirska sela.¹²⁸

III.2.2. *Messages de Longo maž*

U prvo vreme, od 1974. do 1977. godine, u toj publikaciji predstavljali smo aktivnosti Longo maija. Ton se potpuno promenio, govorilo se o sasvim konkretnim koracima u izgradnji pionirskih sela: prvi broj bio je pogled na celinu, a u četiri sledeća glavne teme su bile voda, bašta, krčenje zemljišta i ovce. Članci nisu bili potpisani, ali se jasno vidi da su Remi, Vili, Niki i Tomas (i nekolicina drugih) učestvovali u konačnoj redakaturi.

Počev od 1975. godine ponovo se govori o političkim temama: poseban broj posvećen je akciji solidarnosti sa indijanskim kooperativama u Paragvaju koje je progonio diktator Stresner. Godine 1977. jedna brošura opisuje transhumanciju kroz Austriju sve do osnivanja kooperative u Ajzenkapelu. U decembru 1978. godine izašao je specijalni broj o Kriznom fondu za evropske planinske regione.

Drugi period smešta se u 1979. godinu, sa šest brojeva koji govore o kooperativama i raznim putovanjima. Svaki od njih posvećen je posebnoj temi: narodnom turizmu, mikroekonomiji, pozorišnim predstavama u Beču, putovanju u Bangladeš, 4. kongresu Longo maija, zajmu, planovima vezanim za šumu. Treći period, od 1980. do 1983. godine obeležen je pre svega reakcijom na novinsku kampanju 1979/1980. u posebnom broju "Blitzkrieg", zatim brojem koji je, preuzevši stari naslov Spartakusovog lista *Messages aux Mécontents*, izveštavao o aktivnostima kooperativa i, na kraju, brojem *Messages aux Européens* (Poruke Evropljanima), sa

389

¹²⁶ Odlomak jednog letka.

¹²⁷ Nisam uspela da utvrdim ko je autor ili ko su autori ovih redova.

¹²⁸ Vidi odlomke, str. 8. i 9.

analizom situacije u Francuskoj posle izbora Fransa Miterana za predsednika Republike.

U četvrtom periodu, od aprila 1983. do marta 1986. godine objavljivano je osam brojeva godišnje; oni su se bavili kooperativama, ali i političkim akcijama.

Peti period, od juna 1987. do danas počinje brojem 31. Od tada se članci potpisuju. Publikacija izlazi tromesečno i uglavnom je namenjena krugu švajcarskih prijatelja. U poslednjih nekoliko godina publikacija *Nouvelles de Longo ma* ždistribuirala se i u Francuskoj, a šaljete se i u Nemačku i Austriju. U rubrici “duh vremena” svaki put se govori o jednoj političkoj temi. U Belgiji i Francuskoj dodato je i pismo s više pojedinosti o tamošnjim kooperativama.

390 III.2.3. *L'Almanach Buissonnier*

Almanah je izlazio kao tromesečnik, 80 strana formata A4, na nemačkom i na francuskom, s brojnim ilustracijama. Od 1980. do 1984. godine prodavan je u pretplati i na štandovima. U uvodniku prvog broja objašnjava se zašto je izabran taj način izražavanja:

Više nije reč samo o tome da se otkriju nove ideje i tehnike već i da se ponovo nauči mnogo jednostavnih stvari, zaboravljenih tokom evolucije naših društava. Svi danas znaju šta je postalo od poljoprivrede, da je ona industrijalizovana preko svake mere, i svima su poznata štetna dejstva preterane i nekontrolisane urbanizacije. [...] *Almanach Buissonnier* je uzeo na sebe da odgovori tim

novim potrebama za praktičnim informacijama i mirnijim refleksijama.¹²⁹

Prateći ritam godišnjih doba, *Almanah* se bavio raznim domenima poljoprivrede i zanatstva. Članke su pisali Longomajevci ili njihovi prijatelji poljoprivrednici i zanatlije. Almanahu je bilo svojstveno to da su u njegovoj redakciji bili mnogi “praktičari” koji nisu pisali za druge publikacije Longo maija.

Drugi važan aspekt je istorijska rubrika o malo poznatim događajima koji su, po mišljenju redakcije, bliži istoriji naroda nego što su to priče o pustolovnim osvajačkim pohodima nacionalnih junaka.

U *Almanahu* su objavljivane i priče za decu, pesme, pa čak i kulinarski recepti, uz mnoštvo ilustracija koje su često bile delo “domaćih” crtača. Almanah je prestao da izlazi posle četiri godine zato što je njegova realizacija zahtevala previše rada na štetu drugih aktivnosti.

III.2.4. *Archipel, mesečnik Evropskog građanskog foruma*
On je naslednik neredovnog informativnog biltena, CEDRI-a, a zatim FCE-a. *Archipel* (Arhipelag) izlazi na osam strana od 1993. godine, jedanaest puta godišnje, na nemačkom i na francuskom. Tiraž od oko 8.000 primeraka uglavnom se šalje u Švajcarsku, ali i čitaocima u tridesetak zemalja. Izveštava o aktivnostima FCE-a, drugih grupa ili pojedinaca, i objavljuje analize o političkoj situaciji, ali i članke iz oblasti istorije i filozofije. Tokom dve poslednje godine u *Archipelu* su objavljeni odlomci iz studije FCE-a o stanju poljoprivrede u Evropi. Autori članaka su

129 *Almanach Buissonnier*, nulti broj, uvodnik.

kako članovi FCE-a, tako i specijalisti kojima se obratimo da pišu o određenoj temi. Konačna redakcija obavlja se u Limanu. Članovi svih kooperativa učestvuju u *Archipelu*. Ja sam od početka odgovorna urednica nemačkog izdanja. Moj francuski kolega i ja svakog meseca sastavljamo, elektronskom poštom ili telefonom, redakcioni odbor za prikupljanje članaka. *Archipel* i *Nouvelles de Longo maži* imaju značajnu ulogu u održavanju kontinuiranih kontakata s donatorima i krugovima prijatelja u više od trideset zemalja.

III.2.5. Druge publikacije

Longo mai, CEDRI, FCE i FERL¹³⁰ objavili su i više desetina kraćih ili dužih brošura o raznim temama. One su pobrojane u jednom od dodataka.

Ne treba zaboraviti ni pisma koja se šalju više puta godišnje krugovima prijatelja. Ona sadrže opis određenih projekata i molbu za podršku.

III.2.6. Prevodi

Publikacija *Messages de Longo maži* početku je objavljivana na francuskom i nemačkom, s prevodima u oba smera. Prevođenje je veština koja zahteva mnogo godina prakse ako nije reč samo o prenošenju reči iz jednog jezika u drugi, već i o prenošenju mentaliteta i kultura koji se kriju iza reči. Mnogo sam prevodila i mogu da potvrdim da smo tome uvek posvećivali veliku pažnju. Ovde bi valjalo reći da su svi germanofoni manje-više naučili francuski. Danas samo malom broju istočnih Nemaca nije poznat Volterov jezik, možda zato što nisu dovoljno dugo živeli u Francuskoj. S druge strane, samo je mali broj

Francuza uistinu ovladao nemačkim. Valja napomenuti i to da većina Francuza živi u francuskim kooperativama...

“Prevesti” sve aspekte života nije nimalo lako, što nas, prevoditeljke i prevodioce, ne sprečava da pokušavamo. Jedina publikacija od čijeg smo prevođenja morali da odustanemo je *Grand-Père des Chênaies*, prvi nedeljnik Radio Zenzina. On je godinama imao svoj pandan na nemačkom – *Ulenspiegel*. Za razliku od *Messages de Longo maži* biltena CEDRI-a, te dve publikacije negovale su satiričan ton pozajmljen od Karla Krausa ili Kurta Tuholskog.

III.2.7. Radio Zenzin – slobodne radio-stanice

Kad su otvoreni talasi za slobodne radio-stanice, posle izbora Fransoa Miterana 10. maja 1981. godine, u Limanu se nije dugo oklevalo. Već 3. juna Longo mai je počeo da emituje program iz pastirske kolibe na brežuljku Zenzin.

Zatim je od kamena sakupljenog u poljima sagrađen studio u koji su smeštene instalacije i na hiljade gramofonskih ploča i CD-a, kao i jedan računar za realizaciju emisija. Radio Zenzin pokriva departmane Provansalskih Alpa, Visokih Alpa, jedan deo Vara i Vokliza i grad Eks-an-Provans.

Program realizuju članovi Longo maija. Informativni žurnal – dva puta dnevno uživo po jedan sat u formi diskusije između voditelja – smatra se jednom od najvažnijih emisija. Aleks Roben kaže:

Našim vestima svojstven je ‘normalan’ ton. Možemo sebi da dozvolimo da razvijamo

391

¹³⁰ Fédération Européenne des Radios Libres, vidi str. 55.

originalna gledišta koja se ne podudaraju s mišljenjem koje preovlađuje u velikim medijima. Pokušavamo da postavimo informacije u širi prostor, za razliku od komercijalnog radija ili televizije koji puštaju 'ekskluzivne vesti' istrgnute iz njihovog konteksta.¹³¹

U traženju informacija pomaže kartoteka s nekoliko stotina adresa specijalista iz više zemalja koji se redovno konsultuju telefonom o raznim pitanjima. I slušaoci se često uključuju u program i diskutuju.

Programi se redovno bave i temama iz istorije i filozofije, nauke i društva, književnosti, Afrike, evropskih institucija, seoskog života i poljoprivrede, itd. Mesečni magazin *Dossiers Internationaux*, ostvaruje se u saradnji s mesečnikom *Monde diplomatique*. Većina tih emisija šalje se na CD-u u četrdeset drugih frankofonskih radio-stanica i emituje se u drugim regionima Francuske, u Belgiji i Švajcarskoj, ali i u Maliju i na Madagaskaru.

Radio Zenzin proizvodi i muzičke emisije: klasična i savremena muzika, "Zvuk juga", muzika iz 30-ih i 40-ih godina u emisiji "Jučerašnji i svagdašnji mladi", ciganska muzika, folklor, francuska šansona, džez, rep, ukratko, muzika iz celog sveta i svi stilovi u skladu sa ukusom onoga ko vodi program prema nedeljnoj šemi. Više pozorišnih komada adaptirano je za radiofonsko izvođenje, i niz romana pročitane u nastavcima uz muzičku pratnju. Slušaoci Radio Zenzina su se malo-pomalo navikli na mnoštvo akcenata: francuski sa španskim, ne-

mačkim, engleskim, švajcarskim ili belgijskim prizvukom, u zavisnosti od voditelja. "Radio Zenzin je najevropskiji od lokalnih radija i naj-lokalniji od evropskih", kaže Aleks.

U julu 1998. godine otvoren je i drugi studio u Eks-an-Provansu, koji kreira sopstvene emisije u saradnji s lokalnim organizacijama; program se emituje lokalno ili kroz celu mrežu tokom nekoliko sati. Pored čvrste implantacije u regionu i više stotina kontakata, Radio Zenzin igra i značajnu ulogu u obrazovanju i informisanju Longomajevaca. U pripremi informativnih emisija svakodnevno se čitaju francuski, ali i nemački, engleski, španski i švajcarski listovi; Radio Zenzin prima i više desetina alternativnih publikacija i informiše se na Internetu. Razne teme, intervjui s ljudima iz celog sveta, i s onima koji posećuju kooperativu u Limanu i koje "kidnapujemo" za diskusije na radiju – sve te aktivnosti znatno su proširile horizont Longomajevaca, a svakako i slušalaca Radio Zenzina.

Radio Zenzin je slobodan radio u izvornom smislu jer emituje program bez reklama. Finansira ga Fond za podršku radiofonskom izražavanju, koji izručuje slobodnim radio-stanicama procenat od zarade komercijalnih radija na reklamama. Pored toga, on prima subvencije od više opština u zoni slušanosti, od departmana Provansalskih Alpa i od slušalaca. Drugi izvor finansiranja je prodaja emisija drugim radio-stanicama. Voditelji su uglavnom Longomajevci, ali su dobrodošli i slušaoci koji predlažu sopstvene programe. Radio Zenzin je član fondacije *Evropska federacija slobodnih radio-sta-*

131 Intervju sa Aleksom Robenom, maj 2003.

nica (FERL), koja je više godina objavljivala publikaciju *Euroradio*. Ta federacija okuplja radio-stanice iz više evropskih zemalja.

U Austriji se u njeno ime vodila borba protiv monopola države nad medijima, koja se završila otvaranjem talasa za nezavisne medije. Godine 1998. u Klagenfurtu pokrenuta je, zajedno sa slovenačkim udruženjima, dvojezična stanica Radio Agora. Longomajevci iz Ajzenkapa imali su veliki udeo u njenom osnivanju, upravljanju, organizaciji i koncepciji programa. Zbog raznih finansijskih teškoća, Radio Agora danas ne radi s punim kapacitetom.

Pored toga, Radio Zenzin je učestvovao u stvaranju slobodnih radija u Maliju i na Madagaskaru.

Publikacije Radio Zenzina

Informacija je slobodna, komentari su sveti...

Ipolit Trubad¹³²

Pored proizvodnje emisija, radio Zenzin je dve godine po osnivanju počeo da izdaje informativni nedeljni list s komentarima aktuelnih zbivanja. On se u početku zvao *Radio Žinzine info*. Remi, koji je jedini znao dobro da kuca na mašini, pisao je tekstove, okružen redakcijskim odborom koji je davao ideje. Posle izvesnog vremena, taj list je postao *Le Grand-Père des Chènaies*; redakcijska forma ostala je nepromenjena. Prvih godina trudili smo se¹³³ da što vernije prevodimo na nemački komentare *Grand-Pèrea*, ali smo mo-

rali da odustanemo jer se u nemačkoj verziji francuski humor i elegantan i sarkastičan ton nisu dovoljno pokazivali. Posle Remijeve smrti 1993. godine, list je nazvan *Le Père Lapurge*. Otad su redaktori sami pisali svoje članke i potpisivali ih. Matje Fire i Evanželin Birole sakupljali su ih svakog ponedeljka i sklapali list s novim grafičkim rešenjem, obogaćen ilustracijama. Posle Matjeove smrti u avgustu 2002. godine, uredništvo nedeljnika preuzeo je novi tim, koji ga je nazvao *L'Ire des Chènaies*. U njemu se objavljuju članci i komentari zenzinske redakcije, novinara prijatelja ili specijalista. Danas tri člana prvobitne redakcije još pišu za list koji ima 1000 pretplatnika, uglavnom u Francuskoj. Broj pretplatnika nije se znatnije menjao od početka do danas.

III. 2. 8. Muzika i pozorište: Komedija mundi (Comédia Mundi)

393

Vili i Norma su i te kako nadareni, ali to nije razlog da se ostali zadovolje time što će ih slušati kako pevaju.

Ova rečenica iz izveštaja sa kongresa u Flihliju¹³⁴ najavila je odluku da se u Longo maiju osnuje kulturna grupa. Pre nego što se pridružila Spartakusu, Norma Mitajs bila je glumica i želela je da "menja svet pomoću pozorišta". Vili, jedan od osnivača Spartakusa, imao je moćan glas i pisao je tekstove na koje je Niki, sin Adolfa Buša, i sam violinista, komponovao

132 Imaginarni pisac, često citiran na Radio Zenzinu.

133 Naročito moji sapatnici Uli, Kati, Tomas, Niki i ja.

134 Jakob Mytteis u *Messages de Longo maž* nulti broj, jesen 1974.

muziku. Oni su pratili Spartakusove manifestacije pesmama Bertolda Brehta, radničkim pesmama, pesmama iz španskog rata i drugim koje su naučili od svojih roditelja ili koje je Kati Han naučila u letnjim kampovima komunističke omladine. Uveče su često pevali u manjem krugu.

U Longo majju su se još neki muzičari pridružili grupi: gitarista Žerar Šopen, Žizel Pelison sa svojim repertoarom francuskih šansona i ja, pošto sam klavir zamenila harmonikom.

Godine 1978. krenuli smo na turneju s programom "Antifašističke pesme", koji smo snimili na ploču. Evo odlomka iz te predstave:

Hitler, nikad čuo/čula! govorili su mladi Nemci sve do 1975. godine. [...] Poslednjih meseci, uporedo s jačanjem policijske države i ponovnim naoružavanjem Nemačke, objavljen je sraman broj članaka, knjiga i filmova koji slave Hitlera. Nemačka omladina bi danas pre mogla da kaže: Mihsam, Vedekind, Tuholski, Breht – nikad čuo/čula! A ti ljudi očigledno su bili najbolji pesnici i pisci svog vremena, jedini koji su se usudili da dignu glas protiv postrojanja i degradiranja svog naroda. Mnoga njihova dela još nisu poznata širokoj publici. Da bismo ispravili tu nepravdu, nudimo vam ovu ploču.¹³⁵

Longomajevci su često prevodili i koristili tekstove tih autora; za predstavu u Francuskoj od-

šampali smo brošuru s francuskim verzijama pesama.

U prvoj polovini 80-ih svake godine smo postavljali po jedan muzički komad, koji smo igrali u Francuskoj, Švajcarskoj, Nemačkoj i Austriji. Tekstove je pisao Vili, a muziku Nuki. Norma nam je davala časove pevanja i pomagala je Viliju oko režije. Tada je naša grupa došla ima Komedija mundi.

Godine 1983. postavili smo muzički komad *Solaluna, ostrvo prijateljstva* s latinoameričkom grupom Karumanta i madagaskarskom grupom Mahaleo. Turneja nas je odvela u Francusku, Švajcarsku, Austriju, Nemačku, čak i u NDR i Portugaliju. Komad je govorio o odnosima sever-jug iz perspektive tri kontinenta, a pratila ga je muzika s ta tri kontinenta. Tokom predstave projektovani su na dijapozitivu prevodi tekstova. Snimljeni su jedna long-play ploča i jedan video te predstave.

Cilj turneje bio je da predstavimo Longo mai u tim zemljama i da upoznamo mlade i pozovemo ih kod nas.

Osamdesetih godina, a naročito posle Vilijevo povratka u Beč, za nas je počelo vreme ciganskih i istočnoevropskih pesama. Jirgen Kreftner iz Beča pridružio se grupi sa svojim instrumentima (klarinet, saksofon i tarago),¹³⁶ kao i braća Johanes i Volfram Vogeles, rodnom iz Selingštata (Hese), gitarista, odnosno pevač i kontrabasista, Elke Luce iz Berlina, koja svira violinu i violu. Remi, koji nas je naveo na tu zamisao, objašnjava Liku Viletu:

¹³⁵ Long-plej ploča kulturne grupe Longo maija "Chansons antifascistes", s pesmama B. Brehra, Eriha Muhsama, Kurta Tuholskog.

¹³⁶ Drveni duvački instrument koji se najviše koristi u Rumuniji i Bugarskoj.

Konačno, zar se ne može biti revolucionaran na veseo način, a? Pesme Komedije mundi bile su lepe, slažem se, ali u njima nije bilo dovoljno radosti i mladosti.¹³⁷

S Martinom Šeferom, violinistom rodom iz Šlezije, koji je živio dve godine u Longo maiju, ubrzo smo proširili repertoar. Ne odričući se tradicije antifašističkih pesama, Norma i Johannes su naučili tekstove na ruskom, rumunskom, poljskom, bugarskom i romskom, a muziku smo prilagodili svom sastavu.

Godine 1989, za dvestagodišnjicu francuske revolucije, formirali smo pozorišnu trupu od 40 Longomajevaca, "L'escal de Limans", i na više mesta odigrali pozorišni komad Lika Vileta *Do skorog viđenja* (A la prochaine), u kojem jedan provansalski seljak govori o tome kako je proživio revoluciju kao zidar u Parizu. Norma je režirala komad, a Niki je bio zadužen za muzičku pratnju.

S godinama smo razvili sopstvenu "kulturu svetkovanja". Longomajevski tulumi ne mogu se zaobići. Lik Vilet piše:

Na kraju, ne treba zaboraviti jedan suštinski element u funkcionisanju Longo maija: svetkovinu. Ona se ne vezuje za izuzetne događaje poput rođendana ili venčanja, već je deo svakodnevice, normalnog funkcionisanja, baš kao i diskusije i svađe za koje je ona, u izvesnom smislu, pravi melem.¹³⁸

Jirgen objašnjava šta za nas znači muzika:

Mi zapravo želimo da pravimo muziku kao što se to nekad radilo u selima. Ne muziku koja je rampom odvojena od publike, već humanu muziku, muziku kontakta.¹³⁹

Danas Komedija mundi svira na seoskim svetkovinama, povodom dana "Otvorenih vrata", u raznim kooperativama, na demonstracijama, kao pratnja za neme filmove, na festivalima, a naročito na "domaćim" muzičkim večerima i svetkovinama u kojima učestvuju sve generacije. Poslednjih godina Žerar i Johannes su počeli da komponuju sopstvenu muziku; pokušavamo da razvijemo nove stilove. Od leta 2002. godine naša grupa se uvećala s dolaskom mladih muzičara. Niki i Volfram više ne žive u Longo maiju, ali nas posećuju s vremena na vreme, i tada uvek bude muzike. Jirgen uglavnom živi u Nižnjem Selišču; ponekad dolazi da nam se pridruži u nekom slavlju. Samo s Martinom, većitim nomadom, danas više nismo u kontaktu.

395

IV. LONGO MAI DANAS

Ljudi neprestano govore da je lepo uživati u izvesnostima. Kao da su potpuno zaboravili suptilniju lepotu sumnje. Verovati, to je tako mediokritetski. Sumnja je tako zabaurna. Ostati budan, to znači živeti. Uljulktivati se izvesnošću, to znači umreti.

Oskar Vajld¹⁴⁰

137 L. Willette, *20 and d'utopie communautaire*, str. 149.

138 L. Willette, str. 103.

139 L. Willette, str. 150.

140 Oscar Wilde, *Aphorismes, Mille et une nuits*, Paris, 1995.

Nije mi namera da, na ovaj ili onaj način, pravim bilans proteklih trideset godina. Evropska kooperativa nije etablirana institucija koja nudi rešenja za sve probleme društva, i to nikad neće ni biti. Pokret mladih iz 70-ih godina ostao je pokret, iako su tadašnji mladi ostarili. Pristižu drugi mladi.

396 Svet se ubrzao, politički kontekst se promenio. Frontovi hladnog rata sa svojim ideološkim bazama i podela sveta na dva bloka više ne postoje. Danas govorimo o raskoraku između “centara” i “periferija”, o polarizaciji društva na bogate i isključene ili eksploatisane. Ako su osnivačice i osnivači Longo maja 1973. godine mogli da izaberu da se povuku na “marginu” društva, danas je sve više ljudi, čak i u bogatoj Evropi, koji moraju da traži druge puteve. Razgradnja socijalnog sistema, zatvaranje granica za izbeglice i migrante, usavršavanje policijskog nadzora nad građanima zahvaljujući napredovanju tehnologije, destabilizacija i gubitak repa usled sve fleksibilnijih radnih mesta – to su neki od frontova na kojima se danas vode bitke u Evropi. Na svetskom nivou vidljivo je suprotstavljanje neoliberalnoj mondijalizaciji ekonomskog sistema i njenim štetnim posledicama; ono se ispoljava na velikim protestima povodom međunarodnih samita, a nedavno je povod bio rat u Iraku. Manje su vidljive brojne grupe i pokreti širom sveta koji se suprotstavljaju

dominaciji svemoćne globalizovane ekonomije:

To je mondijalizacija sa svim svojim protivrečnostima, ali ne nužno i kraj Istorije.¹⁴¹ poslednjih godina oseća se izvesno građansko komešanje – poratni produktizam došao je do svoje granice i naši savremenici su ostali kratkih rukava...¹⁴²

Longo mai nikad nije bio zamišljen kao ostrvo blaženstva na koje bi se čovek mogao povući. Evropska kooperativa je deo društva koji postoji na margini postojećeg ekonomskog sistema. Provansa danas više nije “napušten” region:

I vrlo rano su shvatili da ih je opet dohvatila
ruka industrijskog društva:
Nisu samo turističke gomile
Otkrivale zabačene krajeve
Decentralizacija autoputeva i železnice
Otvorila ih je za novu urbanizaciju
Ali su shvatili i to
Da radioaktivni oblaci, posledice ekonomske
krize,
ratovi i patnje izazvani ekonomskom mašinom,
mašinom koja sve pretvara u novac
ne oklevajući ni pred kakvim razaranjem,
da se sve to ne zaustavlja na imaginarnoj grani-
ci ‘alternativnog’...¹⁴³

141 Izraz Fransisa Fukujame: kraj konkurencije između dva sistema označava i kraj istorije, te politička borba više nema smisla...

142 Alex Robin, “Un tour d’horloge de sablier”, brošura *Place à l’utopie, 25 ans Longo maï* Pro Longo maï Bâle, 1998.

143 Johannes Vogegele, *La passarelle défile*, tekst za istoimeni film o preradi vune, deljen publici za vreme projekcije, Longo maï, Bâle, zima 2002/2003.

Opisati situaciju iz unutrašnjosti pokreta danas je složena stvar. Kolektivi koji žive u raznim kooperativama razvijali su se svako na sopstveni način i izgradili su sopstvene “zajedničke tradicije” koje zavise od raznih činilaca: sastav i veličina grupe, lokalni i regionalni kontekst itd. Raznovrsnost aktivnosti, od Zakarpatja do Kostarike, otežava opšti pogled. Danas je gotovo nemoguće biti neprestano obavešten o svim aktivnostima u svim kooperativama. Ja većim delom godine živim u kooperativi u Limanu, koja ima najveći kolektiv i najraznovrsnije aktivnosti. Moje sagovornice i sagovornici za ovo poslednje poglavlje uglavnom su Longomajevci iz Limana.

Pokušaću da predstavim nekoliko aspekata.

Solidarnost, internacionalizam, mešavina kultura, moralna i intelektualna autonomija i samoupravljanje su, između ostalog, i dalje osnove Longo maija. Ali one se s vremena na vreme moraju redefinisati u odnosu na unutrašnji i spoljni kontekst.

Na jednoj konferenciji o univerzalnim i eksperimentalnim utopijama švajcarski filozof Hans Zaner je rekao:

[...] Ona [eksperimentalna utopija] doista razmišlja na univerzalan način, ali se ostvaruje u malim prostorima i malim, komuni-

tarno organizovanim grupama. Zato je ona vrlo fleksibilna i kadra da brzo sprovede ideje u praksu, da ih testira metodom ‘pokušaja i pogreške’ i zatim ispravi. Ona razmišlja i o ciljevima. Ona, na primer, može staviti solidarnost iznad ‘shareholder value’ i živeti na taj način iako veliko društvo ne prihvata njene preferencije. Ona nije misionarska zato što ne želi da promeni svet u celini, već onaj deo sveta u kojem živi izvrsna grupa. Ona menja ‘kulturu zajednice’. Pošto ne govori u ime svih i ne obraća se svima, ona prihvata činjenicu da drugi žive drukčije. Njena vrlina je prihvatanje razlike koje je povezano s njenom sopstvenom hrabrošću da bude drukčija.¹⁴⁴

Šta su danas aktivnosti Longo maija? Svaka kooperativa učestvuje u lokalnoj i regionalnoj politici. U Limanu su, na primer, 1983. godine dva Longomajevca izabrana u opštinski odbor.¹⁴⁵ Aleks Roben je predsednik Lige za ljudska prava u departmanu Provansalskih Alpa i istovremeno predsednik Radio Zenzina čiji reporteri obilaze sve važne događaje u regionu. Pred razne izbore¹⁴⁶ radio uživo emituje debate kandidata.

U Meklenburgu su se Longomajevci angažovali u odbrani izbeglica i u regionalnim akcijama protiv rata u bivšoj Jugoslaviji i Iraku. U

¹⁴⁴ Intervencije Hansa Zanera na konferenciji za štampu koju je organizovao Longo mai u Bernu 22. maja 1997, objavljene u brošuri *Les 25 ans des Coopératives Longo maï – place à l’utopie*, Pro Longo maï, Bâle, 1988.

¹⁴⁵ U ovom trenutku to su Žerar Šopen i Kristijana Varta.

¹⁴⁶ Aleks je 1985. i 1992. godine bio kandidat na kantonalnim izborima u kantonu Forkalkeja, i osvojio je 4,5% (PSU), odnosno 8% (zeleni); na izborima za zakonodavna tela 1988. godine Izabel Burbulon osvojila je 2.5% (crvena i zelena alternativa).

Švajcarskoj FCE uvek zauzima stav prema aktuelnim političkim događajima, a prošle godine Longo mai je vodio kampanju za spasavanje centrale za vunu;¹⁴⁷ nekoliko Longomajevaca angažovalo se u prilog ljudima bez isprava i mobilizaciji javnog mnjenja za odbranu njihovih prava. U Austriji još traje borba u oblasti medija, a kancelarija FCE-a u Ajzenkapelu i dalje se bavi agencijom AIM. Ovo nabranje je, naravno, nepotpuno, i moglo bi se još dugo nastaviti.

Agrarna politika

Poljoprivreda je oduvek bila jedna od glavnih preokupacija Longo maija. Pošlo se od nastojanja da se revalorizuje prostor kojim raspolažu kooperative, od lokalne i regionalne implantacije, saradnje s poljoprivrednicima u okolini koji dele slične ideje, kao i od nastojanja da se taj rad postavi u širi nacionalni i međunarodni kontekst.¹⁴⁸

O tome sam razgovarala sa Antoanom de Rifrejom, koji već gotovo trideset godina živi u Longo maiju. On je pre svega odgajivač ovaca i ratar. Antoan i još nekoliko Longomajevaca učestvuju poslednjih godina u aktivnostima Konfederacije seljaka (Conf.), francuskog sindikata seljaka koji su 1987. godine osnovali otpadnici iz tadašnjeg sindikata. Želela sam da znam šta danas znači sindikalni angažman jer je jedno od polazišta Longo maija bio stav da je sindikalna borba ograničena:

Konfederacija svim silama nastoji da bude nezavisna od političkih partija i vlada. Na toj osnovi smo joj se pridružili. Ona ima jaku samoupravnu tendenciju, svake godine se obnavlja nacionalna direkcija. Ali i dalje smo oprezni. Ako se ona na bilo koji način kompromituje s nekom partijom ili vladom, istupi ćemo, i nećemo biti jedini koji će to učiniti.¹⁴⁹

Konfederacija dovodi u pitanje produktivizam u poljoprivredi, metode i sredstva proizvodnje koji imaju štetan uticaj na životnu sredinu; bori se protiv nestajanja sitnog seljaštva, protiv genetskih manipulacija, itd.:

Njihovo viđenje poljoprivrede vrlo je blisko našem. S nekoliko prijatelja mi mo osnovali jednu sekciju Konfederacije u Provansalskim Alpima. Tu smo dobro upoznali seosku sredinu u regionu, ali i brojne 'neoruralce' koji su se ovde nastanili u poslednjih 25 godina. Iz toga je nastao Pašalp. Učestvujemo i u nacionalnim sastancima i akcijama Konfederacije. Reč je o borbi protiv koncentracije poljoprivrednog zemljišta i zemljišne spekulacije s ciljem da se sačuvaju mala gazdinstva i podrže mladi koji žele da se nastane na nekoj farmi i, opštije, o merama za odupiranje dominaciji industrijske poljoprivrede i poljoprivredno-prehrambene industrije.

¹⁴⁷ Vidi i str. 17.

¹⁴⁸ Na primer u okviru udruženja: Coordination Paysanne Européenne ili Via Campesina; u udruženju Kokopelli, koje ima za cilj održavanje proizvodnje semena.

¹⁴⁹ Razgovor sa Antoanom de Rifrejom, maj 2003.

Na primer, o uspostavljanju kratkih tokova prodaje. To gotovo uspeva u regionima kao što je naš, ali je veoma teško u regionima sa intenzivnom poljoprivredom. Poljoprivreda je izgubila deo svoje snage, ali je poslednjih godina u Francuskoj revalorizovan posao seljaka zahvaljujući, između ostalog, akcijama Konfederacije. U Francuskoj je bilo mnogo akcija protiv OGM-a (genetički manipuliranih organizama); te akcije su omele njihovo širenje.

Ranije se na seljaka gledalo kao na 'gea-ka', danas je drukčije. Potrošači su postali svesniji. Oni više ne ulaze u samoposlugu zatvorenih očiju, žele da znaju kako je proizvedena hrana koju kupuju. U tom polju treba da delujemo.¹⁵⁰

Posle rasističkih nemira protiv marokanskih sezonskih radnika u El Ehidu u Španiji februara 2000. godine, FCE je poslao jednu delegaciju u Andaluziju gde se u plastičnjacima na 30.000 hiljada hektara proizvodi povrće, koje se zatim izvozi po celoj Evropi kroz velike lance

distribucije. Otada jedna grupa FCE-a radi s proizvođačima, ekspertima, studentima i univerzitetskim osobljem na analizi situacije sezonskih radnika u sektoru voća i povrća u više evropskih zemalja pokušavajući da otkrije uzroke i posledice masovne emigracije iz zemalja juga, kao što je Maroko. Jedan od zaključaka te studije jeste to da u većini evropskih zemalja poljoprivreda više ne može da zadovolji kriterijume konkurentnosti i isplativosti ako ne upošljava "tajnu" radnu snagu.¹⁵¹

Teoretičari

Druga grupa se okrenula kritici društva na teorijskom planu. Njeni pripadnici imaju vrlo kritički stav prema sindikalnom radu i lobiranju u evropskim institucijama i vladama.¹⁵²

Johanes Vogele živi u Longo maiju od 1983. godine. On i nekoliko prijatelja radili su sa grupom Krizis.¹⁵³

Čitao sam Gija Debora i situacioniste kad sam, preko jednog prijatelja u Nemačkoj, naišao na grupu Krizis. Ta grupa mi je za-

¹⁵⁰ Isto.

¹⁵¹ Vidi i *El Ejido, terre de non-droit*, brošura, 138 strana, FCE/CEDRI, Bazel, 2000 i *Le goûter de nos fruits et légumes – l'exploitation de migrants dans l'agriculture intensive en Europe*, brošura, 132 strane, Ascension Uriarte i Nicholas Bell na čelu redakcije, FCE i l'Association pour un nouveau développement, F-38700 Corenc. U aprilu 2003. godine, na farmi Ulenkrug, održan je seminar "Sezonski radnici u Nemačkoj".

¹⁵² Na primer, povodom akcije u prilog švajcarske Centrale za vunu, kad se odlučivalo o tome da li Longo mai treba da iznese predlog direktno vladi.

¹⁵³ "Grupa Krizis definiše sebe kao teorijski forum za reformulaciju radikalne kritike društva. Poraz tradicionalnog marksizma za nas nije razlog da postanemo 'realisti', u smislu koji toj reči daje tržišna ekonomija, već ukazuje na nužnost prekoračivanja njegovih teorijskih i praktičnih ograničenja." Odlomak iz predstavljanja grupe Krizis (www.krisis.org). Istoi-meni časopis objavljuje teorijske tekstove o kritici tržišnog društva.

nimljiva zato što njeni pripadnici pokušavaju da analiziraju političku i društvenu situaciju izvan uobičajenih šema ugnjetenih-ugnjetači, dobri i rđavi. Oni nastoje da razumeju probleme u njihovom istorijskom kontekstu, kao društvene odnose koji ustanovljuju te kategorije.

U njihovoj kritici rada, na primer, može se naći direktna veza s Longo majjem. Sadržaj rada nije važan, njegov osnovni cilj je valorizacija, to jest novac. Rad je sfera izvan života.¹⁵⁴ U Longo maiju možemo relativno slobodno da odlučujemo o svojim aktivnostima, možemo da postavljamo pitanja o njihovom smislu zato što nismo pod neposrednim pritiskom rentabilnosti.

Ja vidim perspektivu u pokušaju da se od sistema odvoje što veći sektori, organizovani u male grupe u kojima odnosi nisu nastali kroz tržište ili proizvodnju robe. Longo mai s tim eksperimentiše trideset godina na srednjoj lestvici; postavlja se pitanje kako bi mogao da postavi svoja iskustva u širi društveni kontekst i da ih formuliše zajedno s drugim grupama?

[...] Grupa proizvođača poput Paisalpa može da prodaje svoje vrlo dobre proizvode direktno, ali da ipak bude prinuđena da

proizvodi na najrentabilniji mogući način i da proizvode prodaje pre svega turistima s debelim novčanicima. To bi, međutim, mogla biti jedna etapa odvajanja koje sam pomenuo, ako želimo da pođemo u tom pravcu.¹⁵⁵

U saradnji sa advokatima iz više zemalja jedna grupa radi na analizi evropskog zakonodavstva o saradnji policijskog i sudskog aparata. Ona upozorava na to da ta saradnja predstavlja pretnju slobodama pojedinca.¹⁵⁶

Traženje novih oblika osporavanja

Sedrik Berto živi četiri godine u Longo maiju. Pre toga se angažovao u jednoj anarhističkoj grupi, zatim u odborima za podršku Čapasu, u grupama nezaposlenih, u AMP-u,¹⁵⁷ a onda je, za vreme Interkontinentalnog karavana, sreo pripadnike Longo maija.¹⁵⁸ Posetio je kooperativu u Limanu i privukli su ga lepota prirode, ozbiljnost, dugoročne perspektive i potencijali koje je tu video. U skvotovima mnogo energije odlazi na odbranu samog mesta; ovde je video mogućnost da razvija projekte u manje "astmatičnom" ritmu. Sedrik i nekoliko drugih Longomajevaca deo su grupe Sans Titre:

154 U postojećem okviru FCE-a tri godine je radila komisija "vreme, rad, život", koja se bavila kritikom plaćenog rada i pojmom rada uopšte. Ona je organizovala dva seminara o toj temi. Vidi i izveštaje u *Archipel*, 51, 52 i 53.

155 Razgovor sa Johannesom Vogeom, maj 2003.

156 Vidi i *Fortress Europe? – Circular letter*, ur. Nicholas Busch, www.fecl.org.

157 Svetska akcija naroda protiv slobodne razmene i OMC, neformalna mreža ponikla na međunarodnim sastancima koje su sazvali meksički zapatisti.

158 Tokom mesec dana 450 predstavnika pokreta s južne hemisfere krstarili su Evropom upozoravajući na pogubne posledice međunarodne ekonomske politike u njihovoj zemlji.

Grupa Sans Titre ponikla je iz života u kolektivu. Ona okuplja grupe i pojedince koji izdaju bilten, redovno organizuju kulturne i političke akcije i okupljaju se svaka dva meseca. Reč je o traženju novih oblika političkog delovanja i frontalnom napredovanju kako u teorijskoj, tako i u praktičnoj ravni. Pripadamo grupi Sans titre zato što ja i drugi želimo da ostanemo u dodiru s prijateljima i zato što želimo da učestvujemo u akcijama, na primer, u okviru AMP-a. U dinamici tih kolektiva Longo mai može da doprinese razvijanju dugoročnih perspektiva. Štaviše, u Longo maiju se nalaze ljudi koji su bili politički angažovani 60-ih i 70-ih godina. To je zanimljivo za mlađe generacije zato što su one odsečene od svoje istorije. Nedostaje mi, međutim, bolje prenošenje istorije, ne samo istorije Longo maija. Ranije ste, na primer, satima diskutovali o radničkom pokretu; danas toga gotovo da i nema. Kad se nađem u situaciji da treba da govorim o Longo maiju ili da odgovoram na kritička pitanja, često imam osećaj da branim istoriju koja nije moja. S druge strane, u Longou postoji izvesna rutina, a u grupi Sans titre ima mnogo energije i imaginacije. Mislim da je danas Longo otvoreniji prema takvim pokretima. Neko vreme sam imao utisak da se sve što izlazi iz okvira svakodnevnih rutine vidi kao smetnja.¹⁵⁹

Pogled unazad ka budućnosti

Razumećete da se Longo mai, po uzoru na svemir, atomizira u sitne deliće posle hiperkoncentrisanog Big Benga u početku. To daje mnoštvo srodnih krugova koji se presecaju kao kakav biciklistički metež na Mon Vantuu i rezultiraju bezbrojnim inicijativama nalik na mehuriće penušavog apirina...¹⁶⁰

Longo mai se nalazi pred izazovom da pronađe put između održavanja i razvijanja onoga što je izgrađeno i otvaranja prema novim inicijativama preduzetim “iznutra” ili predloženim “spolja”. S vremena na vreme Longo maiju se obraćaju grupe koje imaju slične projekte s molbom za podršku:

[...] Često moramo da žongliramo između svojih potreba, želja, sposobnosti, afiniteta, savesnosti i nesavesnosti, ne računajući ‘spoljne’ zahteve kojima je još teže ovladati – sve to da bi se stvorila jedna više raspršena nego koncentrisana organizacija...¹⁶¹

401

Mlađa generacija poistovećuje se sa osnovama političke analize iz 1972. godine:

Stavovi usvojeni u vreme stvaranja pokreta ostali su isti u razumnim granicama, uprkos, između ostalog, žalosnom porazu sovjetskog kapitalizma i naglom jačanju liberalizma. Suočeni smo s rastakanjem dru-

159 Razgovor sa Sedrikom Bertoom, maj 2003.

160 Alex Robin, “Année buleuse”, *Nouvelles de Longo mai* 83, februar 2003.

161 Vidi prethodnu fusnotu.

štva, nemogućnošću slobodnih i ravnopravnih ljudskih odnosa i nezavisnog mišljenja ili delovanja...¹⁶²

Šta su poslednjih godina motivi za pridruživanje Longo maiju? Postavila sam to pitanje nekolicini novih "članica" i "članova" i evo rezimea njihovih odgovora:

"Raznovrsnost manuelnih i intelektualnih aktivnosti, samoupravljanje, otvorenost..."

"Organizacija svakodnevnog života, globalni životni projekat, susreti s najraznovrsnijim ljudima..."

"Ozbiljnost, lepota regiona, mogućnost pravljenja dugoročnih projekata..."

"Nema plate, nema privatne svojine..."

"Život u kolektivu, poverenje..."¹⁶³

402

Ali svi, mladi i oni manje mladi, vide probleme koje, dan za danom, donosi kolektivni život. Aleks kratko opisuje teškoće posle kongresa na Božić 2002. godine:

Započeli smo godinu tako što okupilo nas dvesta iz raznih kooperativa [...] da mirno i trezveno procenimo stanje, bez posebnih priprema jer nas je, izgleda, posle trideset godina napustio voluntarizam. Sastali smo se u sali Granž-Neva, [...] našoj glavnoj agori. [...] Stara renovirana sala čiji se ka-

men užasava praznog prostora i žudi da se ispuni žagorom dostojnim neke istambulske pijace. [...] Progovorimo o javnom prostoru koji je i dalje nezaobilazan, pošto su ljudi iz Longo maija preuzeli na sebe izazov Vavilonske kule, izazov koji pobuđuje zajednički smeh na površini prijateljstva, ljubavi, seoskih aktivnosti, prirodnih ritmova, jednom reči – blagostanje prostora slobode. Ali to jednako iscrpljuje kad se odnosi istroše, kad je teško s nekim podeliti sopstvene poglede, kad je razdražljivost na vrh jezika, na korak od raskida.¹⁶⁴

Mnogi smatraju da diskusije na generalnim sastancima u kooperativama, ali i za vreme "međuzadružnih" okupljanja moraju imati jasnije strukture da bi se zajednički odlučivalo, uz učešće svih, i da bi se definisala zajednička merila. Johanes kaže:

U grupi je teško ostati precizan i trezven u raspravama jer nivo emocija uvek igra značajnu ulogu. Mogu vrlo dobro da radim nešto s ljudima prosto zato što ih volim, čak i ako se s njima ne slažem u nekim stvarima. Ali to čini konfrontacije veoma složenim.¹⁶⁵

Pojedinac i kolektiv – antagonizam?

Da, u početku su lične potrebe bile podređene interesima grupe, ali "novopridošli" kažu da

162 Cédric Bertaud, Maxime Biaumet, Raphaël Mangano, Sylvain Bineau, "moi aussi, quand j'avais ton âge...", *Nouvelles de Longo maž* 84, maj 2003.

163 Razgovori s Doroteom, Fernandom, Sedrikom, Sofi, Mabel, Silvenom, Janikom, maj 2003.

164 Alex Robin, "Année buleuse", *Nouvelles de Longo maž*, 83, februar 2003.

165 Razgovor s Johanesom, maj 2003.

danas nije teško stvoriti individualni prostor. U početku se nije govorilo o ličnim problemima, oni nisu smeli da postoje zato što su u Longo maiju živeli ljudi koji su izabrali jedan način života, način koji im je izgledao idealan. Sa izvesne distance danas mogu da kažem da su ti problemi, naravno, mučili Longomajevce i da su oni prošli kroz bolno iskustvo da svako nosi svoj "prtljag" nerešenih problema, ali i potreba, želja itd., koji se ne mogu većito žrtvovati zbog "viših" interesa. Oni su isto tako shvatili da u kolektivu nastaju dodatni problemi i da grupa ne može sve da reguliše...

U odeljku svoje teze koji govori o Longo maiju Hajke Šibek kaže da interesi grupe i interesi pojedinca nisu nužno protivrečni:

Naravno, opstanak kooperativa i interesi grupe su ispred opstanka i interesa pojedinca, ako je uopšte moguće posmatrati ih odvojeno.¹⁶⁶

Po mom mišljenju, odnos između tih interesa delimično je subjektivna stvar, ali je, u suštini, reč o podeli zahteva i odgovornosti. U svojoj knjizi o trećim francusko-nemačkim putevima, Tomas Keler citira Denija de Ružmona, koji je u knjizi *Budućnost je naša stvar* posvetio jedno poglavlje Longo maiju. Longomajevci nisu poznavali njegove teorije o personalizmu; njegovo zanimanje za Evropsku kooperativu verovatno nije bilo slučajno. De Ružmon definiše osobu – za razliku od individue – kao ljudsko biće koje de-

li odgovornost sa svojim bližnjim. Rekla bih da se to viđenje može primeniti na Longo mai bez religijske konotacije:

Istinski odnos između ljudskih bića je zajednica odgovornih osoba. [...] Njegovo središte je u svakoj od osoba koje čine zajednicu, i on je definisan upravo tim središtem. On je dugoročna posledica spontanog čina koji ujedinjuje Ja i Ti vezom odgovornosti.¹⁶⁷

Deljenje odgovornosti za stvari u čijoj se izgradnji učestvovalo, bez redovnih dogovora i bez mogućnosti da se njihov smisao dovede u pitanje, nije nešto što se zbiva samo od sebe. Sedrik vidi teškoću u tome što se održava mnogo aktivnosti, a nije postignut dogovor o prioritetima:

Čini mi se da je jedan od najvećih problema koje moramo da rešimo protivrečnost između velike grupe i stalnog pomanjkanja ljudi za razne aktivnosti. Longo mai ima brojne angažmane i započeo je aktivnosti koje treba dugo voditi ili pratiti. To postaje sve teže zato što s vremenom ima sve više aktivnosti. Neke od njih su zaustavljene ili se održavaju na tihoj vatri, ali o tome se ne govori dovoljno, nema pravog odlučivanja, prosto se ide dalje bez rasprave.¹⁶⁸

Za vreme jednog internog skupa pred kongres na Božić 2001. godine, Matje Fire je rezimirao:

403

166 Heike Schiebeck, *Wandern über die Grenze – eine humangeographische Fallstudie*. Vidi str. 48.

167 Navedeno u Thomas Keller, *Deutsch-französische Dritte-Weg-Diskurs*, Munich 2001., str. 242.

168 Intervju sa Sedrikom, maj 2003.

S one strane pojmova Dobra i Zla, dobrih i rđavih, moglo bi se govoriti o kohabitaciji – koja je ponekad izvor nesporazuma – između stalno nastanjenih ‘upravljača’ i onih koji ‘periodično učestvuju u samoupravnom spektaklu’, sve brojnijih nomada koji periodično navraćaju. Bez rasprave je gotovo nemoguće realizovati projekte za koje je potreban kontinuitet, godinu dana ili više, ukoliko oni ne počivaju na vrlo malom broju pojedinaca.¹⁶⁹

Unutrašnjost – spoljašnjost

Oblici delovanja su se promenili, granice između Longo maija i “spoljašnjosti” postale su propustljivije, naročito za “saveznike” u raznim domenima ili za one koji više ne žive u nekom od kolektiva Longo maija ali ne žele da prekinu kontakte.

Kontakti s povremenim ili trajnim saveznicima, kao i s bivšim Longomajevcima obično počivaju na prijateljstvima između nekoliko osoba, ali postoje i lične averzije koje često otežavaju odnose.

U tom pogledu nema opštih, pisanih konvencija. Ako neko napusti Longo mai nema “odštete”, ali se, u nekim slučajevima, može dodeliti privremena finansijska pomoć. Čini se da je nemoguće imati jedinstven stav o tome; Longo mai mora naučiti da živi sa izvesnim protivrečnostima koje iz toga proizlaze i s čestim teškoćama u komunikaciji.

Sa svoje strane, nadam se da mi, Longomajevci, i mnogi drugi, nikad nećemo prestati da

postavljamo pitanja o smislu onoga što radimo, čak i ako odgovor nije uvek nadohvat ruke. U tom duhu završavam ovaj rad citirajući još jednom Johanesa:

Početi konkretno živeti zajedno,
ne ekonomsko preduzeće, politička partija
prijateljstvo, lična ljubav
već jedan društveni kosmos
u kojem je odlučivanje prilagođeno sporosti
ljudskih odnosa
proživljenim potrebama
gde svako ima svoju stvarnu važnost
a ne samo načelnu? [...]

Ima li još smisla postavljati slična pitanja?

Zar mehanizam nije postao savršen?

Zar nas još nije potpuno progutao? [...]

Ali zar to što postavljamo pitanje,
zar to nije već odgovor?

Recimo otvoreno – ono što radimo
nije savršeno.

A kako bi i moglo biti?

Mi smo ljudi kao i mnogi drugi

Smrtnici

(barem većina)

Sa osećanjima, nadarenošću i glupošću

Ponikli iz sveta takvog kakav jeste

Iz protivrečnosti koje su ponekad nametnute

A ponekad se uveliko mogu izbeći

Jednog sveta u kojem zasad
nismo deo odgovora već pre deo pitanja!¹⁷⁰

Bazel/Liman, proleće 2003.

169 Neobjavljeni interni dokument.

170 Johannes Vogele, *Le Passarelle défile*, 2002/2003

LITERATURA

- Beecher Jonathan, *Fourier, Le visionnaire et son monde*, California, 1986
- Busch Brigitte, *Lepena. Ein Dorf macht Schule. Eine Mikrountersuchung sozialer und kultureller Gegensätze*, Drava-Verlag, Klagenfurt, 1996
- Busch Brigitte, *Der virtuelle Dorfplatz. Minderheitenmedien, Globalisierung und kulturelle Identität*. Drava Verlag, Klagenfurt, 1999
- Caty Gilbert-François, *Les héritiers contestés - Longo mažèt les media d'Europe*, Ed. Anthropos, Paris, 1983.
- Centre de documentation, d'éducation et d'action contre les manipulations mentales C.C.M.M. (Hrsg.), *Les sectes: état d'urgence*. Albin Michel, Paris, 1995
- De Rougemont Denis, *L'avenir est notre affaire*, Ed. Stock, 1977
- Keller Thomas, *Deutsch-französische Dritte-Weg-Diskurse*, München, 2001
- Keller Thomas, *Les Verts allemands, un conservatisme alternatif*, L'Harmattan, Paris, 1993
- Labica Georges, (directeur), *Les nouveaux espaces politiques*, L'Harmattan, Paris, 1995
- Pellegrin Pierre, *Le Contadour, mythes et réalités*, Digne les Bains, 1992
- Wilde Oscar, *aphorismes*. Ed. Mille et une nuits, Paris 1995
- Willette Luc, *Longo maž20 ans d'utopie communautaire*, Syros, Paris 1995

405

Mémoires:

- Dejean Nicolas, *L'agriculture paysanne : vers un développement rural à échelle humaine*, BTSACSE, Session 1999/2001
- Deschamps Marie, *Longo maž: les contradictions d'une tentative d'utopie concrète comme facteur de pérennité d'une communauté contestataire*, mémoire de maîtrise de sociologie sous la direction de Monsieur Nahel, Université de Rouen
- Müller Benjamin, *Methodische und konzeptionelle Ansätze alternativer Lebensgemeinschaften*. Diplomarbeit im Fachbereich Sozialpädagogik der Fachhochschule Köln (I. Gutachterin Dipl.-Soz.Päd. Elke Ostbomk-Fischer)
- Orenes Cyrielle, *Coopérative européenne Longo maž: une micro-société dans le règne de l'individualisme*. Licence d'ethnologie 1993/94, anthropologie culturelle, sous la direction de Madame Jocelyne Bonnet
- Schiebeck Heike, *Wandern über die Grenze – eine humangeographische Fallstudie*. Diplomarbeit an der Universität Klagenfurt, Institut für Geographie und Regionalforschung, November 2002